2023

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia GÜRKAN

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ANNE SÜTÜ MERKEZLERİ VE ANNE SÜTÜ BAĞIŞINA YÖNELİK TOPLUMSAL YAKLAŞIMIN BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia GÜRKAN

HEMŞİRELİK PROGRAMI

Ankara, 2023

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ANNE SÜTÜ MERKEZLERİ VE ANNE SÜTÜ BAĞIŞINA YÖNELİK TOPLUMSAL YAKLAŞIMIN BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia GÜRKAN

HALK SAĞLIĞI HEMŞİRELİĞİ PROGRAMI

Ankara, 2023

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anne Sütü Merkezleri ve Anne Sütü Bağışına Yönelik Toplumsal Yaklaşımın Belirlenmesi

Rabia GÜRKAN

Yüksek Lisans Tezi

25/05/2023

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Esma ATASOY

Jüri Üyeleri
Doç. Dr. Esma ATASOY
Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül KOÇ
Dr. Öğr. Üyesi Dercan GENÇBAŞ

Okuduğumuz ve Savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Prof. Dr. Sena KAPLAN
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 25-05-2023

Rabia GÜRKAN

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimi boyunca bilimsel çalışmalarımın tüm aşamasında zaman ve mekan sınırı olmadan kıymetli bilgisi, desteği, anlayışı, sabrı ve özverisi ile yanımda olan pandemi sürecinde yoğun bakım ünitesinde tam izolasyon nedeni ile ziyaret kısıtlaması yaşayan hasta ve yakınlarına yönelik oluşturulan aile etkileşim modeli ile hasta ve yakınlarının moral ve motivasyonunu destekleyen Tubitak 3005 projesinin bursiyeri olma şerefini şahsıma sağlayan çalışmanın her aşamasına gönül veren, ışık tutan, akademik çalışmaları, azmi ile kendime örnek aldığım, değerli tez danışman hocam, Sayın Doç. Dr. Esma ATASOY'a,

Tezimde aldığım uzman görüşleri ile desteğini esirgemeyen, bakış açımı geliştiren saygıdeğer hocam, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Adeviye AYDIN'a,

Eğitim hayatım boyunca üzüntülü, sevinçli her halimi beraber yaşadığım, yanımda olan maddi ve manevi sevgi ve desteğini hiç esirgemeyen sabırla ve özveri ile yaklaşan canım annem Türkan ÖZCAN, canım babam Ahmedi Mahmut ÖZCAN ve biricik ablam ve kardeşlerime, manevi desteği ile akademik çalışmalarımda yanımda olan cesaretlendiren sevgili eşim, Yusuf GÜRKAN ve tez yazım sürecinde içimde kıpırtıları ile destek olan doğacak minik kızım Güneş'ime varlıkları için minnettarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **v**

ABSTRACT ..... **vi**

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **vii**

ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **viii**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **ix**

1. GİRİŞ **1**

1.1. Problemin Tanımı ve Önemi 1

1.2. Araştırmanın Amacı 4

1.3. Araştırma Soruları 4

2. GENEL BİLGİLER **5**

2.1. Anne Sütü Tarihsel Süreci ve İçeriği 5

2.2. Emzirmenin Önemi ve Anne/Bebek Açısından Faydaları 6

2.3. Anne Sütü Alamayan Bebeklerde Beslenme 8

2.4. Sütannelik 8

2.5. Süt Akrabalığı/Kardeşliği 9

2.6. Donör/Bağışçı Kavramları ve Anne Sütü Bankaları 12

2.6.1. Anne Sütü Bankaları Tarihçesi 12

2.6.2. Dünyada Anne Sütü Bankası İşleyişi ve Sayıları 13

2.6.3. Türkiye'de Anne Sütü Bankası İle İlgili Son Durum 15

2.7. Müslüman Toplumların Süt Bankası Yaklaşımı 16

2.7.1. Batı Ülkelerine Kıyasla Müslüman Ülkelerde Anne Sütü Bankalarına Yaklaşım 18

2.7.2. İslami Açıdan Süt Bankalarının Önündeki Engeller 19

2.8. İslami Esaslara göre Süt Bankası Kullanımında Devletin Kontrolü ve Sağlık Personelinin Görevi 20

2.9. Halk Sağlığı Hemşireliği Bakımında, Anne Sütü Merkezleri ve Anne Sütü Bağışının Önemi 21

3. MATERYAL VE YÖNTEM 23

3.1. Araştırmanın Tipi 23

3.2. Araştımanın Evreni ve Çalışılan Gruplar 23

3.3. Araştırma Örneklemi 23

3.3.1. Araştırma Dahil Edilme Kriterleri 25

3.4. Araştırmanın Değişkenleri 25

3.4.1. Araştımanın Bağımlı Değişkenleri 25

3.4.2. Araştımanın Bağımsız Değişkenleri 25

3.5. Verilerin Toplanması 25

3.5.1. Uygulama İş Akış Şeması 27

3.5.2. Veri Toplama Formları 28

3.5.2.1. Tanıtıcı Bilgi Formu 28

3.5.2.2. Anket Formu 28

3.5.2.3. Emziren Kadınlara Yönelik Nitel Görüşme Formu 28

3.5.2.4. Emziren Kadın Eşleri (Babalara) Yönelik Nitel Görüşme Formu 29

3.5.2.5. Emziren Kadınların Kayınvalide/Annelerine Yönelik Nitel Görüşme Formu 29

3.5.2.6. Din Görevlilerine Yönelik Nitel Görüşme Formu 29

3.6. Verilerin Ön Pilot Çalışması 29

3.7. Araştırmanın Uygulanması 30

3.8. Verilerin Değerlendirilmesi 30

3.9. Araştırmanın Etik Boyutu 31

4. BULGULAR 32

4.1. Demografik Özellikler 32

4.2. Katılımcıların Tanıtıcı Bilgi Formuna İlişkin Bulgular 32

4.3. Katılımcı Temaları 59

5. TARTIŞMA 86

5.1. Bebek Beslenmesi ve Anne Sütü Önemine İlişkin Görüşlerinin Tartışılması 86

5.2. Sütannelik, Süt Kardeşliği, Süt Kardeşliğinin Süt Bağışına Etkisinin Tartışılması 89

5.3. Anne Sütü Bağışı ve Anne Sütü Merkezi ile ilgili Endişelerinin Tartışılması 92

5.4. Anne Sütü Merkezinden Süt Alma ile Sütanne Bulma ya da Diğer Besinlerin Bebeğe Verilmesi Arasında Tercih Yapma Durumlarının Tartışılması 95

5.5. Türkiye'de Önerilen Anne Sütü Bağışı Modeli 97

5.6. Emziren Kadınlar (Halen), Babalar (Emzirme Döneminde Bebekleri Olan), Kayınvalideler (Anneler), Din Görevlisi Gruplarının Tema Sonuçlarının Tartışılması 103

5.6.1. Tema 1: Anne Sütünün Önemi ile ilgili Düşünceler 103

5.6.2. Tema 2: Anne Sütü Merkezi ile ilgili Düşünceler 104

5.6.3. Tema 3: Anne Sütü Merkezine Süt Bağışı ile ilgili Görüşler 105

5.6.4. Tema 4: Süt Kardeşliği ile ilgili Düşünceler 107

5.6.5. Tema 5: Türkiye'de Anne Sütü Merkezi Kurulması Durumda Anne Sütü Bağışı ile ilgili Görüşler 109

5.6.6. Tema 6: Türkiye'de Anne Sütü Merkezi Kurulursa İhtiyaç Durumunda Kendiniz/Yakınınız İçin Anne Sütü Alma ya da Verme Durumu 111

6. SONUÇ VE ÖNERİLER 113

6.1. Sonuçlar 113

6.2. Öneriler 114

7. KAYNAKLAR 115

8. EKLER 128

EK-1. Etik Kurul Onay Formu 128

EK-2. Pilot Çalışma Sonrası Yapılan Değişiklikler İle İlgili Alınan Onay Formu 129

EK-3. Bilgilendirilmiş Onam Formu 131

EK-4. Tanıtıcı Bilgi Formu 132

EK-5. Anket Formu 135

EK-6. Emziren Kadınlara Yönelik Nitel Görüşme Formu 139

EK-7. Emziren Kadın Eşleri (Babalara) Yönelik Nitel Görüşme Formu 140

EK-8. Emziren Kadınların Kayınvalide (Annelerine) Yönelik Nitel Görüşme Formu 141

EK-9. Din Görevlilerine Yönelik Nitel Görüşme Formu 142

EK-10. Özgeçmiş 143

ÖZET

Anne Sütü Merkezleri ve Anne Sütü Bağışına Yönelik Toplumsal Yaklaşımın Belirlenmesi

Bu araştırma toplumun anne sütü merkezlerine ilişkin bilgi ve bakış açılarının ortaya koyulması amacı ile nicel ve nitel tasarımların bir arada kullanıldığı karma yöntem türünde yapılmıştır. Araştırmanın uygulanması 01.01.22-30.09.22 tarihleri arasında Ankara ilinde yaşayan 19-65 yaş arası bireyler üzerinde yapılmıştır. Araştırma örneklemi dört grup şeklinde olup her bir grupta 100 kişi ile toplamda 400 bireyle nicel çalışma, dört grup içerisinden ayrı ayrı on kişi seçilerek toplamda 40 birey ile nitel çalışma yapılmıştır. Araştırma nicel verilerin elde edilmesinde "Tanıtıcı Bilgi Formu'', ''Anket Formu'', nitel verilerinin elde edilmesinde "Emziren Kadınlara Yönelik Nitel Görüşme Formu'',''Emziren Kadın Eşleri (Babalara) Yönelik Nitel Görüşme Formu'',''Emziren Kadınların Kayınvalidelerine (Anneler) Yönelik Nitel Görüşme Formu'', ''Din Görevlilerine Yönelik Nitel Görüşme Formu'' kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde sayı ve yüzdelik değerleri ile nitel tipteki değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için ki-kare testi kullanılmıştır. Anket formu uygulanması sonrası kayınvalidelerin yüksek oranda çocuklarına ilk altı ay anne sütü hariç mama/inek sütü verdiği, süt kardeşliği ile ilgili kavramlar hakkında din görevlisi grubunun diğer gruplara nazaran bilgi düzeyinin daha yüksek olduğu, anne sütü bağışı ve tanıdık olmayan bir kişi ile bebeğin emzirilmesini babalar grubunun daha olumlu bulduğu, anne sütü merkezinden anne sütü almak yerine bir sütanne bulunmasını din görevlisi grubunun babalara göre daha çok tercih ettiği, anne sütü merkezlerinden bağışlanan sütü almak yerine bebeğin mama/inek sütü ile beslenmesini din görevlisinin babalara göre daha çok istediği, anne sütü bağışını süt kardeşliği nedeni ile dini açıdan tüm grupların farklı oranlarla sakıncalı bulduğu saptanmıştır ($p<0.01$). Çalışmada Türk toplumunun anne sütü merkezleri ve bağışına duyarlı olduğu bulunmuştur. Bununla beraber araştırmada elde edilen veriler diğer çalışmalara kaynak niteliğinde olup anne sütü merkezi kurulumuna yönelik eğitim ve girişimlere ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu araştırmada dört farklı toplum grubunda anne sütü merkezi kurulumuna dair engelleyici faktörler ve yaklaşımın nitel ve nicel verilerle belirlenmesi bakımından öncü ve ileri çalışmalara katkı sağlayıcı niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Anne sütü, hemşire, sütanne, süt bağışı, süt bankası,süt kardeşliği.

ABSTRACT

Breast Milk Centers and Breast Milk Donation Determination of Social Approach towards

This research was conducted in the mixed method type, in which quantitative and qualitative designs were used together, in order to reveal the knowledge and perspectives of the society on breast milk centers. The implementation of the research was carried out on individuals between the ages of 19-65 living in Ankara between 01.01.22-30.09.22. The research sample is in the form of four groups and a quantitative study with 100 people in each group and a total of 400 individuals, and a qualitative study with a total of 40 individuals by choosing ten individuals from four groups separately. "Introductory Information Form" in obtaining the quantitative data of the research,"Survey form",in obtaining qualitative data "Qualitative Interview Form for Nursing Women", "Qualitative Interview Form for Nursing Women's Spouses (Fathers)", "Qualitative Interview Form for Nursing Women's Mother-in-law (Mothers)", "Qualitative Interview Form for Religious Officials" ' used. In the evaluation of the data, the chi-square test was used to reveal the relationship between number and percentage values and qualitative type variables. After applying the questionnaire, mother-in-laws gave their children formula/cow's milk, excluding breast milk, at a high rate for the first six months, the level of knowledge of the religious officer group about the concepts related to milk fraternity is higher than the other groups, the fathers group found breast milk donation and breastfeeding a baby with an unfamiliar person more positive, the religious staff group preferred to have a wet nurse instead of getting breast milk from the breast milk center compared to the fathers, the religious officer wants the baby to be fed with formula/cow's milk instead of receiving the donated milk from the breast milk centers, more than the fathers, it was determined that all groups found breast milk donation to be inconvenient in terms of religion, with different rates, because of milk fraternity ($p<0.01$). In the study, it was found that Turkish society is sensitive to breast milk centers and donation. However, the data obtained in the research are a source for other studies and show that there is a need for training and initiatives for the establishment of a breast milk center. This study contributes to pioneering and advanced studies in terms of determining the barriers to the establishment of breast milk centers and the approach with qualitative and quantitative data in four different population groups.

Keywords: Breast milk, nurse, breastfeeding mother, milk donation, milk bank, milk brotherhood.

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AIDS	: Acquired Immune Deficiency Syndrome
CPS	: The Canadian Paediatric Society
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
E.coli	: Escherichia coli
ECFR	: Avrupa Fetva ve Araştırma Konseyi
EMBA	: European Milk Bank Association
HIV	: Human İmmunodeficiency Virus
HMBANA	: Kuzey Amerika Anne Sütü Bankacılığı Birliği
TNSA	: Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Anne sütü bankacılığı sürecinin akış şeması. 15

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Anne sütünün içeriği. 6

Tablo 3.1. Nicel ve nitel araştırma örneklem seçimi. 24

Tablo 4.1. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı. 33

Tablo 4.2. Katılımcıların çocuklarının yaşlara göre dağılımı. 34

Tablo 4.3. Katılımcıların çocuklarının anne sütü ile toplam emzirilme süreleri. ... 35

Tablo 4.4. Katılımcıların çocuklarına ilk 6 ay sadece anne sütü verilme süreleri. . 36

Tablo 4.5. Katılımcıların anne sütü, süt merkezleri, süt kardeşliğine ilişkin özelliklerin dağılımı. 40

Tablo 4.6. Katılımcıların anne sütü bağışına yönelik bilgi ve tutum ifadelerinin dağılımı. 45

Tablo 4.7. Katılımcıların gruplara göre sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı. 49

Tablo 4.8. Katılımcıların gruplara göre anne sütü, süt merkezleri ve süt kardeşliğine ilişkin görüşlerinin dağılımı. 50

Tablo 4.9. Katılımcıların gruplara göre anne sütü bağışına yönelik bilgi ve tutum ifadelerinin dağılımı. 54

Tablo 4.10. Nitel görüşme formu soruları. 57

Tablo 4.11. Emziren kadınlar (halen), emziren kadın eşi (babalar), kayınvalide (anneler), din görevlisi gruplarının tema ve alt temaları. 58

1. GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı ve Önemi

Anne sütü, yeni doğan bebeklerin ihtiyaç duyduğu tüm temel besin öğelerini içeren değerli ve benzersiz bir besin kaynağı olması nedeni ile önem arz etmektedir (1,2). Bununla birlikte prematüre, düşük doğum ağırlığına sahip ve sağlık durumu iyi olmayan bebekler için en öncelikli beslenme seçeneğidir (1). Süreç olarak bebeklerin beslenmesinde anne sütü ilk altı aylık dönemde en uygun özel besin kaynağı, iki yaş ve sonrasına kadar ise ek besinlerle beraber çocukların sağlıklı beslenmesinin tek yolu olduğu evrensel olarak kabul edilmektedir (3,4). Anne sütünü böylesine değerli kılan mucizevi içerikte özellikle whey adı verilen sindirimi daha kolay olan proteinlerin bulunması, anne ve bebek arasında duygusal bağın gelişimini sağlaması, omega3 ve büyümeyi sağlayıcı faktörleri bulundurması, optimal beslenme, mikroorganizmalara karşı immünolojik koruma, enfeksiyonlara karşı kalkan oluşturma, yeni doğan ölümlerini azaltma ve bebeklerin gelişimine destek olmasıyla taklidi olmayan bir besin özelliğini taşımaktadır (1,5).

Bebeklerin gelişimi ve hastalıklardan korunması için önem arz eden anne sütüne bazı zamanlarda bebeklerin erişimi sekteye uğrayabilmektedir (6). Yeni doğan bebekler arasında beslenme açısından özellikli kategoride yer alan öncelikli bebekler; düşük doğum ağırlıklı (DDA), prematüre ya da enfeksiyonlu, meme reddi yaşayan bebekler, lohusalık depresyonu yaşayan anneler ile anneleri ölmüş bebekler en başta yer almaktadır (1). Anne sütü bebeklere sağlanamadığı durumda anneler bebeklerini beslemek için çözüm yolu olarak üç yola başvurduğu bunlardan ilki geçmişten günümüze kadar gelen hala kırsal kesimlerde uygulanan anne sütünün kontrolsüz paylaşımı şekli olan sütanne arama yolu, diğer yol olarak başkasının sütünü almak istemeyen ailelerin mama kullanımı yolu, son olarak başvurulan yol ise annelerin sosyal ağlar üzerinden tanıştığı kişilerden herhangi bir sağlık taraması ve kontrolü yapılmayan anne sütlerine eriştiği yoldur (7,8).

Bebeklerin beslenmesinde emzirme yerine başka yolların tercih edilmesi (mama, inek sütü v.s) bebeklerin sağlığında riskler oluşturduğu (8,9,10) özellikli grup olan düşük doğum ağırlıklı ve miadından önce doğan bebekler de anne sütü yerine mama kullanımının bebek sağlığını olumsuz etkilediği geç sepsis enfeksiyonu ve nekrotizan enterokolit (NEC) oluşumuna yol açtığı belirtilmektedir (11,12,13).

Anne sütü kullanımı yaşamsal bir öneme sahip olup anne sütü alamayan bebeklerde diğer bir alternatif olarak batı ülkelerinde tercih edilen sistem devlet tarafından destekli süt bankalarıdır (14). Anne sütü bankalarının varlığı ile sosyal ağlar üzerinde gerçekleştirilen kontrolsüz anne sütü bağış ve satışının yarattığı riskleri ortadan kaldırarak resmi, kurumsal anne sütü paylaşımını sağlamaktadır (15,16). Bu durum göz önüne alındığında bebeklerin anne sütü alımını sağlamada anne sütü bankalarının önemli bir seçenek olduğu söylenebilir. Anne sütü bankaları bebeklerin anne sütü alamadığı her durumda anne ve bebek açısından faydalar sağlar (15).

Dünyada özellikle batı toplumlarında anne sütü bankaları sayısı günümüzde fazla olup özellikle yeni doğan yoğun bakım ünitelerinde tedavi gören prematüre bebeklere, hasta doğmuş ya da annesini kaybetmiş savunmasız bebeklere öncelikli süt temini yapar (17). İlk anne sütü bankası 1909 yılında Avusturya'nın Viyana ilinde anne sütü alamayan bebekler için kurulmuştur. Bu tarih sonrasında anne sütü banka sayıları her geçen gün artmış belli standartlar ve klavuzlar oluşturulmuştur (5,18). Toplumdan topluma anne sütü bankalarından bebeklere anne sütü verilmesi sırasında öncelikler değişmektedir. Nitekim batı toplumlarında anne sütünün verilmesinde sütü alacak olan bebeğin ihtiyacı ön planda tutulurken İslam toplumlarında bebeğin var olan anne sütü ihtiyacı karşılanmadan önce süt akrabalığı ilişkisi gözetildiği için sürecin farklı ilerlemesi söz konusudur (8,17).

Süt kardeşliği/akrabalığı Avrupa'da pek çok ülkede kullanılan bir terimdir (19). Süt kardeşliği nedeni ile çoğu Müslüman ülkede yaşayan hatta Müslüman olmayan ülkelerde yaşayan Müslümanlarda dahil olmak üzere anne sütünün bankalar yolu ile bebeklerine verilmesini istememektedir (17). Bir Müslüman ülkesi olan Türkiye'de benzer durumlar yaşanmaktadır. Anne sütünün bu merkezlerden bebeklere verilmesinde etik sorunlar, dini inançlı sosyal kaygılar ve bağış sütüne olan güvensizlik gibi bir takım engellere takılmaktadır (20,21).

Müslüman ülkelerde anne sütü bankalarına yönelik toplumun oluşturmuş olduğu tabuların yanında anne sütüne olan ihtiyacın her geçen gün artması ve artan talebin karşılanması, anne sütü bankalarının kurulumu ile ilgili farkındalık oluşturmak üzere sağlık çalışanları, din görevlileri tarafından makaleler yayınlamaktadır (22,23,24). Anne sütü bankalarına toplumun sıcak bakmama nedenleri arasında toplanan sütlerin kimliklerinin önemsenmemesi, havuzlama yöntemi ile birkaç kadın sütünün birbirine karışması, bağışın kimin tarafından yapıldığının bilinmemesi, sütü alan-veren bebeklerin aileleri birbirini tanımaması ve bilmeden bu bebeklerin ileride evlenmesi gibi hususlar belirtilmiştir (8,17,25).

Yurt dışı ve literatürdeki adı ile "süt bankası" olarak bilinen kurumların Türkiye'de karşılığı bulunmamaktadır (8,12). Banka kelimesi metalaşma ve satış kavramlarını çağrıştırması sebebiyle "süt bankası" bu çalışmada "anne sütü merkezi" olarak kullanılmıştır. Literatürde anne sütü bankalarının bu çalışmada karşılığı olan anne sütü merkezlerine yönelik bilgi ve görüşleri belirlemeye yönelik çalışmalar yapılmakta olup çalışılan grupların genellikle evli kadınlar, anneler, hastanede doğum yapmış kadınlar, sağlık profesyonelleri ile din adamlarına yönelik olduğu görülmektedir. Ancak literatür taramasında anne sütü merkezine yönelik toplumu kapsayıcı nicel ve nitel verilerin bir arada olduğu çalışmaya rastlanmamıştır (23,26,27,28,29).

Anne sütü merkezlerinin Müslüman ülkelerde kurulumu ve kullanımına ilişkin pek çok sorunun olduğu görülmektedir (8,25). Bu çalışma ile 2012 yılında Türkiye'de süt bankası karşılığı adı "sütanne merkezleri" şeklinde bilinen açılması planlanan ancak kurulum aşaması sırasında alt yapı yetersizliği nedeni ile kapatılan bu merkezin günümüze kadar kurulamamasının alt nedenlerinin belirlenmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir (8,12). Topluma yönelik yapılacak bu çalışma ile tespit edilecek sonuçlar ile Türkiye'de anne sütü merkezi kurulumu ve kullanımının önündeki engellerin belirlenmesi ile günümüz teknolojisinde devlet denetimli Müslüman toplumun kaygılarını ortadan kaldıran anne sütü merkezlerinin kurulumuna kılavuzluk etmesi düşünülmektedir. Ayrıca çalışma şeklinin özel gruplar yerine tüm toplumu kapsaması ile daha önce anne sütüyle ilgili tecrübeli kayınvalideler, emziren kadınlar (halen), emzirme döneminde bebekleri olan (babalar) ve din görevlilerine ulaşılması

bakımından diğer çalışmalardan ayrıcı özelliği ile literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma toplumun anne sütü merkezlerine yönelik yaklaşım ve bakış açılarının ortaya çıkarılması, anne sütü merkezi kurulumunun önündeki engellerin belirlenmesi amacı ile yapılmıştır.

1.3. Araştırma Soruları

1) Katılımcıların anne sütü merkezine yönelik bilgi düzeyleri ne durumdadır?
2) Katılımcıların anne sütü merkezine yönelik görüşleri nelerdir?
3) Katılımcıların anne sütü merkezlerini kabul etmeme nedenleri nelerdir?
4) Katılımcıların geçmişten günümüze anne sütü merkezine yaklaşımı nasıl değişti?
5) Katılımcıların Türkiye'de anne sütü merkezlerini kabul etmeme nedenleri nelerdir?

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Anne Sütü Tarihsel Süreci ve İçeriği

Mısır uygarlığından Babil'e ve hatta Yakut Türklerine kadar anne sütüne pek çok anlam yüklenmiş, uygarlıkların tasvirlerinde anne sütünün bir bebeğin canlanmasına, hayat buldurmasından bahsedilmiş anne sütünün değerli bir besin olduğu, bebeklerin emzirilmesinin önemli olduğu her çağda vurgulanmıştır (30). Eski medeniyetlerde Tanrıçaların bebek emzirme tasvirlerine rastlandığına ve anne sütünün şifa olduğuna inanılmıştır (30,31). Anne sütünün hayati besleyici işlevinin yanı sıra güçlü sembolik değere sahip bir madde olması ile doğumdan sonra alınan ilk sütün toplumlarda farklı anlamlar yüklediği bilinmektedir (32). Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa'nın Firavun sarayında beslenebilmesi için sütanne aranması, Hz. Muhammed (S.A.V) döneminde Arap kavimlerinde sütanne arayışının olması anne sütüne eski dönemlerden bu yana bebekler için değer verilen bir besin özelliği taşıdığını göstermektedir (8). Süreç boyunca bebek gelişimi açısından anne sütü ile beslenme ilk dönemlerden günümüze kutsal, doğal, vazgeçilmez en uygun yöntem olarak görülmüştür (33,34,35).

Yeni doğan bebeklerin yaşamın ilk altı ayında sadece anne sütü ile beslenmesi büyümeyi, gelişimi, sağlığı optimize etmenin yanı sıra anne sağlığına da faydalar sağlamaktadır (36). Anne sütünün bileşimi; doğum sırasındaki gebelik yaşı, gebelik diyabeti, maternal obezite, laktasyon aşaması veya annenin diyeti gibi birçok parametreye göre değişir (37,38). Bileşiminde yer alan öğeler mide bağırsak sisteminde savunuculuk özelliği ile kolay sindirim, hızlı mide boşalması, patojenlere karşı immun koruma ve bebeğin üretemediği salgısal IgA (sIgA), taurin, nükleotidler, uzun zincirli çoklu doymamış yağ asitlerin yapımını sağlar (39,40). Anne sütü bebeklerin vücut ihtiyacını karşılayan bileşenlerinin zenginliğinden dolayı önemli bir besin kaynağı niteliğindedir (8,41). Protein molekül yapısının zenginliği ile diğer süt ve süt ürünleri protein yapısından farklılaşarak sindirim kolaylığı sağlar antikor görevi görür (42). Koruyucu ve desteklekleyici faktörler sayesinde bebekleri hastalıklara karşı koruma sağlayarak bebeklerin büyümesi ve gelişmesine yardımcı olur.

Yenidoğanlarda sık görülen nekrotizan enterokolit (NEC), bebeklerde morbidite ve mortalitenin önde gelen nedenlerinden biridir (43,44). Annenin doğum sonrası

mümkün olan en kısa süre içerisinde bebeğini anne sütü ile enteral beslenmesiyle gastrointestinal sistemin olgunlaşmasını uyarmasına özellikle prematüre bebeklerde NEC oluşum insidansını azaltmasına ve bebeğin nörogelişimsel sürecine desteklemesine yardımcı olur (45,46). Anne sütündeki en dikkat çekici özellik protein, yağ, enerji içeriğinin anneler arasında farklılık göstermesi ve çocuğun yaşına göre zamanla değişmesidir. Bu nedenle, anne sütü içerisinde yer alan makrobesin ve enerji içerikleri özellikle erken doğmuş bebeğin aşırı beslenmesinin yanı sıra yetersiz beslenme riskine karşı da korur (45,46,47,48). Anne sütü yeni doğan bebeklerin gereksinim duyduğu besinleri, mineralleri, vitaminleri ve su dahil tüm temel besinleri içermektedir (49). Anne sütünün içeriği Tablo 2.1'de sunulmuştur (50,51,52,53).

Tablo 2.1. Anne sütünün içeriği (Türkyılmaz'dan, 2).

1.Besinsel	**2.Biyoaktif**
➢ Makrobesinler	➢ Büyüme Faktörleri
• Protein	• Epidermal büyüme faktörü (EGF)
• Yağ	• Nöronal Büyüme Faktörü (NGF)
• Karbonhidrat	• İnsülin benzeri büyüme faktörü-I (IGF-I), IGF-II, IGF baglayıcı protein ve IGF spesifik proteazlar
➢ Mikrobesinler	• Vaskuler endotelyal büyüme faktörü (VEGF)
➢ Su içeriği, solüt yük	• Eritropoetin
	• Kalsitonin-somatostatin
	• Adiponektin ve diğer hormonlar**Geçerli belgede kaynak yok.**
	➢ İmmünolojik faktörler
	• Hücreler, kök hücre
	• Sitokinler-kemokinler
	• İmmünglobülinler
	• Defansinler (laktoferrin, laktadherin, lizozim, alfa-laktalbumin, safra tuzu-uyaran lipaaz, serbest yağ asitleri, müsinler, nükleotidler)
	• Oligosakkaritler-prebiyotikler

2.2. Emzirmenin Önemi ve Anne/Bebek Açısından Faydaları

Anne sütünün yaygın olarak emzirme ile bebeklere verilmesi en uygun yöntem olduğu kabul edilmektedir (54,55). Emzirme eyleminin anne ve bebekler açısından yararları oldukça fazla olup özellikle yeni doğan bebeklerin sağlıklı büyüme ve gelişimi için gerekli besinleri sağlamanın yoludur (2). Emzirme sürecine başlamada

anne ya da bebek faktörlü bir engel yoksa en kısa sürede başlanılması önerilmektedir (56). Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması (TNSA-2018) raporuna göre Türkiye'de anne sütü alan bebeklerin sayısının istenilen oranlara ulaşmadığı özellikle ilk 6 aylık süreçte sadece anne sütü ile beslenme oranı %40.7, 20-23.aylar arasında beslenme %33.5 oranı ile daha önceki yıllara göre bir artış söz konusu olduğu ancak emzirmenin henüz istenilen seviye de olmadığı bildirilmektedir. Toplam emzirilme süresinin ise 2013 yılına kıyasla 2018 yılında %16.7 ile 2013 yılına eş değer olduğu görülmektedir (57,58).

Anne sütü bebeklerin ilk altı aylık süreçlerinde en uygun özel besin kaynağı olmasının yanı sıra iki yaş ve sonrasına kadar çocukların sağlıklı beslenmesinin tek yolu olduğu evrensel olarak kabul edilmektedir (3). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) emzirme ve anne sütü ile ilgili politikası bebeklerin ilk yarım saat ya da en geç bir saat içerisinde emzirmeleri gerektiğini, ilk altı aylık süreçte yalnızca anne sütü alınmasını, altıncı ay ve sonrasında ise anne sütü ile beraber ek gıda alımının sağlanması bununla beraber iki yaşına kadar bebeklerin emzirilme döneminin sürdürülmesini tavsiye etmektedir (57,55). Doğum sonrası ilk bir saat içerisinde anne sütü ile beslenen bebeklerin beslenmeyen bebeklere göre daha avantajlı ve ölüm riskinin daha az olduğu görülmektedir (59).

Emzirme, biyolojik olarak beslenmeyi sağlamanın yanı sıra kültürel bir değere sahip olup anne ve bebek sağlığı için hayati önem arz etmektedir (60). Özellikle bebeklerin anne sütü ile beslenmesinde ergenlik döneminde kronik hastalıklara yakalanmasını önleme ve obeziteden korumada etkili olduğu, annelerin ise emzirme yolu ile daha kolay iyileşme sağladığı belirtilmektedir (26,61). Mucizevi içerikli anne sütünün Theodor Escherich'in Escherichia coli basilini bulması ile özellikle anne sütü alan yeni doğan bebeklerde E.coli enfeksiyonlarına daha az rastlandığı ve anne sütü alan bebeklerin ölüm oranlarının daha düşük olduğuna vurgu yapmıştır (62). Anne sütünün diğer faydaları ise; bebeğin yeni gelişen gastrointestinal sistemi dokusunu korur, olgunlaşmasını destekler, zihinsel gelişimini, kalp damar sağlığını olumlu yönde etkiler, doku iyileşmesine yardımcı olur (63).

Bebek ile anne arasında yakın ilişkiyi sağlayan emzirme eylemi anneye de faydalar sağlar. Özellikle doğum sonrası dönemde annenin bebeğini emzirmesi ile uterusun kanama riskini ortadan kaldırması ve rahmin hızlıca toparlanmasına yardımcı

olmaktadır. Emzirme sırasında salınan hormonlarla annede ruh dinginliğinin oluştuğu ilerleyen dönemlerde anneyi meme ve rahim kanseri riskine karşı koruma sağladığı bilinmektedir (64,65). Bunun yanında annenin lohusalık döneminde emzirme ile gebelikte alınan kiloları hızla verilmesini sağladığı, emzirmenin devam ettiği süre boyunca ruhsal olarak rahatlattığı belirtilmiştir (25).

2.3. Anne Sütü Alamayan Bebeklerde Beslenme

Anne sütü alımı sürecinde anne ya da bebek faktörlü sıkıntılar nedeniyle bebeğin anne sütü alımı sekteye uğrayabilmektedir (6). Anneye ait faktörler; özellikle sezaryen sonrası anne sütünün geç oluşması, aile ve yakın çevreden emzirmeye yönelik desteğinin olmaması, mastektomi, ruhsal depresyon (lohusalık) durumu, anne ölümleri gibi nedenler anne sütü alımını olumsuz şekilde etkilemektedir (66). Bebeğe ait faktörler ise; yarık damak/dudak, prematüre doğum, doğumsal anomalilerin olması, mide-bağırsak sistemi sorunu veya anomalilerinin olması, kuvözde kalma, emme refleksinin iyi olmaması, anne sütü intolerasyonu gibi nedenler oluşturmaktadır (12,66).

Erken doğan bebekler, neonatal mortalite riski ve bozulmuş nörogelişimi olan savunmasız bir popülasyon olarak nitelendirilir (67). Yeni doğan bebekler arasında beslenme açısından özellikli kategoride yer alan düşük doğum ağırlıklı (DDA), prematüre ya da hasta bebeklerde; enfeksiyonları, hastalıklara bağlı ölümleri azaltmak amacıyla öncelikli olarak beslenmesinde anne sütü tercih edilmelidir (1). Anne sütü bebeklere sağlanamadığı durumda anneler bebeklerini beslemek için sütanne bulma, mama kullanımı ya da internet üzerinden sağlık taraması yapılmamış anne sütlerine ulaştığı belirtilmektedir (7). Buna karşın emzirme ile anne sütü alan prematüre bebeklerin enteral beslenmeye daha iyi tolerans gösterdiği aynı zamanda sağlıklarını ve ölümcül hastalık olan nekrotizan enterokolitten korunduğu bildirilmektedir (68,69,70).

2.4. Sütannelik

Sütannelik, bir bebeğin annesi dışında emzirme dönemindeki bir anne tarafından emzirilmesi sonucunda oluşan bir kavramdır (8). İslam dininde kendi bebeği dışında bir bebeği emziren annenin o bebeğin sütannesi olduğuna inanılır. Yüzyıllar boyunca

devam etmiş ve hala günümüzde devam ettiğini bilinen sütannelik uygulamaları mevcuttur (71).

İslam öncesi dönemde sütannelik kavramı özel bir öneme sahip olduğu belirtilmektedir. O dönemde Hz. Muhammed'in (S.A.V) annesi yerine sütanne tarafından emzirildiği, Mekke zenginlerinin çocuklarının sütannesi olduğu bilinmektedir (8,25).

Anne sütünün bebek beslenmesinde öncelikli bir besin hakkı olduğu emzirmenin önemi Kur'ân ayetlerinde belirtilmekle beraber emzirme ile beslenilen bebeklerde oluşan ilişkinin vurgulandığı ve dikkat edilmesi gereken hususlar bazı ayetlerle açık olarak şu şekilde belirtilmiştir;

"Biz, insana, anne babasına karşı iyi davranmasını emrettik. Annesi onu nice sıkıntılara katlanarak karnında taşımıştır. Sütten kesilmesi de iki yıl için de olur..." (Lokmân 31/14)

"Musa'nın annesine 'onu emzir' diye ilham ettik..." (el-Kasas 28/7)

"Emzirmeyi tamamlatmak isteyen kimse için, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Onların beslenmesi ve giyimlerini uygun bir biçimde temin etmek, çocuğun babasına düşer. Hiç kimse, taşıyabileceğinden daha fazlasıyla yükümlü tutulamaz. Ne anneye çocuğundan dolayı eziyet çektirilsin, ne de çocuğundan dolayı babasına. Aynı görev mirasçıya da düşer. Eğer anne-baba, birbiriyle görüşüp anlaşarak çocuğunu sütten kesmek isterlerse onlara bir günah yoktur. Eğer çocuğunuzu sütannelere emanet etmeye karar verirseniz, teslim edeceğiniz çocuğun emniyetini uygun bir şekilde sağlamanız şartıyla size bir günah yüklenmez..." (el-Bakara 2/233)

"Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz...sütanneleriniz ile süt kız kardeşleriniz size haram kılınmıştır..." (en-Nisâ 4/23) (8,25).

2.5. Süt Akrabalığı/Kardeşliği

Süt akrabalığı kavramı bebeğin biyolojik annesi dışındaki başka bir kadından almış olduğu anne sütünü birebir ya da anne sütü bankaları aracı ile alması ile kurulur

(8,23). Bu bağlantı aslında eski zamanlarda anne sütünün yetersiz olduğu durumlarda ya da bir bebeğin hayatı söz konusu olduğunda daha çok aile üyeleri, yakın arkadaş, komşular ya da birbirini tanıyan bilen kadınlar arasında yapılan gayri resmi bir uygulama olarak bilinmektedir (17). Süt kardeşliği terimi Avrupa'da pek çok ülkede kullanılan bir kelimedir (19). 20.yy başlarında bir gelenek olarak Hristiyan ülkesi olan Yunanistan ve Balkanlarda ilerleyen zamanlarda evlilik ihtimalini kaldırmak amacı ile anne sütü ihtiyacı olan bebekler olduğunda özellikle aynı cinsiyette sahip bebekleri olan sütanneler aranırdı (72,73).

Süt kardeşliğinde sütü alan bebeğin yaşı ve sütün miktarı bu ilişkiyi belirlemede önemli bir unsur olarak görülmektedir. Aynı zamanda mezheplere göre süt kardeşliğini oluşturan kriterlerin değiştiği görülmektedir. Özellikle süt akrabalığının kurulumasında Şafi, Hanbeli ve Hanifi mezhepleri süt alan bebeğin ilk iki yaşın içinde olması gerektiğini savunulmaktadır (25). Mezheplere göre süt kardeşliği, Caferi ve Şii mezheplerine göre süt akrabalığının direkt memenin emmesi ile gerçekleştiğini bebeğin beslenmesinde insan sütünün elle ya da emme dışındaki herhangi bir yol ile verilmesi süt akrabalığını oluşmayacağı belirtmektedir (74).

Süt akrabalığında emzirmenin şartı olarak Maliki, Sünni mezhep okullarının dini açıklamalarına göre en az beş emzirme gerektiği, Moritanya Sünni okulun dini görüşü ise asgari olarak yalnızca bir ila üç kez emzirme ile akrabalığın olabileceği şeklinde yorumlanmaktadır (75). Hanefi mezhebine göre anne sütünün takviye edici başka bir gıda veya başka bir kadın sütü ile karıştırılması ya da pastörizasyonu anne sütünün içeriğini değiştirmesi nedeni ile süt akrabalığı ilişkisini ortadan kaldırdığını savunur (22). Müslüman din bilginlerine göre başka bir anneden süt alan bebeğin iki yaşından küçük olması ve süt miktarı bebekte et ve kemik oluşturmaya yetecek kadar alınmışsa süt akrabalığı oluşur. (17). İran hukukçularından Sardoueinasab'a göre ise et ve kemik yapması konusunda hem fikir olsa da alınan sütün miktarı bebeğin ayına ve mide büyüklüğüne göre değişeceğinden süt akrabalığı konusunda daha net olması açısından emzirmenin 24 saat boyunca ve en az on kez olmak koşulu ile sağlandığında bebeğin tam anlamı ile beslenmesi söz konusu olduğunda süt akrabalığının oluştuğu yorumunda bulunmuştur (74,76).

Radaa'ah göre özellikle erkeklerle kan bağı olan kadınların nasıl ki nikâhlanmaları yasaklanmış ise aynı şekilde kan yolu ile oluşan bu yasak bağ emzirme

yolu ile oluşacağına dikkat çekmiştir (17). Annesinin sütünü alan bebek ile o annenin bebeği olmayıp ama o anneden beslenen bebekler tıpkı doğumla akraba olan kardeşlerin evlilik yasağına benzer şekilde süt akrabalığı oluştururlar ve yine evlenmeleri bu yasak gibi görülür (22,77). Müslüman dünyasında bu şekilde yapılan kardeş evlilikleri ensest olarak görülmektedir. O nedenle kasıtsız bir evlilik için süt ile kurulan ilişkide bulunan ailelerin birbirini tanımaları önemlidir. Bunun ile beraber tüm mezheplerin görüşleri düşünüldüğünde süt akrabalığını oluşturan emme ve sütün miktarının kesin bir sınırının olmasını zorunlu hale getirmektedir.

İslam aleminde Hz. Peygamberin eşi Hz. Âişe (r.a.) bu durumu şu şekilde belirtmektedir; *"Bilinen ayrı ayrı beş emzirme evlenme yasağını doğurur"* (78). Hadislerde ise Hz. Peygamberin (S.A.V) o dönemde yaşayan Hz Huzeyfe'nin eşine, süt akrabağı için başka bir bebeğe özellikle beş defa süt vermesini emretmesi ile süt ilişkisiyle oluşacak akrabalığın alt sınırını en az beş doyurucu emzirme olduğunu vurgulanmıştır (25).

Süt kardeşliği kavramı kimi zaman zorunlu haller nedeni ile oluşsa da muhtaç olan bir bebeğin süt ihtiyacının karşılanması dışındaki sebeplerle de kullanılmıştır. Bunun en iyi örneği ise evlat edinme sonrasında evlat edinen anne ve babanın evlat edindikleri çocuğu koruyan süt ilişkisidir. İslam'a göre evlat edinme ile akrabalık kurulamaz ve vasiyetnameyle de belirtilmedikçe evlat edinen ailenin mirasına ortak olamaz (8,17). Bu nedenle İslam dininde süt ilişkisi yolu ile evlat edilen çocuk ile akrabalık oluşturularak ev ortamında karşı cins ebeveynin mahremiyetin sağlanması ve İslami yönden oluşabilecek usulsüzlüklerin önüne geçmek amacıyla süt ilişkisi ile akrabalığın oluşturulmasında kullanılmıştır. (17). Evlatlık olarak alınan bebekler de süt yolu ile ailede ilişki kurmak için evlat edinen babanın ailesinden bir yakın akrabası tarafından emzirilmesi yolu da İslam tarihi içerisinde başvurulan bir diğer yöntem olmuştur. Çünkü yapılan bu uygulamada süt ilişkisini sağlayan ana etmenin erkek sperminin kadının gebeliğini ve anne sütünü oluşturduğuna inanılması dikkat çekmektedir (76). Üvey evlat bu şekilde emzirme yolu ile sanki o anneden doğmuş gibi olur ve annesinin örtünmesi gerekliliğini ortadan kaldırır (17).

2.6. Donör/Bağışçı Kavramları ve Anne Sütü Bankaları

"Donör" kelime olarak bağışlayan anlamında "donör anne sütü" ise bir merkezde işlem görmüş verici anne sütü olarak kullanılmaktadır. Süt bankası kavramı ise; emzirme dönemindeki annelerden toplanan sütlerin depolandığı, işlendiği politika ve prosedürlere bağlı olarak çalışan bunun yanında anne sütü ihtiyacı olan bebeklerin beslenmesini sağlayan kurumdur (66,79). Anne sütü yetmediğinde bebek için alternatif bir beslenme kaynağı olarak donör anne sütü önerilir. Donör anne sütü, özellikle erken doğmuş, düşük doğum ağırlıklı ya da ve yüksek riskli bebek grubunda yer alan yeni doğan bebeklerin donör sütle beslenmesi, beslenme toleransının artırılması, nörolojik ve fizyolojik işlevlerinin iyileştirmesi, uzun vadede sağlık yararları için etkili bir stratejidir (79,80).

DSÖ ve UNICEF'in ortak görüşü bir annenin bebeğini emziremediği durumlarda verilmesi gereken besinin yine anne sütü olması gerektiği buna yönelik olarak bankalarda anne sütü hazır bulundurulması gerektiğine vurgu yapmaktadır (1). Yenidoğan bebeklerin banka sütü ile beslenmesi NEC, geç başlangıçlı sepsis oluşumu, besinlere karşı intolerans gelişim oranını düşürerek hastanede kalış süresini azaltarak taburculuk süresini kısaltır ve sağlık sistemine olan maliyet etkililiği ile bireye ve topluma hatta ülkeye katkı sağlamaktadır (2,11).

Bebeklerin beslenmesinde emzirme yerine başka yolların tercih edilmesi (mama, inek sütü v.s) bebeklerin sağlığında riskler oluşturur (9,10). Anne sütünün gerekli taramalardan geçmeden sütannelik ya da internet üzerinde sosyal ağlarla kurulan arkadaşlıklarla anne sütü paylaşımını ve kullanımını CPS (The Canadian Paediatric Society) tarafından güvensiz ve kontrolsüz bulunmuştur (3). Oysaki taramadan geçmiş donörlerden alınan pastörize anne sütünün kullanılması, hastalık bulaşmasına ilişkin endişeleri ortadan kaldırır (81). Anne sütü kullanımı yaşamsal bir öneme sahip olup anne sütü alamayan bebeklerde özellikle diğer bir alternatif olarak batı ülkelerinde tercih edilen sistem devlet tarafından destekli süt bankalarıdır (14).

2.6.1. Anne Sütü Bankaları Tarihçesi

Anne sütü bankaları, anne sütü ihtiyacı olan bebekler için sağlık profesyonelleri tarafından sağlık taramalarından geçirilerek anne sütünün toplandığı, depolandığı,

işlendiği ve pastörizasyonun sağlandığı kuruluşlardır (82). Bebek ve anne için hizmet veren pek çok anne sütü bankası bulunmaktadır (1). DSÖ'ye göre bir bebek kendi anne sütünü alamıyorsa o bebek için en iyi alternatif besin başka bir anneden alınan anne sütü olup karşılanması gereken yer olarak süt bankaları gösterilmektedir (63). Anne sütü bankacılığının kökenleri Hammurabi dönemlerine kadar uzanmaktadır (62). Tarihi süreçte anne sütüne olan ilgi 20.yy ve öncesine kadar dayanmakta olup annelerin bebeklerini emziremedikleri zamanlarda topluluklar arasında anne sütü alıp verme yaygın olarak kullanılmıştır (7).

İlk anne sütü bankası 1909'da Viyana'da açılmasının ardından 1910 yılında Kuzey Amerika'da bebeklere süt sağlayan annelere rehber niteliğinde süt bankaları kurulmuştur (83). 1934 yılında Toronto Onteria'da Dionne soyadındaki beşiz doğan bebeklere pastörize edilmiş insan sütünün verilmesi ile medya aracılığı ile süt bağışına dikkat çekilerek süt bankalarının önemi halka duyurulmuştur (7,84).

Bu süreç sonrasında 1950 ve 1960 yılları arasında anne sütüne olan ilginin azaldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra 1970'ler ve 1980'ler arasında süt bankalarına bir kez daha büyüyen desteğiyle, Kanada genelinde 23 süt bankasının kurulumu gerçekleşmiştir (83). Ancak sonraki süreçte HIV ve AIDS hastalıklarının bulunması ile anne sütü ile hastalık yayılacağı korkusu ile süt bankalarının pek çoğunun kapatılması kararı alınmıştır (3,85).

Kuzey Amerika Anne Sütü Bankacılığı Birliğinin (HMBANA) 1985 yılında kurulması ile süt bankası standartları oluşturularak 1990 yılı ve sonrasında kurulan süt bankalarının temelini inşa etmiştir (86). Bilinen en fazla sayıda kurumsal anne sütü bankasının Brezilya ülkesinde olduğu yerel yönetim ve federallerle korunduğu belirtilmektedir (8,87).

2.6.2. Dünyada Anne Sütü Bankası İşleyişi ve Sayıları

Batı toplumlarında bebek biyolojik annesinin sütünü emme, sağma ya da sütün yeterli gelmediği herhangi bir durumda annesinin sütünü alamadığı taktirde zorunlu olarak kurulmuş olan hastane tabanlı anne sütü bankalarından ihtiyacı olan bebeklere anne sütü temini yapılır (1,8,88). Anne sütü bankaları yeni doğan yoğun bakım ünitelerinde tedavi gören prematüre bebeklere, hasta doğmuş ya da annesini kaybetmiş

savunmasız bebeklere süt temini yapar. Banka işleyişi öncelikle en savunmasız olan bebeğe süt temini sağlar (17). Süt bankasına yapılan bağışlar emziren kadınlar tarafından yapılmaktadır (89). Batı toplumu kadınları genellikle süt bankalarına sütlerini hasta bebekler ve süt ihtiyacı karşılanamayan prematüre bebekler için merhamet duygusu ile ücretsiz hediye olarak bağışlar (17). Buna rağmen sütünü vermek isteyen emziren kadına süt bankası tarafından bir ücret ödenmezken anne sütü ihtiyacı olan almak isteyen aileler süt karşılığında para ödemektedir (90). Bir nevi Batı toplumunda anne sütü bankaları para getirisi olarak görülmektedir (8).

Süt bağışçısı olacak anne öncelikli olarak doktor tarafından seçilir. Annenin süt bağışçısı olması konusunda ortak bir fikre varılır. Doktor tarafından sağlık taramaları yapılır ve kan tetkikleri istenir (88). Kan tetkikleri ve istenilen taramalar normal gelen anne sütü vericileri kontrolleri rutin altı ayda bir tekrarlanır.

Süt bağışı yapan annede HIV-1, HIV-2, T hücreli lösemi, Hepatit B, Hepatit C, Sifiliz hastalıklarının taramaları yapılarak annede var olup olmadığına bakılır ve bağış sürecinde annenin ilaç kullanımı olmaması gerekmektedir (86). Bağışçı, kan testleri ve anamnez yönünden risk oluşturmuyorsa süt bankası tarafından sütün toplanması ve dağıtılması için bir takım standart prosedürleri izler. Süt bankası anneye göğüs temizliği ve göğüs pompalama prosedürleri hakkında bilgi verir. (91).

Bankalardan annelere bağış için şişe temini ve bağış sütü vermek isteyen ailelere bankayı arama imkânı sunar ve sütün toplanmasına yardımcı olmaktadır (1). Süt kaplarına sağıldıkları tarih ve saat not edilir. Süt kapları dolana kadar dondurucuda kalır ve süt –20°C'de saklanır. Daha sonra donör anne sütleri 100 ml şişelere yerleştirilip 30 dakika süre ile 62.5 °C'de su banyosunda tutularak pastörizasyon işlemi ve ardından hızlı soğutma ile -20°C'de tutulur ve sütlerin dondurulması sonrasında bakteri açısından bir takım testler yapılır (88,91,92).

Dünyada şu an faaliyette olan güncel banka sayısının 282, açılması planlanan banka sayısının ise 18 olduğu bununla beraber banka sayılarının giderek arttırılması planlanmaktadır (93). Süt bankaları palyatif bakım hizmeti ve tedavi stratejisi olarak ikinci basamak sağlık hizmeti olarak fonksiyon görmekle birlikte uzun vadedeki komplikasyonları önleyerek hastalık ve ölüm oranlarını azaltması nedeniyle aynı zamanda birinci basamak sağlık hizmeti sunmaktadır (92). Bu bakımdan anne sütü

bankacılığı işleyiş prensibinin bilinmesi önem arz etmektedir. Anne sütü bankacılığı sürecinin akış şeması Şekil 2.1'de sunulmuştur (88).

Şekil 2.1. Anne sütü bankacılığı sürecinin akış şeması (Haiden ve Ziegler'den, 2).

2.6.3. Türkiye'de Anne Sütü Bankası İle İlgili Son Durum

Dünyada yaygın olarak bebeklerin beslenmesi için kullanılan süt bankaları Türkiye'de teknik alt yapı yetersizliği, sosyokültürel inanç ve dini sebeplerden ötürü kurulamamıştır. Bununla beraber dünyada kendi annesinin sütünü alamayan bebeğin beslenmesi için donör anne sütü ilk tercih olarak görülmesinin yanı sıra Türkiye'de bebeklerin beslenmesi için alternatif olarak bir süt bankasının olmaması bebeklerin beslenmesinde mama veya yakın bir çevreden sütanne bulunması yoluna itmektedir (94). Türkiye'de Sağlık Bakanlığı'nın 2012 yılında anne sütü bankalarını "sütanne

merkezleri" şeklinde isimlendirimesinin ardından hayata geçirilmesi planan süt bankası projesi sosyal ve dini kaygılar gerekçesi ile açılma sürecine girmeden kapatılmıştır. Türkiye'nin EMBA'daki son güncel durumu ise açılması planan bir banka şeklinde gözükmektedir (8,93). Bununla beraber bu merkezlerin planan sayının ötesinde kurulmasında Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu'nun görüşlerinin önemli olduğu nitekim belirtilen şartlar sağlandığında anne sütü bankası kurulumunun olabileceğini yedi madde ile belirtilmiştir (8,55).

Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu'nun ifadeleri şu şekildedir;

"*1. Süt verecek kadının kendi çocuğunu sütten mahrum bırakmaması,*
2. Başka kadının sütünü içen çocuklar arasında oluşacak mahremlik dairesini, olabildiğince daraltmak için pratik bir tedbir olarak bir kadından alınan sütün sadece erkek veya sadece kız çocuklara verilmesi,
3. Süt veren kadın ile süt verilen çocuğun kimliklerinin kayıt altına alınması ve bu bilginin her iki tarafa da verilmesi,
4. Bu hususun yasal düzenleme ile güvence altına alınması,
5. Evliliğe engel teşkil eden süt akrabalığı dairesinin daha da genişlememesi için birden fazla anneye ait sütlerin karıştırılmaması,
6. Süt veren anneye, masrafları dışında bir ücret verilmemesi, alınan sütlerin para karşılığı satılmaması,
7. Kendi annesinin sütü ile beslenme imkanı bulunan çocukların bu sistemden yararlandırılmaması" (Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan 2012/53).

2.7. Müslüman Toplumların Süt Bankası Yaklaşımı

Müslüman toplumlarında aynı kan bağından olmayan aynı anneden doğmayan fakat süt yolu ile kardeşliğin oluşumu süt bankalarının kurulmasındaki en büyük engel olarak görülmektedir (21). ECFR (Avrupa Fetva ve Araştırma Konseyi) 2004 yılında bankalardan alınan anne sütü ile ilgili Batı ülkelerinde yaşayan Müslüman ailelerinin hasta ya da prematüre bebeklerinin anne sütü ihtiyacı olduğu durumlarda bankalara başvurulmasının uygun olduğu görüşünü yayınlanmıştır (24). ECFR prematüre (miadından önce doğmuş) bebeklere anne sütü bankalarından donör süt alımının süt akrabalığı oluşturmayacağını belirtmiştir (92).

ECFR'nin bu şekilde yaklaşımı 3 ana sebebe dayandırılmıştır;

1. Kur'an-ı Kerim'de geçen "ve sizi emziren anneleriniz*"* [Nisa 04:23] ayetinde anneliğin sadece süt tüketimi ile olmayacağı özellikle ayette ayırıcı olan ''emme'' kelimesi direk annenin memesi ile bebeğin buluşması ve beslenmesi şeklinde bir eylem olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla biberon ya da herhangi yolla (kaşıkla besleme v.s) ile sütün verilmesi süt akrabalığını teşkil etmeyeceğini savunur.
2. Bağış yapan annelerin kimliği, bağış yapılan süt sayısı ve miktarı belirsiz olduğu için süt akrabalığı şartını taşımadığı belirtilir.
3. İslam'da belirli bir uygulamada ihtilaf olursa şayet tercih olarak zorluktan ziyade hayra götüren yolun benimsenmesi nedenlerinden dolayı ECFR süt bankalarına sıcak bir yaklaşım göstermiş süt alma ve bağışlamayı caiz olduğunu fetva olarak beyan etmiştir (74). Buna karşın İslam konseyleri tarafınca ECFR'nin bu kararı tartışma konusu olarak görülmekte olup yoğun bakım ünitelerinde bebekleri olan ailelerin süt talep ederken dini makamlara danışmasını ön görmüştür (17).

İslam Fıkıh Akademisi'nin anne sütü bankalarının İslam âleminde kurulmaması gerektiğini bildirmekte ve sebep olarak sütlerin karıştırılmasını öne sürmektedir (95). Kur'an-ı Kerim'de ise süt bankalarına olumlu yaklaşılmasının önündeki engeller; "*Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileri ile zifafa girdiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı*'' (Nisa:23) ayeti ile özellikle kardeşlik ilişkisi ile yapılan evliliklerin haram olduğunu belirtilmektedir (96).

Peygamber Hz Muhammed (S.A.V) hadisi şerifinde ise *''O, bana helal olmaz, çünkü benim süt kardeşimin kızıdır. Kan akrabalığı sebebiyle haram olan her şey, süt emme ile de haram olur."* (Öztürk, 2016, s.19), (97).

2.7.1. Batı Ülkelerine Kıyasla Müslüman Ülkelerde Anne Sütü Bankalarına Yaklaşım

Batı toplumu süt bankaları yaklaşımı bir annenin yeni doğan ihtiyacından fazla süt üretebilme kapasitesine sahip olması nedeni ile kendi bebeğini besleyen annenin fazla gelen sütünü bankaya bağışlamasını ön görmektedir (1,89). Bu sebeple anne sütü bankaları batı toplumunda kurumsal politika halinde ilerlemesi ile anne ve bebeklere yarar sağlar (1). Bunun yanında bu toplumlarda her geçen gün anne sütü bankalarının sayılarının arttığı bilinmekle beraber Müslüman topluluğun çoğunlukta olduğu ülkelerde banka sayısı yok denecek kadar azdır. Bu durumun nedeni ise Müslüman ülkelerde anne sütü bankalarına yönelme yerine geleneksel yöntemlere başvurulmasıdır (98).

Günümüz koşullarında geleneksel yöntemlerle (sütanne bulunması v.s) anne sütü verilmesi artık mümkün olmadığı görülmektedir. Altta yatan nedenler arasında eskiden kadınların anne sütü ihtiyacı durumunda aynı ortamda tanıdıkları bir akrabası veya komşu ile kolaylıkla süt akrabalığı kurabiliyorken günümüzde aile ve dostluk bağlarının azaldığı ve köyden kente göçün arttığı, akrabalık ilişkilerinin zayıfladığı, insanların kapı komşusunu tanımadığı görülmektedir. Dolayısı ile günümüzde geleneksel yöntemler ile bebeklerin beslenmesi anne sütünün sağlanması pek mümkün kılmamaktadır (13,98).

Anne sütünün bir bebeğe verilmesi sırasında batı toplumlarında sütü alacak olan bebeğin ihtiyacı ön planda tutulurken Müslüman toplumlarında bebeğin var olan anne sütü ihtiyacı karşılanmadan önce süt akrabalığı ilişkisi gözetilmesi sürecin farklı ilerlemesine neden olmaktadır. Bir bebeğin annesinden farklı biri tarafından sütün verilmesi birçok kültürde süt akrabalığı oluşturduğuna inanılır.

Müslüman toplumlarında süt akrabalığı önem arz eden bir konudur. Müslüman toplumların süt bankalarına sıcak yaklaşım içerinde olmamasına pek çok sebep sıralanmaktadır. Özellikle alıcı bebeğin ailesi ile süt veren annelerin birbirini tanımasının imkânsızlığı, bağış sürecinin doğal işleyişi diğer bir deyişle süt akrabalığı ilişkisinin önemsenmemesi, birkaç anneden alınan sütlerin karıştırılarak bilinmeyen oranlarda havuzlaması olarak belirtilmektedir. Bu durum Müslümanlar açısından dini kaygılar yaratmakta ve bankalara olan talebi sekteye uğratmaktadır (13,98).

Yapılan çalışmalarda Müslümanların kaygılarını azaltacak pek çok çözüm önerisi sunulduğu bilinmektedir (8,12,25). Özdemir ve arkadaşlarının (2015) din görevlileri ile yapmış olduğu çalışmada çalışmaya katılan din görevlilerinin çoğunun kendi bebeği ve onun dışındaki bir bebeği emziren annenin iki bebek arasında süt yolu ile kardeş oluşturduğunu bu sebeple İslami esaslar göz önünde bulundurularak alıcı ve verici bebeklerin kimliklerinin bilinmesi gerektiğini bununla beraber sütün depolanmasında maximum üç alıcı ve üç verici arasında oluşturulması kaydı ile anne sütü bankasını uygun gördüklerini bildirdiler (23). Benzer bir çalışma Karadağ ve arkadaşlarının (2015) Türkiye'de yapılan çalışmasında annelerin batı tarzı süt bankalarına olumlu karşılamadığı diğer taraftan çalışmadaki bir kısım annenin ise İslam dinin gereklerini karşılayan bir süt bankası olması durumunda olumlu karşıladıkları sonucu ortaya çıkarılmıştır (20).

2.7.2. İslami Açıdan Süt Bankalarının Önündeki Engeller

Müslüman olmayan özellikle Hristiyanlığın, Museviliğin olduğu ülkelerde anne sütünün bir başka bebeğe verilmesi ya da paylaşımı organ nakli, kan bağışı gibi olumlu görülmektedir. Aynı zamanda bu ülkelerde muhtaç bebekler için anne sütü bankaları desteklenmektedir (21). Müslüman ülkelerde ise anne sütünün tanınan ve bilinen çevrede geleneksel yöntemlerle paylaşılması bebek beslenmesinde biberon ve mama kullanımının artması anne sütü bankacılığını gereksiz olduğu inancına itmektedir (17,23).

Kentleşme sürecine girilmesi ile köyden kente göçün ve beraberinde nüfusun artması, insanların aile ve tanıdıkları bireylerden uzakta yaşaması anne sütü alamayan bebeklerin geleneksel yöntemlerle beslenmesini sekteye uğratarak anne sütü paylaşımının eskisi gibi kolay olmasını engellemiştir (17,98).

Anne sütü bankalarından toplanan sütlerin kimliklerinin önemsenmemesi, havuzlama yöntemi ile birkaç kadın sütünün birbirine karışması, bağışın kimin tarafından yapıldığının bilinmemesi Müslüman ülkeler açısından dini sorun oluşturur (98). İslam dinine göre aynı anneden süt alan başka bebeklerin ailelerinin karşılıklı birbirlerini tanınması gerektiğini böylelikle bebekler büyüdüğünde ileride birbirleri ile evlenmelerinin önüne geçileceğini savunmaktadır (17,98).

İslami açıdan süt bankalarının önündeki engellerden bir diğeri de genetik kodların süt bağışı ile bebeğe geçeceği inancı ile ailelerin süt bağışı ve süt bankası kullanımından kaçınmasıdır. Süt akrabalığının genler üzerinde etkisi; aynı anne tarafından emzirilen akraba olmayan bebeklerin süt akrabalığının gen kodlarında değişiklik yapmadığı fakat süt akrabalığı yolu ile genetik hastalıklara maruz kalınabileceği ihtimalinden bahsedilmiştir (99). Bununla beraber yeni doğan bebeklerin doğum sonrası kritik ilk 24-48. saatinde genetik olarak herhangi bir hastalığı ya da kusuru olmayan bir kadın tarafından emzirilen bebeklerin genetik olarak eksikleri var ise düzelebileceği bilimsel olarak hipotezlerle test edilmemiş olsa da öne sürülmüş bir teori bildirilmektedir (100).

2.8. İslami Esaslara göre Süt Bankası Kullanımında Devletin Kontrolü ve Sağlık Personelinin Görevi

Bazı Müslüman ülkelerde dini karmaşaya rağmen hastanelerde resmi bir şekilde annelerin birbirini tanıdığı ve dini esaslar gözetiminde süt bağışı yapıldığı bilinmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda kimlik tanıma ön koşulu ile ailelerin gönül rahatlığı ile anne sütü alımı ve bağışı yapabildiği görülmektedir. Kuveyt ve Malezya ülkesi yazarları İslam hukukuna tam uyum sağlayarak Müslüman ülkelerde anne sütü bankacılığının uygulanması için protokoller önerdiler (101).

Batı ülkelerindeki anne sütü bankalarına direnç gösteren Müslüman toplulukların kırılma noktası, İslam dininin esaslarına göre hareket eden İslami hassasiyet gösteren bankaların var olması ile olmuştur (102). Bu hususta anne sütü bankalarına sınırlı sayıda süt bağışçısı, sütlerin karıştırılmaması, bağış yapılan tüm sütlerin bağışçının kimliğinin etiket şeklinde belirtildiği, alıcı ve verici ebeveynlerin birbirini tanıması gerektiğini önermektedir (21). Diğer bir çalışmada ise İslam dini hassasiyeti göz önünde bulundurularak alıcı bir bebek için üç alıcı (donör) sınırı uygulanarak ve bu alıcıların kimliklerinin kayıt edildiği ‘‘kayıt şartlı süt bankacığı sistemi’’ önerilmiştir (103). Ayrıca bir diğer kontrol mekanizması ise süt bağışçılarının adlarının ve kimlik bilgilerinin yazılı olarak alınması, alıcı bebeğin doğum belgesi içerisinde yer almasını uygun görmektedir (22).

Türkiye’de bir sistem önerisi olarak bebeklerin doğum sonrası dönemde anne sütü teminin başka anne tarafından yapılması durumunda yani bağış durumunda Sağlık

Bakanlığı'nın Nüfus Müdürlükleri ile işbirliği içinde olmasını önermiştir (8). Müslüman toplumların inançları ile ilgili bilgili olma ve bu inançların altındaki gerekçelerin anlaşılması, güven temelinin oluşması açısından sağlık ekibinin hasta bebekler ve aileleri ile yakın temas kurması ailelerin süt bankaları ile süt temini sağlama sürecini kolaylaştırır (24).

Dünyada süt bankaları işleyişine devam ederken aynı ülkede Müslüman ve Müslüman olmayan toplukların yaşadığı, aynı hastanelerden doğum sonrası dönemde hizmet aldığını ve annelerinin bebeklerine süt sağlamada sorun yaşadığını düşünüldüğünde Müslüman aileler bebeklerine kimliği belirsiz bir sütün verilmesine sıcak bakmamaktadır. Bu durumda o hastanede çalışan sağlık çalışanlarının daha uzun vadede hedeflerine ulaşabilmesi için bebeklerin beslenmesinde anne sütünün öneminde öncelikli olarak annenin bebeğine sütünü verebilmesine teşvik etmeli, anne sütünün sağlanması için annenin yakınlarından destek almasını sağlama, annenin sütünü arttırması başka bir anneden alacağı süt veya mamaya olan ihtiyacı azaltacağı inancını oluşturulması, hasta ya da prematüre bebekleri olan aileleri anlamaları ve anne sütüne ulaşmada sorun yaşayan ailelerin stresini azaltmalıdır (17,98). Müslüman annelerin süt bankalarından alınan sütün kullanımında oluştuğu düşünülen akrabalık nedeni ile sütü alan Müslüman ailelere eğitim verilmesi ihtiyacının sağlık personeline düşen önemli diğer bir görevdir (21).

Kuveyt ve Malezya'da anne sütü bağışlarının İslami esaslar gözetilerek başarılı bir şekilde gerçekleşmektedir. Özellikle Müslüman olmayan ülkelerde yaşayan Müslüman ailelerin bebeklerine yetecek sütü sağlayamadığında kısa süreli donör anne sütü verilmesinin hayati öneme sahip olduğu durumların yaşandığı bu bakımdan süreç içerisinde verilmesi planan eğitim ve hizmetlerin İslami hassasiyet içerisinde Müslüman ülkelerdeki gibi olması konusunda özen gösterildiği bildirilmektedir (21,101).

2.9. Halk Sağlığı Hemşireliği Bakımında, Anne Sütü Merkezleri ve Anne Sütü Bağışının Önemi

Anne sütünün bebekler açısından en ideal besin olma özelliği yadsınmaz bir gerçektir (1,2,8,32). Anne sütüne erişimin sekteye uğradığı her durum anne ve bebek sağlığı açısından bir halk sağlığı sorunu haline gelmektedir (6,36,68). Türkiye'de 2012

yılında özellikli savunmasız grup kategorisinde yer alan (prematüre doğan bebekler, hasta bebekler, annesi ölen bebekler, anne sütünün olmadığı durumlar v.s) bebeklerin düşünülmesi ile anne sütü merkezi kurulumu girişiminde bulunulmuştur (8,12,94). Günümüzde çeşitli sosyal medya hesaplarından sağlık dışı, kontrolsüz anne sütü satış ve bağışının yapıldığı bilinmekle birlikte aslında bu girişimler anne sütü alamayan bebeklerin ihtiyacını karşılayan bir merkez kurulumu halk sağlığı açısından elzem bir ihtiyaç olduğuna dikkat çekmektedir (8,12,15,16,104).

Anne sütüne erişimde savunmasız dezavantajlı konumunda olan bebeklerin sağlığının korunması ve geliştirilmesinde özellikle savunuculuk, koruma rolünün en başında yer alan halk sağlığı hemşireliği görev ve sorumluluğu önem arz eder (104,105). Toplumun anne sütü ile ilgili yanlış algıları ve sosyokültürel inançlarının anne sütü bağışını olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir (20,21,94,104). Sağlık personelinin özellikle halk sağlığı hemşireliği yaklaşımı ile anne sütü önemi ve bağışına yönelik duyarlılaştırma ve eğitimlerle toplum bireyleri üzerinde farkındalık çalışmaları yapılmasında anne sütü bağışı ve anne sütü merkezi kurulumu konusunda algıları değiştirmede anahtar role sahiptir (21,104). Anne sütü merkezi ve bağışına yönelik bir kurumun oluşumunda her basamağın düşünüldüğü, toplumun beklentilerinin, inanç yapısını analiz eden bir halk sağlığı hemşireliği yaklaşımı savunmasız nüfusu temsil eden bebeklerin ve toplumun sağlığını koruma ve geliştirmede öncü olabilir (105,106).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Bu araştırma toplumun anne sütü merkezleri ve anne sütü bağışına yönelik yaklaşım ve bakış açılarının ortaya çıkarılması, anne sütü merkezi kurulumunun önündeki engellerin belirlenmesi amacıyla nitel ve nicel verilerin bir arada kullanıldığı karma yöntem türünde yapılmıştır.

3.2. Araştımanın Evreni ve Çalışılan Gruplar

Nicel ve nitel verilerin kullanıldığı bu araştırma 01.01.22-30.09.22 tarihleri arasında Ankara ili içerisinde yaşayan ‘‘Emziren kadınlar (halen)’’,‘‘Emziren kadın eşi (babalar)’’, ‘‘Kayınvalideler (anneler)’’ ve ‘‘Din görevlisi’’ şeklinde dört grup ile çalışılmıştır. Çalışmada yer alan grup emziren kadınlar; aktif emzirme döneminde (halen) bebeklerini emziren anneler, emziren kadın eşleri (babalar) ise; emzirme döneminde bebekleri olan babaları temsil etmektedir. Çalışma için her hangi bir kurumdan izin alınmamıştır. Toplamda ulaşılan sayı 400 olup her bir grup ile nicel 100 anket doldurulmuş olup her bir grup içinden seçilen on birey ile derinlemesine yarı yapılandırılmış nitel görüşme yapılmıştır.

3.3. Araştırma Örneklemi

Nicel araştırmalarda evren büyüklüğü bilinen bir sayıdan sonsuza kadar düşünüldüğünde %95 güven aralığı, %5 hata payı ile örneklem sayısının 384 olduğu bilinmektedir (107,108). Bu çalışmanın nicel araştırma kısmında evren büyüklüğü yaklaşık olarak 20.000 üstü hata payı %5, güven düzeyi %95 ve tahmini yanıt oranı %50 alındığında minumum olması gereken örneklem büyüklüğü 377 olarak bulunmuştur (107). Olası kayıplar dikkate alındığında örneklem boyutunun 400 olması kararı alınmış ve dört gruba eşit orantılı olarak dağıtımı yapıldığında her grupta 100 birey olacak şekilde çalışma yürütülmüştür (108). Nicel çalışmada ulaşılan örneklem sayısı içerisinde her grupta yer alan 100 birey içerisinden seçilen bireylerle nitel çalışma yürütülmüştür.

Nitel çalışmalarda güç analizi ele alınan konunun yeterince ortaya konulması ile alınan örneklemin odak grup çalışmalarında en az altı, en fazla 12 olması önerilmektedir (109,110). Bu sebeple nitel çalışma için her grupta yer alan 100 kişi içerisinden on kişi çekilerek toplamda 40 birey ile çalışmanın nitel örneklemi oluşturulmuştur. Araştırmanın nicel boyutu Google forms anketleri üzerinden yürütülmüştür. Araştırmada Google forms üzerinde yanıtlayan bireyler sınıflandırılarak kontrollü bir şekilde formun ilerlemesi takip edilmiştir. Çalışmanın ön uygulaması 20 örneklem üzerinde yapılıp anket formları üzerinde gereken düzenlemeler yapılmıştır. Düzenlemelerin etik kurul izni alınmıştır. Anket formunun başında çalışmaya katılma ile ilgili her bireyin rızası alınmıştır.

Nitel çalışma kısmı ise minimum 15 dakika maximum 30 dakika olacak şekilde yüz yüze görüşmeler ile tamamlanmıştır. Nitel çalışma örneklem seçimi; din görevlileri ile genel olarak Kur'an kursları, camiler, müftülük aracılığı ile birebir çalışmaya katılmak isteyenlerle, emziren kadınların (halen) doğum sonrası dönemde hastaneden emzirme danışmanlığı almak için gelen bireyler ile ayrıca kayınvalidelerin gelinleri/kızları arasından çalışmayı kabul eden bireylerle, kayınvalideler grubunun ise çalışmaya katılımı Kur'an kurslarına Kur'an öğrenmeye gelenler, kültür merkezleri, çarşı, bakkal, marketler, emzirme döneminde bebeği olan babalar ise çarşı, pazar, alışveriş merkezinde bebeği ile beraber vakit geçiren babalar ve ayrıca emziren kadınların (halen) eşlerinden çalışmaya katılmak isteyenler arasından seçilerek oluşturulmuştur. Araştırma örneklem seçimi tablo 3.2.1'de yer almaktadır.

Tablo 3.1. Nicel ve nitel araştırma örneklem seçimi.

	Emziren Kadınlar (halen)	Emziren Kadın Eşleri (babalar) (Emzirme döneminde bebekleri olan)	Kayınvalideler (Anneler)	Din Görevlisi
Nicel araştırma örneklem sayısı (n=400)	100 kişi ↓	100 kişi ↓	100 kişi ↓	100 kişi ↓
Nitel araştırma örneklem sayısı (n=40)	10 kişi	10 kişi	10 kişi	10 kişi

3.3.1. Araştırma Dahil Edilme Kriterleri

- ❖ Araştırmaya katılmayı kabul eden
- ❖ Ankara ilinde yaşayan
- ❖ 19- 65 yaş arası bireyler
- ❖ Görme, duyma ve algılama sorununun olmaması

3.4. Araştırmanın Değişkenleri

3.4.1. Araştımanın Bağımlı Değişkenleri

Araştırmanın bağımlı değişkenlerini Ankara ilinde yaşayan 19-65 yaş arası katılımcı bireylerinin sosyodemografik özellikleri oluşturmuştur.

3.4.2. Araştımanın Bağımsız Değişkenleri

Araştırmanın bağımsız değişkenlerini Ankara ilinde yaşayan 19-65 yaş arası katılımcı bireylerin anne sütü merkezlerine ilişkin görüşleri oluşturmuştur.

3.5. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması Ankara ilinde gerçekleşmiştir. Ankara ili içerisinde yer alan ilçeler Polatlı, Etimesgut, Sincan, Yenimahalle, Keçiören, Çankaya ilçelerine heterojen şekilde anketlerin dağılımı yapılmıştır. Bu ilçelerde yer alan Kur'an kursları, kültür merkezleri, alışveriş merkezleri, market, bakkal, sokakta yürüyen insanlardan kriterleri karşılayan tüm bireylere nicel çalışma anketlerin dağılımı sağlanmıştır.

45-65 yaş kayınvalideler grubunda yer alan bireylerden özellikle Google forms üzerinden anketi yanıtlama açısından teknolojik aleti bulunmayan, yakını az gören bireylerle nicel araştırma soruları bizzat sorularak yüz yüze doldurulmuştur. Google forms üzerinden dağıtılan nicel çalışma anketlerine katılan bireylerden Ankara dışını seçen bireyler otomatik olarak Google forms uygulamasından çıkarılmıştır.

Nicel veri formları Google forms aracılığı ile kontrollü bir şekilde toplumdaki bireylere yollanarak 31.10.22 tarihinde tamamlanmıştır. Bu çalışmada toplumun anne

sütü merkezleri ve anne sütü bağışına yönelik güncel yaklaşımların belirlenmesi amacı ile altı veri formu literatür taraması doğrultusunda hazırlanmıştır. Toplumu tanımaya yönelik "Tanıtıcı bilgi formu", toplumun anne sütü merkezleri ve anne sütü bağışına yönelik görüşlerini anlamaya yönelik "Anket formu" açık ve kapalı uçlu sorular ile nicel veriler toplanmıştır.

Nitel analiz yöntemi toplumun görüşleri, davranış ve tecrübelerini ayrıntılı olarak derinlemesine detaylandırılması ve yorumlanmasına katkı sağlar (111,112). Nitel veri formuna katılan bireyler nicel veri formlarına katılan bireyler arasından odak görüşme yapılarak seçilmiştir. Nitel veriler ise derinlemesine yüz yüze görüşülerek doldurulmuştur. Nitel verilerin toplandığı gruplar dört kısma ayrılmış ve her bir gruba sekiz adet açık uçlu aynı sorular sorulmuştur (Ek-6, Ek-7, Ek-8, Ek-9).

Nitel görüşme formu soruları dört ayrı grup şeklinde hazırlanarak soru içeriğinde katılımcıların ilk altı ay anne sütü alımının önemi, yurt dışı süt bankası uygulamaları, anne sütü bağışı, süt kardeşliği, Türkiye de sütanne merkezi ile ilgili yapılan girişimler ile ilgili görüşler, bu merkezin kurulumu söz konusu olduğunda bağışta bulunma durumları ve yaklaşımları belirlenmiştir.

Nitel görüşme formları, ‘‘Emziren Kadınlara Yönelik Nitel Görüşme Formu (Ek-6)’’, ‘‘Emziren Kadın Eşlerine (Babalara) Yönelik Nitel Görüşme Formu (Ek-7)’’, ‘‘Emziren Kadınların Kayınvalidelerine (Anneler) Yönelik Nitel Görüşme Formu (Ek-8)’’, ‘‘Din Görevlilerine Yönelik Nitel Görüşme Formu (Ek-9)’’ ile toplanmıştır.

3.5.1. Uygulama İş Akış Şeması

<table>
<tr><td colspan="2">Anne Sütü Merkezleri ve Anne Bağışına Yönelik Toplumsal Yaklaşımın Belirlenmesi (N=400)
Ankara ili içerisinde yaşayan 19-65 yaş arası bireyler arasında araştırma kriterlerinitaşıyan bireyler araştırmaya dahil edilmiştir.</td></tr>
<tr><td><u>Nicel araştırma grubu (n=400):</u> Ankara ilinde yaşayan halen emzirme döneminde olan kadınlar, emzirme döneminde bebeği olan babalar, kayınvalideler (anneler), din görevlisi olmak üzere dört grup örneklem grubunu oluşturmaktadır.

<u>Nicel araştırma ön pilot uygulaması:</u> Anket formları 25.11.22 - 10.04.23 tarihi arasında 20 örneklem üzerinde uygulandı. Uygulama öncesi bireylerden izin alınmıştır. Dört grubun bulunduğu bu örneklem grubundan her gruptan beş birey olacak şekilde anket formları uygulandı, sorulara verilen yanıtlara göre formlar yeniden revize edildi.

<u>Nicel verilerin toplanması:</u> Nicel verilerin toplanması 12.05.22 tarihinde başlandı. “Tanıtıcı bilgi formu” ve “Anket formu” kullanıldı.

<u>Nicel araştırma uygulanması</u>:

Araştırmaya kabul edilen toplamda 400 birey her grupta 100 bireyin sayısına kontrollü şekilde ulaşılması bakımından Google form üzerinden anketler yollanması sırasında ulaşılan kişi sayısı bildirim ayarı yapılmış anket içeriği her seferinde kontrol edilmiştir.

<u>Nicel verilerin analizi:</u> 01.11.22 tarihinde veri analizine başlandı Açık uçlu sorulardan oluşan nicel veriler tek tek, dikkatle okunarak kendi içinde kategorize edilip analizi bu aşamadan sonra yapılmıştır.</td><td><u>Nitel araştırma grubu (n=40):</u> Nicel araştırmaya katılan dört grupta yer alan 400 birey içerisinden her gruptan on birey olmak üzere nitel çalışmayı kabul eden bireyler çalışmaya dahil edildi.

<u>Nitel araştırma ön pilot uygulaması:</u> Nicel anket ön uygulaması tarihleri arasında çalışmaya katılan bireyler gruplara göre ayrılarak her gruba özel nitel araştırma uygulaması yapılması sonucunda nitel veri formu son hali hazırlandı. Uygulama öncesi bireylerden izin alınmıştır.

<u>Nitel verilerin toplanması:</u>

Nitel araştırma uygulaması nicel araştırma uygulaması ile eş zamanlı olarak yapılmıştır. “Emziren kadınlara (halen) yönelik nitel görüşme formu (Ek-6)’’,‘‘Emziren kadın eşlerine (babalara) yönelik nitel görüşme formu (Ek-7)’’,‘‘Kayınvalideler/annelere yönelik nitel görüşme formu (Ek-8)’’,‘‘Din görevlilerine yönelik nitel görüşme formu (Ek-9)’’ kullanılmıştır.

<u>Nitel araştırma uygulaması:</u> Nicel ankete katılım sağlayan bireyler içerisinden nitel araştırmaya katılmak isteyen katılımcıların onamları alınmış, görüşmeler yüz yüze yapılarak kayıt altına alınmıştır.

<u>Nitel verilerin analizi:</u> 01.01.23 tarihinde nitel veri analizine başlandı. Nitel veri analizinde toplanan veriler tüme varımsal tematik analiz yöntemi ile uzman görüşü alınarak analiz edilmiştir. Araştırmacı tarafından veri seti özenle ve tekrarlı bir biçimde okunmuş ve veriler ayrı ayrı kodlanmıştır. Kodlama sonucunda çıkan temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Elde edilen alt temalara grupların katılım sayısı tek tek tablo üzerinde yazılı olarak belirtilmiştir.</td></tr>
</table>

3.5.2. Veri Toplama Formları

Veri toplama aracı olarak tanıtıcı özellikleri içeren soru formu, anket soruları ve nitel görüşme formlarından oluşmaktadır. Çalışmayı kabul eden bireylere çalışmanın kapsamı anlatıldı. Araştırma ve veri toplama araçları hakkında uygulama öncesi bilgilendirilerek onamları alındı.

3.5.2.1. Tanıtıcı Bilgi Formu

Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, çalışma durumu, gelir durumu, meslek sınıfı, içeren toplumu tanımaya yönelik hazırlanmış sorular ile anne sütü merkezleri ve anne sütü bağışına yönelik bilgi durumunu değerlendiren tanımlayıcı özellikleri içeren 29 maddelik sorudan oluşmaktadır (EK-4). Sorular açık ve kapalı uçlu sorular şeklinde hazırlanmıştır. Bu sorulardan 20 adet soru genel olup tüm bireylerin doldurması gereken sorular olup diğer dokuz soru ise çocuk(lar) olan bireylerin cevaplaması beklenmektedir.

3.5.2.2. Anket Formu

Anket soru formunda anne sütü önemi, anne sütü merkezleri, anne sütü bağışı, süt annelik, ve süt kardeşlik kavramlarına ilişkin bilgi ve görüşlerini içeren dörtlü likert tipte “Katılıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, "Bilmiyorum" şeklinde hazırlanmış 29 adet soru bulunmaktadır (EK-5). Sorulara verilen yanıtlar Google forms üzerinde işaretleme yapılması sonucunda elde edildi.

3.5.2.3. Emziren Kadınlara Yönelik Nitel Görüşme Formu

Nitel görüşme formunda toplamda sekiz adet açık uçlu soru bulunmaktadır. Emziren kadınların (halen) form soru içeriğinde ilk altı ay anne sütü alımı, dünyada süt bankası uygulamaları, anne sütü bağışı, süt kardeşliği ile ilgili görüşleri, Türkiye de sütanne merkezi ile ilgili yapılan girişimler hakkında bilgi durumları, anne sütü merkezi kurulumu söz konusu olması durumunda süt bağışında bulunma ile kendi bebeğine bağış sütü verilmesi konusundaki görüşleri yer almaktadır (EK-6).

3.5.2.4. Emziren Kadın Eşleri (Babalara) Yönelik Nitel Görüşme Formu

Nitel görüşme formunda toplamda sekiz adet açık uçlu soru yer almaktadır. Babalara yönelik hazırlnamış form soru içeriği; ilk altı ay anne sütü alımı, dünyada süt bankası uygulamaları, anne sütünün bağışlanması, süt kardeşliği, Türkiye'de sütanne merkezi girişimleri, anne sütü merkezi kurulumu olması durumunda süt bağışında bulunma ya da bebekleri için süt alımı ile ilgili görüşler oluşturmaktadır (EK-7) .

3.5.2.5. Emziren Kadınların Kayınvalide/Annelerine Yönelik Nitel Görüşme Formu

Nitel görüşme formunda toplamda sekiz adet açık uçlu soru yer almaktadır. Kayınvalide/annelere yönelik hazırlanmış form soru içeriği; bebeklerin ilk altı ay anne sütü ile beslenme, dünyada süt bankası uygulamaları, anne sütünün bağışlanması, süt kardeşliği, Türkiye'de sütanne merkezi girişimleri, anne sütü merkezi kurulumu olması durumunda gelini/kızının süt bağışında bulunma ya da torunları için süt alımı ile ilgili görüşler oluşturmaktadır (EK-8).

3.5.2.6. Din Görevlilerine Yönelik Nitel Görüşme Formu

Nitel görüşme formunda toplamda sekiz adet açık uçlu soru yer almaktadır. Din görevlilerine yönelik hazırlanmış form soru içeriği; din görevlilerinin bebeklerin ilk altı ay anne sütü ile beslenme, dünyada süt bankası uygulamaları, anne sütünün bağışlanması, süt kardeşliği, Türkiye'de sütanne merkezi girişimleri, anne sütü merkezi kurulumu olması durumunda süt bağışında bulunma ya da bebekleri için süt alımı ile ilgili görüşler oluşturmaktadır (EK-9).

3.6. Verilerin Ön Pilot Çalışması

Anne sütü merkezleri ve anne sütü bağışına yönelik hazırlanmış anket soru formlarının anlaşılırlığını ve Google form üzerinde yaşanabilecek teknik sorunların değerlendirilmesi açısından 20 kişi üzerinde ön uygulama yapılarak anket formlarına ve teknik sorunlara çözüm bulunmuştur. Anket formu üzerinde yer alan soruların anlaşılır ve net olması için gereken düzenlemeler yapılmış etik kurul onayına sunulmuştur.

3.7. Araştırmanın Uygulanması

Araştırmacı tarafından araştımaya alınan gruptaki her bireye araştırma hakkında bilgilendirme yapılmış ve çalışmaya katıldığını belirten onam kutucuğuu işaretlemesi beklenmştir. Onam kutusunu işaretlemeyen bireyler Google forms üzerinden otomatik katılımları engellenmiştir. Çalışmanın nicel ve nitel verilerin toplanması aynı zamanda yapılmıştır. Nicel formlara katılım sağlayan bireylerden nitel ankete katılmak isteyenler nitel çalışma kısmına alınmıştır. Nicel anketlerin Google from üzerinden cevaplanması her grup için ortalama beş ile on dakika arası sürmüştür. Nitel anketlerin ise yüz yüze cevaplanması ortalama 15-30 dakikayı almıştır. Nitel verilerin doldurulması tamamen araştırmacı tarafından yapılmıştır.

3.8. Verilerin Değerlendirilmesi

Nicel araştırma istatistiksel verilerin analizi bilgisayar yazılımı (SPSS v26.0, SPSS Inc, Chicago, IL, USA) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sayımla belirlenen nitel değişkenleri için tanımlayıcı istatistikler olarak sayı ve yüzde kullanılmıştır. Nitel tipteki değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için ki-kare analizi yapılmıştır. Çalışmanın tamamında anlamlılık düzeyi olarak 0.05 değeri kabul edilmiştir. Nicel araştırma yönteminde elde edilen veriler dışında anne sütü merkezleri ve anne sütü bağışına yönelik daha derinlemesine inilerek yöneltilen sorularla nitel araştırma verileri elde edilmiştir. Çalışmada yer alan dört grubun anne sütü merkezleri ve anne sütü bağışına yönelik toplumsal yaklaşımın belirlenmesine yönelik her gruba özgü geçmiş yaşantı, deneyim, beklentiler, önerileri içeren açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Nitel verilerin analizinde, nitel soruların yapılandırması sırasında uzman görüşe başvuruldu. Nicel ve nitel olarak sorulan açık uçlu sorular öncelikle kendi içinde kategorize edilmiştir. Nicel verilerin kategorizasyonu sonrasında SPSS v26.0, SPSS Inc, Chicago, IL, USA kullanılarak çalışmanın nicel kısmı tamamlanmıştır. Nitel çalışmada ise elde edilen kategorize veriler tematik analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Nitel çalışmanın olası tema ve alt temalara sıralama yapılmasının ardından uzman görüşü alınarak fikir birliği ile adlandırılmıştır. Nitel çalışma da görüşmeyi en iyi tanımlayan temalar ve alt temalar seçilmiştir.

3.9. Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın yapılabilmesi için AYBÜ Etik Kurulu'ndan 2021 yılı 457 sıra no 09.12.2021 tarihinde 33 sayılı karar no ile izin alınmıştır (EK-1). Araştırmanın ön uygulaması sonucunda anket formlarında yapılan değişiklikler ile ilgili AYBÜ Sağlık Bilimleri Etik kurulu 12.05.2022 tarih ve 08/865 karar no ile yazılı izin alınmıştır (EK-2). Araştırma kapsamına alınan gruplara çalışma hakkında bilgilendirme yapılmış onamları alınmıştır (EK-3). Tez başlık değişimi ile ilgili etik kurul izni alınmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Demografik Özellikler

Bu bölümde 400 bireyle anne sütü merkezlerine yönelik toplumsal yaklaşımın belirlenmesi amacı ile nitel ve nicel tasarımların birlikte yer aldığı veriler tablolar halinde sunulmuştur. Bulgular Türkiye'de anne sütü bağışının gelişimi ve anne sütü merkezlerinin kurulmasına yardımcı olabilir.

4.2. Katılımcıların Tanıtıcı Bilgi Formuna İlişkin Bulgular

Katılımcıların tanıtıcı bilgi formuna verdiği yanıtlar sosyo-demografik özellikler, anne sütü, süt merkezleri, süt kardeşliğine ilişkin özellikler olmak üzere incelenmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı Tablo 4.1'de verilmiştir.

Araştırma evrenini oluşturan Ankara ilinde yaşayan 19-65 yaş arası bireyler beş ayrı yaş kategorisine ayrılmıştır. Bu bireylerin %23.5'inin 19-30 yaş aralığında, %26.5'i 31-36 yaş aralığında, %13.7'si 37-40 yaş aralığında, %11.8'i 41-45 yaş aralığında ve geri kalan %24.5'i 46-65 yaş aralığındadır. Yapılan analizler sonucunda bireylerin cinsiyete göre dağılımları incelendiğinde % 62.8'inin kadın ve %37.2'sinin erkek olduğu, bireylerin %90.2'sinin evli ve %9.8'inin bekar olduğu görülmüştür. Eğitim durumlarına göre katılımcıların %11.0'i ilkokul, %3.3'ü ortaöğretim, %18.3'ü lise, %60.2'si lisans ve %7.2'si yüksek lisans ve doktora mezunudur. Katılımcıların çalışma durumlarına bakıldığında, %74.3'ünün çalıştığı ve %25.7'sinin çalışmadığı, ekonomik durumları ise % 62.3'ünün gelirinin giderine denk olduğu, %19.7'sinin gelirinin giderinden az olduğu ve %18.0'ının gelirinin giderinden fazla olduğu bulunmuştur. Katılımcıların çocukluk yaşantılarının geçtiği bölgeye göre dağılımları incelendiğinde, yarıdan çoğunun %59.2 İç Anadolu bölgesinden olduğu, bunu %12.2 ile Karadeniz bölgesi, %9.8 ile Akdeniz bölgesi, %7.5 ile Marmara bölgesi, %6.3 ile Ege bölgesi %2.7 ile Doğu Anadolu bölgesi ve %2.3 ile Güneydoğu Anadolu bölgesi izlemektedir. Çalışmaya katılanların çocuk sayılarının dağılımı incelendiğinde ise, %9.0' unun hiç çocuğunun olmadığı, %29.8'inin bir çocuğu olduğu, %42.5'inin iki

çocuğunun olduğu, %13.7'sinin üç çocuğunun olduğu ve %5.0'ının ise dört ve üzeri çocuğunun olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı.

	Total (N=400)
Yaş, n (%)	
19-30 yaş	94 (23.5%)
31-36 yaş	106 (26.5%)
37-40 yaş	55 (13.7%)
41-45 yaş	47 (11.8%)
46-65 yaş	98 (24.5%)
Cinsiyet, n (%)	
Kadın	250 (62.8%)
Erkek	150 (37.2%)
Medeni Durum, n (%)	
Evli	361 (90.2%)
Bekar	39 (9.8%)
Eğitim Durumu, n (%)	
İlkokul Mezunu	44 (11.0%)
Orta Öğretim Mezunu	13 (3.3%)
Lise Mezunu	73 (18.3%)
Lisans Mezunu	241 (60.2%)
Yüksek Lisans ve doktora	29 (7.2%)
Çalışma Durumu, n (%)	
Çalışıyor	297 (74.3%)
Çalışmıyor	103 (25.7%)
Çocukluk Yaşantınızın Geçtiği Bölge, n (%)	
İç Anadolu Bölgesi	237 (59.2%)
Karadeniz Bölgesi	49 (12.2%)
Akdeniz Bölgesi	39 (9.8%)
Marmara Bölgesi	30 (7.5%)
Ege Bölgesi	25 (6.3%)
Doğu Anadolu Bölgesi	11 (2.7%)
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	9 (2.3%)
Meslek, n (%)	
Din görevlisi	100 (25.0%)
Ev Hanımı	82 (20.4%)
Sağlık Sektörü	64 (16.0%)
Memur	45 (11.2%)
Öğretmen	26 (6.5%)
İşçi	24 (6.0%)
Hizmet sektörü	22 (5.5%)
Mühendis	15 (3.8%)
Serbest Meslek	6 (1.5%)
Silahlı kuvvetler	6 (1.5%)
Tekniker	5 (1.3%)
Hukuk	5 (1.3%)
Aylık Gelir Durumu, n (%)	
Gelirim giderime eşit	249 (62.3%)
Gelirim giderimden az	79 (19.7%)
Gelirim giderimden çok	72 (18.0%)
Çocuk Sayısı, n (%)	
Hiç çocuğum yok	36 (9.0%)
1 çocuk	119 (29.8%)
2 çocuk	170 (42.5%)
3 çocuk	55 (13.7%)
4 ve üzeri	20 (5.0%)

Katılımcıların çocuklarının yaşlara göre dağılımı Tablo 4.2'de verilmiştir. Katılımcıların birinci çocuklarının yaşı 30 ay ve üzeri olanların oranı %69.7, 2. çocukta bu oran %62.4, 3. çocukta %76.0, 4. çocukta %95.0 ve 5. çocukta ise %100'dür. 0-6 ayda olan birinci çocukların oranı %3.6, ikinci çocukların oranı %6.5 ve üçüncü çocukların %4.0 olarak bulunmuştur. 7-12 ay yaşta olan birinci çocukların oranı %9.6, ikinci çocukta bu oran %7.4 ve 3.çocukta %2.6 olarak bulunmuştur. Benzer şekilde, 13-18 ay yaşta olan birinci çocukların oranı %6.3, ikinci çocukta bu oran %11.8 ve üçüncü çocukta %5.4 olarak bulunmuştur. 19-24 ay yaşta olan birinci çocukların oranı %7.2, ikinci çocukta bu oran %8.6, üçüncü çocukta %8.0 ve dördüncü çocukta ise bu oran %1'dir.

Tablo 4.2. Katılımcıların çocuklarının yaşlara göre dağılımı.

	Total (N=400)
1. Çocuk Yaşı, n (%)	
0-6 ay	13 (3.6%)
7 ay- 12 ay	35 (9.6%)
13- 18 ay	23 (6.3%)
19-24 ay	26 (7.2%)
25-30 ay	13 (3.6%)
30 ay ve üzeri	254 (69.7%)
2. Çocuk Yaşı, n (%)	
0-6 ay	16 (6.5%)
7 ay- 12 ay	18 (7.4%)
13- 18 ay	29 (11.8%)
19-24 ay	21 (8.6%)
25-30 ay	8 (3.3%)
30 ay ve üzeri	153 (62.4%)
3. Çocuk Yaşı, n (%)	
0-6 ay	3 (4.0%)
7 ay-12 ay	2 (2.6%)
13-18 ay	4 (5.4%)
19-24 ay	6 (8.0%)
25-30 ay	3 (4.0%)
30 ay ve üzeri	57 (76.0%)
4. Çocuk Yaşı, n (%)	
19-24 ay	1 (5.0%)
30 ay ve üzeri	19 (95.0%)
5. Çocuk Yaşı, n (%)	
30 ay ve üzeri	5 (100.0%)

Katılımcıların çocuklarının anne sütü ile toplam emzirilme sürelerinin dağılımı Tablo 4.3 incelendiğinde, 6 aydan az anne sütü ile beslenen birinci çocukların oranı %10.9, ikinci çocukların oranı %10.6 ve üçüncü çocukların oranı %9.3 olduğu görülmektedir. 6-12 ay anne sütü ile beslenen birinci çocukların oranı %40.4, ikinci çocukların oranı %32.6, üçüncü çocukların oranı %30.6, dördüncü çocukların oranı %30.0 ve beşinci çocukların oranı ise %40.0 olarak bulunmuştur. Anne sütü ile 13-19

ay beslenen birinci çocukların oranı %19.5, ikinci çocukların oranı %21.3, üçüncü çocukların oranı %12.1 ve dördüncü çocukların oranı %15.0 olduğu görülmektedir. 20-26 ay anne sütü ile beslenen birinci çocukların oranı %23.2, ikinci çocukların oranı %26.1, üçüncü çocukların oranı %37.3, dördüncü çocukların oranı %35.0 ve beşinci çocukların oranı ise %20.0 olarak bulunmuştur. Bununla beraber, 27-32 ay anne sütü ile beslenen birinci çocukların oranı %4.9, ikinci çocukların oranı %6.9, üçüncü çocukların oranı %9.3 ve dördüncü çocukların oranı %15.0, beşinci çocukların oranı %40.0'dır. Çok düşük oranlarda da olsa 33 ay ve üzeri anne sütü ile beslenen çocuklar bulunmaktadır.

Tablo 4.3. Katılımcıların çocuklarının anne sütü ile toplam emzirilme süreleri.

	Total (N=400)
1. Çocuk TES*, n (%)	
6 aydan az	40 (10.9%)
6-12 ay	147 (40.4%)
13-19 ay	71 (19.5%)
20-26 ay	84 (23.2%)
27-32 ay	18 (4.9%)
33 ay ve üzeri	4 (1.1%)
2. Çocuk TES, n (%)	
6 aydan az	26 (10.6%)
6-12 ay	80 (32.6%)
13-19 ay	52 (21.3%)
20-26 ay	64 (26.1%)
27-32 ay	17 (6.9%)
33 ay ve üzeri	6 (2.5%)
3. Çocuk TES, n (%)	
6 aydan az	7 (9.3%)
6-12 ay	23 (30.6%)
13-19 ay	9 (12.1%)
20-26 ay	28 (37.3%)
27-32 ay	7 (9.3%)
33 ay ve üzeri	1 (1.4%)
4. Çocuk TES, n (%)	
6 aydan az	1 (5.0%)
6-12 ay	6 (30.0%)
13-19 ay	3 (15.0%)
20-26 ay	7 (35.0%)
27-32 ay	3 (15.0%)
5. Çocuk TES, n (%)	
6-12 ay	2 (40.0%)
20-26 ay	1 (20.0%)
27-32 ay	2 (40.0%)

*Toplam Emzirme Süresi (TES)

Katılımcıların çocuklarına ilk 6 ay sadece anne sütü ile beslenme sürelerinin dağılımı sunulmuştur (Tablo 4.4). Hiç emzirilmeyen birinci çocukların oranı %10.2, ikinci çocukların oranı %13.6, üçüncü çocukların oranı %5.3 ve dördüncü çocukların

oranı ise %10.0 olarak bulunmuştur. Sadece bir ay anne sütü alan birinci çocukların oranı %4.9, ikinci çocukların oranı %6.5 ve üçüncü çocukların oranı %2.7'dir. 2-3 ay süre ile sadece anne sütü alan birinci çocukların oranı %4.7 ve ikinci çocukların oranı %6.1, üçüncü çocukların oranı %1.3 dördüncü çocukların oranı ise %5.0'dır. Sadece anne sütünü 4-5 ay alan birinci çocukların oranı %8.5, ikinci çocukların oranı %6.9 ve üçüncü çocukların oranı %6.7 olarak bulunmuştur. Son olarak, 6-7 ay sadece anne sütü alan birinci çocukların oranı %71.7, ikinci çocukların oranı %66.9, üçüncü çocukları oranı %84.0, dördüncü çocukların oranı ise %85.0 ve beşinci çocukların oranı ise %100.0 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.4. Katılımcıların çocuklarına ilk 6 ay sadece anne sütü verilme süreleri.

	Total (N=400)
1. Çocuk Sİ6AAS*, n (%)	
1 ay	18 (4.9%)
2-3 ay	17 (4.7%)
4-5 ay	31 (8.5%)
6-7 ay	261 (71.7%)
Hiç emzirmeyen	37 (10.2%)
2. Çocuk Sİ6AAS, n (%)	
1 ay	16 (6.5%)
2-3 ay	15 (6.1%)
4-5 ay	17 (6.9%)
6-7 ay	164 (66.9%)
Hiç emzirmeyen	33 (13.6%)
3. Çocuk Sİ6AAS, n (%)	
1 ay	2 (2.7%)
2-3 ay	1 (1.3%)
4-5 ay	5 (6.7%)
6-7 ay	63 (84.0%)
Hiç emzirmeyen	4 (5.3%)
4. Çocuk Sİ6AAS, n (%)	
2-3 ay	1 (5.0%)
6-7 ay	17 (85.0%)
Hiç emzirmeyen	2 (10.0%)
5. Çocuk Sİ6AAS, n (%)	
6-7 ay	5 (100.0%)

*Sadece İlk 6 Ay Anne Sütü (Sİ6AAS)

Katılımcıların anne sütünü ilk altı ay tek başına vermeme nedenleri, anne sütü bağışı/sütanneliğine ilişkin yanıtları, anne sütü merkezi kurulumu, süt kardeşliği ve

evliliklerine yönelik yanıtların dağılımı sunulmuştur (Tablo 4.5). Çocuklarına ilk altı ay anne sütü hariç mama/inek sütü/ verenlerin oranı %32.2 iken ilk 6 ay anne sütü dışında hiçbir besin vermeyenlerin oranı %67.8 olarak bulunmuştur. Katılımcılara ilk altı ay anne sütü verilmeme ve anne sütü dışında besin alımına başlama nedenlerine bakıldığında ise, %33.3'ü anneye ait fizyolojik nedenlerden, %18.0 bebeğe ait fizyolojik nedenlerden, %12.0 bebeğe ait sağlık sorunundan, %11.2'si anneye ait sağlık sorunu olmasından, %9.4'ünün hiçbir nedene bağlı olmadan ilk altı ay anne sütü dışında bir besin verdiğini belirtmişlerdir. Diğer nedenler arasında ise anneye ait psikoloji sorunlar %1.7, anne sütü önemine dair bilgisizlik %6.8, ilk annelik deneyimi %4.2, çevresel nedenler %3.4 gelmektedir.

Çocuklara ilk altı ay anne sütü dışında verilen ürünler arasında ilk sırada mamanın %76.0 olduğu bunu takiben inek sütü %7.7 oranla, mama ve inek sütü beraber alımının %5.9 oranla, diğer ürünlerin (bisküvi, şerbet, su, çorba, pirinç unu, damar yolu ile beslenme) kullanımı %5.3 oranla, mama ve diğer ürünleri birlikte kullanımı %3.4 oranla ve son olarak inek sütü ve diğer ürünlerin beraber kullanımı %1.7 oranla izlemektedir. Katılımcıların %5.5'inin 0-2 yaş döneminde vefat eden (düşük, ölü doğum vb) çocuğunun olduğu bulunmuştur. 0-2 yaşta çocuğu vefat eden annelerin sütlerini %45.0'ının anne sütünü kesici yöntemler kullandığı (meme üzerine sabun koyma, ilaç kullanımı v.s), %20'sinin sütlerini sağıp çöpe attığı, %20'sinin sütünün doğum sonrasında hiç gelmediği ve geriye kalan %15'inin ise sütünü başka bir bebeğe verdiği tespit edilmiştir.

Katılımcıların çocuklarının anne sütünü emmesi ile ilgili (yarık damak, yarık dudak, erken doğum (prematüre), doğumsal anomali, kuvözde kalma, memeyi reddetme v.b) çocuğa ait problemlerin görülme oranı ile emzirme döneminde anneye ait (meme başı çökmesi, ilaç kullanma meme ameliyatı, çocuğu reddetme v.b) faktörler nedeniyle emzirme ile ilgili sorun yaşama oranının %14.0 olduğu, sorun yaşamayan katılımcıların oranı ise %86.0 olduğu bununla beraber emme döneminde annede yaşanan ruhsal problemler (lohusa depresyonu, depresyon, bağlanma problemi, bebeği istememe vb.) oranı ise %8.5 olduğu görülmüştür.

Çalışmaya katılanlan bireylerin çocuklarına sütannelik yapan ya da anne sütü bağışında bulunanların oranı ise %3.6 olduğu bu oranın yarıya yakının %46.1'nin üçüncü derece yakın, %30.8'ünün 2.derece yakının olduğu, %7.7'sinin komşusundan,

%7.7'sine arkadaşından ve %7.7'sine tanıdık olmayan birinden süt bağışı yapıldığı bulunmuştur. Katılımcıların çocuklarına anne sütünün verilme yöntemi %53.8'i sütannelik (direk emzirme yöntemi) ile yapılırken geri kalan %46.2'sinin ise sütü sağarak verdikleri katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Katılımcılara çevrelerinde sütannelik ya da süt bağışı (annesinin sütünü emzirmeden sağıp başkasına verme) yapılması durumu sorgulandığında %13.0 oranının bu duruma şahit olduğu ya da yaşadığı, sütannelik ya da süt bağışı yapan kişilerin analizinde ise %30.8'inin kendisi veya eşinin, %19.2 oranlarda birinci derece ve üçüncü derece yakınının, %9.6'sının komşusunun ve %13.5'nin çevresinin, %5.8'inin ikinci derece yakını, son olarak %1.9 oranı ile arkadaşlarının sütannelik veya süt bağışı yaptığını bildirmişlerdir.

Sütannelik ya da süt bağışı yapanların %57,6'sının sütannelik yöntemiyle sütünü emzirerek verdiği, %42,4'ü sütünü sağarak emzirme işlemi olmadan aldığını belirtmişlerdir. Sütannelik ya da süt bağışı yapılan bebeğin yakınlık durumu incelendiğinde katılımcıların %25,0'i yeğenine, %17.3 kuzenine, %15.4 ile komşusunun bebeğine, %9.6 oranı ile yeni doğandaki bir bebeğe süt bağışı yapıldığını gördüğünü, %7.7'sinin akrabasına, %5.8 ile katılımcının kardeşi ve çevresine, %3.8 katılımcının arkadaşının bebeğine %1.9 oranı ile de katılımcının babasına sütannelik ya da süt bağışı yapıldığını belirtmişlerdir.

Çalışmaya dahil olan katılımcıların %72.5'inin süt kardeşliği hakkında bilgi sahibi olduğu %27.5 inin ise süt kardeşliği hakkında bilgisinin olmadığı bulunmuştur. Süt kardeşi evlilikleri hakkındaki düşünceleri ise %70.0'inin süt kardeşliğini dinen uygun bulmadığı, %12.5'inin diğer nedenler nedeni ile (örfler, hoş karşılamama, normal bulmama, doğru olduğunu düşünmeme, sağlıksız bulma, etik bulamama, kan bağı oluştuğunu düşünme) uygun bulmadığı, %10.2'sinin uygun bulduğu ve %5.8'inin ise bilgisinin olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmaya katılanların çevresinde süt kardeşi evliliği yapan kişilerin oranı %2.8 olduğu, evlenen kişilerin ise çocuklarında engel durumlarının olduğuna şahit oldukları belirtilmiştir.

Anne sütü alamayan bir bebeğin beslenmesi için öncelikle olarak önerilen yol olarak katılımcıların yarıya yakını %44.8 mama cevabını verirken diğer önemli cevaplar arasında %13.2 oranı ile sütanne bulma/arama, %7.8 oranın ise sütanne

bulunamadığı durumda mama/ek gıda önerileri belirtilirken, bu durumu yakın oranda takip eden %7.3 ile anne sütü bulma/arama yöntemi takip etmiştir. Katılımcıların anne sütü alamayan bebeklere öncelikli olarak düşük oranlardaki önerileri ise %6.3 oranında anne sütü yoksa mama/ek gıda yoluna başvurması, %5.3 oranında takviye edici gıdalar ve %4.3 oranın mama ve diğer gıdalar, %2.8 oranı ile konu hakkında bilgisinin olmadığı ve yine aynı oranda doktorun önereceği bir mamaya başlanması, %1.5' inin süt sağma cihazları ile annenin sütünü getirmeye çalışması, %1.3' ünün ise keçi sütü içirmesini, % 0.5'inin ise keçi sütü yoksa mama verilmesini, %1'i sütü fazla gelen annelerin bağış yapmasını, %0.8'inin devletten bu konuda destek alınması, %0.3'ü ise damar yolu ile sıvı verilerek beslenmesini önerdiği bulunmuştur.

Çalışmadaki katılımcılara Türkiye'de anne sütü bağışının yapıldığı bir merkez olması durumunda isim olarak önerileri %40.5'i anne sütü merkezi, diğer verilen cevaplar %26.3'ü sütanne merkezi, %20.0'si süt bankası ve %13.2'si diğer (kızılay anne sütü merkezi, bebek besleme noktası, altın süt, anne sütü bankası, kız bebek bankası ve erkek bebek bankası, yeni doğan anne sütü merkezi, halime sütanne evi, süt kardeş merkezi) olarak isim önerisinde bulunmuşlardır. Türkiye'de anne sütü alamayan bebekler için devlet kontrolünde anne sütünün bağışlanacağı bir merkez kurulması ile ilgili katılımcıların görüşleri sorulduğunda yarısından çoğunun %67.7 uygun bulduğu, %20.0'ının dini gerekçeler ile uygun bulmadıkları, %4.5'inin sütü kimin verdiği ve aldığı bilinmemesi nedeni ile uygun bulmadıkları, %2.8'inin devlet kontrolüne güvenmedikleri yine aynı oranda katılımcıların karasız olduğu, %1.3 oranın ise anne sütünün her bebeğe özel olduğu bu nedenle bağışı doğru bulmadıkları, %0.6 oranındakilerde hijyenin sağlanamayacağı düşüncesi içerisinde olduğu ve son olarak %0.3 oranındaki bireylerin bu merkezlerin emzirmenin yerini alacağı kaygısı ile uygun bulmadığı ortaya çıkmıştır. Çalışmaya dahil olan katılımcıların %68.3'ünün Türkiye'de anne sütü bağışı yapılan merkezlerin kurulmasını destekledikleri ve %66.5'inin ise Türkiye'de anne sütü bağışı yapılan bir merkez olsa katılımcının ve çevresinin süt bağışını teşvik edici tavsiyelerde bulunabileceği yanıtı verilmiştir.

Tablo 4.5. Katılımcıların anne sütü, süt merkezleri, süt kardeşliğine ilişkin özelliklerin dağılımı.

	Total (N=400)
Çocuğunuza ilk 6 ay sadece anne sütü vermeme, n (%)	
Anneye ait fizyolojik nedenler	39 (33.3%)
Bebeğe ait fizyolojik nedenler	21 (18.0%)
Bebeğe ait sağlık sorunları	14 (12.0%)
Anneye ait sağlık sorunları	13 (11.2%)
Hiçbir nedene bağlı olmama	11 (9.4%)
Anne sütü önemine dair bilgisizlik	8 (6.8%)
İlk annelik deneyimi	5 (4.2%)
Çevresel nedenler	4 (3.4%)
Anneye ait psikolojik sorunlar	2 (1.7%)
Çocuklarınıza ilk 6 ay anne sütü hariç mama/inek sütü/ verdiniz mi?, n (%)	
Evet	117 (32.2%)
Hayır	247 (67.8%)
Çocuklarınıza ilk 6 ay anne sütü dışında verilen ürünler, n (%)	
Mama	89 (76.0%)
İnek sütü	9 (7.7%)
Mama ve inek sütü	7 (5.9%)
Diğer besinler	6 (5.3%)
Mama ve diğer besinler	4 (3.4%)
İnek sütü ve diğer besinler	2 (1.7%)
0-2 yaş döneminde vefat eden çocuğunuz oldu mu, n (%)	
Evet	20 (5.5%)
Hayır	344 (94.5%)
0-2 yaşta çocuğunuz vefat edince anne sütünü ne yaptığınız?, n (%)	
Sütün gelmesini engelleyen yöntem	9 (45.0%)
Sağıp çöpe atma	4 (20.0%)
Sütün hiç gelmemesi	4 (20.0%)
Başka bir bebeğe verme	3 (15.0%)
Çocuk/çocuklarınıza ait emme ile ilgili problem oldu mu?, n (%)	
Evet	51 (14.0%)
Hayır	313 (86.0%)
Çocuklarınızın emme döneminde anneye ait emzirememe sorunu yaşandı mı? n (%)	
Evet	52(14.0%)
Hayır	312 (86.0%)
Çocuk(lar)ınızın emme döneminde ruhsal problemler yaşandı mı? n(%)	
Evet	31(8.5%)
Hayır	333 (91.5%)
Çocuğunuza sütannelik yapan ya da anne sütü bağışında bulunan birileri oldu mu?, n (%)	
Evet	13 (3.6%)
Hayır	351 (96.4%)
Çocuğunuza sütannelik-süt bağışı kim yaptı?, n (%)	
3. derece yakını	6 (46.1%)
2. derece yakını	4 (30.8%)
Komşu	1 (7.7%)
Arkadaş	1 (7.7%)
Tanıdık olmayan biri	1 (7.7%)
Çocuğunuza anne sütü hangi yöntemle verildi, n (%)	
Sütannelik	7 (53.8%)
Sütünü sağarak verme	6 (46.2%)
Siz/eşiniz veya çevrenizdeki kişiler sütannelik ya da süt bağışı yaptı mı?, n (%)	
Evet	52 (13.0%)
Hayır	348 (87.0%)
Sütannelik ya da süt bağışı kim yaptı?, n (%)	
Kendisi /Eşi	16 (30.8%)
1.derece yakını	10 (19.2%)
3. derece yakını	10 (19.2%)
Çevresi	7 (13.5%)
Komşusu/Köylüsü	5 (9.6%)
2.derece yakını	3 (5.8%)
Arkadaşı	1 (1.9%)

Tablo 4.5. (devam) Katılımcıların anne sütü, süt merkezleri, süt kardeşliğine ilişkin özelliklerin dağılımı.

	Total (N=400)
Sütannelik ya da süt bağışı hangi yöntemle yapıldı?, n (%)	
Sütannelik	30 (57.6%)
Sütünü Sağarak Verme	22 (42.4%)
Sütannelik ya da süt bağışı yapılan bebek tanıdığınız bir bebek miydi?, n (%)	
Katılımcının yeğenine	13 (25.0%)
Katılımcının kuzenine	9 (17.3%)
Katılımcının komşusunun bebeğine	8 (15.4%)
Yeni doğandaki bir bebeğe	5 (9.6%)
Katılımcının akrabasına	4 (7.7%)
Katılımcının kendisine	4 (7.7%)
Katılımcının çevresi	3 (5.8%)
Katılımcının kardeşine	3 (5.8%)
Katılımcının arkadaşının bebeğine	2 (3.8%)
Katılımcının babasına	1 (1.9%)
Süt kardeşliği hakkında bilgi sahibi misiniz?, n (%)	
Evet	290 (72.5%)
Hayır	110(27.5%)
Süt kardeşi evlilikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?, n (%)	
Uygun bulmama (dinen)	280 (70.0%)
Uygun bulmama(diger)	50 (12.5%)
Uygun bulma	41 (10.2%)
Bilgim yok	23 (5.8%)
Kararsızım/Emin değilim	6 (1.5%)
Çevrenizde süt kardeşi evliliği yapan kişiler var mı?, n (%)	
Evet	11 (2.8%)
Hayır	389 (97.2%)
Anne sütü alamayan bir bebeğin beslenmesi için hangi yolu önerirsiniz?, n (%)	
Mama	179 (44.8%)
Sütanne bulma/arama	55 (13.2%)
Sütanne yoksa mama/ek gıda	31 (7.8%)
Anne sütü bulma/arama	29 (7.3%)
Anne sütü yoksa mama/ek gıda	25 (6.3%)
Takviye edici gıdalar	21 (5.3%)
Mama+ diğer gıdalar	17 (4.3%)
Bilmiyorum	11 (2.8%)
Doktor önerisi ile mama	11 (2.8%)
Süt sağma cihazı/pompası ile sütü getirme	6 (1.5%)
Keçi sütü	5 (1.3%)
Sütü fazla gelen annelerin bağışı	4 (1.0%)
Devletten destek isteme	3 (0.8%)
Keçi sütü yoksa mama	2 (0.5%)
Damar yolu ile beslenmesi	1 (0.3%)
Türkiye'de anne sütü alamayan bebekler için devlet kontrolünde anne sütünün bağışlanacağı bir merkez kurulması ile ilgili görüşlerinizi açıklar mısınız?, n (%)	
Uygun bulma/olumlu düşünme	271 (67.7%)
Dini gerekçeler nedeni ile uygun bulmama	80 (20.0%)
Sütü kimin verdiği ve aldığı bilinmemesi nedeni ile uygun bulmama	18 (4.5%)
Devlet kontrolüne güvenmeme nedeni ile uygun bulmama	11 (2.8%)
Kararsızım	11 (2.8%)
Anne sütünün her bebeğe özel olduğunu düşünme nedeni ile uygun bulmama	5 (1.3%)
Hijyen nedeni ile uygun bulmama	3 (0.6%)
Emzirmenin yerini alır diye uygun bulmama	1 (0.3%)
Bu merkezin adının ne olmasını önerirsiniz? n (%)	
Anne Sütü Merkezi	162 (40.5%)
Sütanne Merkezi	105 (26.3%)
Süt Bankası	80 (20.0%)
Diğer	53 (13.2%)

Tablo 4.5.(devam) Katılımcıların anne sütü, süt merkezleri, süt kardeşliğine ilişkin özelliklerin dağılımı.

	Total (N=400)
Türkiye'de anne sütü bağışı yapılan merkezlerin kurulmasını destekler misiniz? n (%)	
Evet	273 (68.3%)
Hayır	127 (31.7%)
Böyle bir merkez olsa kendiniz veya çevreniz için süt bağışını teşvik edici tavsiyelerde bulunur musunuz? n (%)	
Evet	266 (66.5%)
Hayır	134 (33.5%)

Katılımcıların anne sütü bağışına yönelik bilgi ve tutum ifadelerinin dağılımı sunulmuştur (Tablo 4.6). Çalışmaya dahil olan katılımcıların neredeyse tamamının %99.8 anne sütünün bebekler açısından önemli olduğunu belirtiği tespit edilmiştir. Prematüre (erken doğan) ve doğum ağırlığı düşük olan bebeklerde anne sütü ilk tercih edilmesi gereken besin olduğuna katılan katılımcı oranı %93.8, anne sütü alamayan bebeklerde gelişimsel problemler görülmekte, hastalığa yakalanma riski artmakta ve bağışıklık sistemi zayıflar önermesine katılan birey oranı %92.8, anne sütü alamayan bebeklerin hayata tutunması diğer bebeklere göre daha zordur önermesine katılanların oranı %73.0 katıldıkları anlaşılmaktadır.

Bir annenin sütünü bir başka bebeğe vermesini doğru bulan kişilerin oranı %67.0 iken doğru bulmayanların %19.5 olduğu, %12.5'nin ise karasız olduğu sonucuna varıldı. Anne sütü alamayan bir bebeğin tanıdık (akraba, v.s) bir kişi tarafından emzirilmesini doğru bulup bu önermeye katılanların oranı %71.3 olduğu, %15.0'ının katılmadıkları ve %12.0'sinin karasız oldukları bulunmuştur. Anne sütü alamayan bir bebeğin tanıdık olmayan bir kişi tarafından emzirilmesini önermesine katılanların oranı ile katılmayanların oranının %40.8 ile aynı olduğu, kararsız kalanların oranı ise %16.1 olarak belirtilmiştir.

Anne sütü ile ilgili, süt bankası, anne sütü merkezi, donör (bağışçı) gibi kavramlar hakkında bilgi sahibi kişilerin oranının %40.2 olduğu, %5.5'inin katılmadığı ve %41.8'inin bilmiyorum şıkkını işaretleyerek kavramlarla ilgili bilgisi olmadığını, %12.5'inin ise konu hakkında emin olamadıkları kavramlar olduğunu belirttiler. Anne sütü bağışında sütün verileceği bebeğin cinsiyetinin önemli olduğunu düşünen katılımcılar %28.3, önemli olmadığını düşünenlerin %61.8, %6.3'ünün kararsız olduğu, %3.6'sının bilmediğini belirtmiştir. Anne sütünün bağışlanmasında sütün sterilizasyonu ve annenin beslenmesi önemli olduğuna katılan katılımcıların

%90.5 olduğu, %4.5'inin bu duruma katılmadığı %2.2'sinin konu hakkında kararsız kaldığı ve %2.8'inin ise bu durumu bilmediği tespit edildi. Başka bir anne tarafından bağışlanmış anne sütü hazır mama veya inek sütüne göre daha faydalı olduğunu kabul edenlerin oranının %76.8 kabul etmeyenlerin %11.8 olduğu, %7.0'si bireyin ise kararsız kaldığı, konu hakkında fikri olmayanların ise %4.4 olduğu bulunmuştur.

Sütü kendi bebeğine yeten ve artan bir annenin fazla gelen sütünü çöpe atmak yerine başka bir bebeğe bağışlanmasına katılan bireylerin oranı %72.8, %15.5'inin bu düşünceye katılmadığı, kararsız kalanların ise %9.7 oranında olduğu son olarak %2.0'sinin ise bilmediği sonucu çıkmıştır. Katılımcılara sütü kendi bebeğine yeten ve artan bir annenin fazla gelen sütünü başka bir bebeğe satmasını doğru bulanların %9.0, satılmasını doğru bulmayanların ise %80.5, diğer katılımcılarında %8.8 ile kararsız ve %1.7'sinin konu hakkında bilgisinin olmadığı yanıtını vermiştir.

Anne sütünün internet sitesi veya başka yollarla satılmasını doğru bulmayan katılımcıların oranı %74.2 olduğu, %20.3'ünün doğru bulduğu %4.5'inin ise duruma kararsız kaldığı görülmüştür. Anne sütünün bağışlandığı ya da satıldığı yerlere süt bankası olduğuna katılanların oranı %47.6, %34.3'ünün bilmediği, %11.3'ünün katılmadığı, %6.8'inin ise karasız kaldığını belirtti.

Bir annenin sütü, bebeğine yetersiz gelirse süt bankasından anne sütü alınmasına katılan katılımcılar oranı %54.0, katılmayanların oranı %28.0, %15.0 kişinin ise bu konuya karasız oldukları saptanmıştır. Anne sütü alamayan bebekler için süt bankasından anne sütü almak yerine bir sütanne bulunmasını doğru bulanların oranının %50.2, doğru bulmayan katılımcıların oranının %19.3 ve son olarak %27.5 oranında katılımcının karasız olduğu sonucuna varılmıştır.

Anne sütü merkezlerinden bağışlanan sütü almak yerine bebeğin mama/inek sütü ile beslenmesi doğru bulanlar oranı %33.4, bebeğin bağış sütü yerine mama ile beslenmesini doğru bulmayan katılımcının daha fazla olduğu %49.3, %15.5 bireyin ise kararsız kaldığı tespit edilmiştir. Anne sütünü bağışlayan kişinin kimliği sütü alan bebeğin ailesi tarafından bilinmeli önermesine katılımcıların büyük çoğunluğu %78.8 oranı ile katıldığı, %11.8'inin katılmadığı sonucu çıkmıştır. Bağış olarak alınan anne sütünde virüs olabilir ve bebeklere o anneden hastalık yayılabileceği fikrine katılan

katılımcıların oranının %57.8 olduğu, %16.3'ünün katılmadığı, %14.0'ının kararsız kaldığı ve %12.0'ının konu hakkında bilgisinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Anne sütü bağışlayan kişinin genetik özellikleri bebeğe geçer ifadesine katılan katılımcıların oranının %25.5 olduğu %46.8 oranındaki kişilerini genetik özelliklerin bebeğe geçmediğini, hemen hemen aynı oranlarda %14.3'ünün kararsız, %13.4'ünün ise bilmediğini belirtmiştir. Anne sütü merkezlerinden alınan süt ile alıcı - verici anne bebekleri süt kardeşi olduğu düşüncesine katılımcılardan %5.4'ünün katılmadığı, %5.8'inin kararsız kaldığı, %6.8'inin konu hakkında fikrinin olmadığını belirtirken, %82.0'ının en yüksek oranla alıcı ve verici bebeklerin alınan süt ile kardeş olduğu yanıtı verilmiştir. Diğer taraftan anne sütü bağışını süt kardeşliği nedeni ile dini açıdan sakıncalı bulanların oranı %54.3, %23.5'inin ise dini açıdan sakıncalı bulmadığı, %12.2'sinin konu hakkında kararsız kaldığı ve %10.0'ının bilmediği sonucu çıkmıştır. İslam dinine göre süt kardeşleri arasında evliliğin haram olduğuna katılanların oranı %69.8, katılmayanların oranı %6.8 olduğu, %6.4 katılımcının kararsız kaldığı, %17.0'ının ise bilmiyorum yanıtına ulaşılmıştır.

Annelerin anne sütü bağışlamadan önce sağlık taramasından geçmesine katılma oranı %89.3, %3.7 oranında katılımcının ise sağlık taramasından geçmesine katılmadığına, %3.5 katılımcının ise hem karasız hem de konuyu bilmedikleri yanıtını vermişlerdir. Yurt dışında anne sütünün bağışı veya satışı yapıldığı süt bankaları bulunduğu düşüncesine katılanların oranı %29.5, %62.5'inin ise önemli oranda bilmedikleri geriye kalanların ise %3.7 oranlarla kararsız kaldıkları ve bilmedikleri belirtilmiştir. Bazı Müslüman ülkelerde İslami esaslara göre anne sütü bankaları desteklendiği fikrine katılanların oranı %23.8, %6.7 katılmadıkları, %7.3 oranı ile kararsız olduğu, katılımcıların çoğunluğunun ise %62.3 oranı ile konuyu bilmediği sonucu çıkarılmıştır.

Türkiye'de şu an faaliyette olan anne sütü merkezi var olduğuna katılan bireylerin oranı %4.5, katılmayanların oranı %20.0 olduğu, en fazla oranın ise %72.5 ile bilmiyorum şeklinde olduğu saptanmıştır. Türkiye'de anne sütü merkezleri kurulursa, çalışan, emzirme sorunu yaşayan ya da estetik kaygı taşıyan annelerin bebeklerini emzirme yerine bağış anne sütü almayı tercih edeceğini düşünen katılımcıların oranı %34.0, %22.8 oranın ise bu düşünceye katılmadığı, %29.2 oranın kararsız kaldığı, %14.0'ının ise bilmiyorum yanıtı verdiği bulunmuştur

Tablo 4.6. Katılımcıların anne sütü bağışına yönelik bilgi ve tutum ifadelerinin dağılımı.

	Total (N=400)
1. Anne sütü bebekler açısından önemlidir, n (%)	
Katılıyorum	399 (99.8%)
Katılmıyorum	1 (0.2%)
2. Prematüre (erken doğan) ve doğum ağırlığı düşük olan bebeklerde anne sütü ilk tercih edilmesi gereken besindir, n (%)	
Katılıyorum	375 (93.8%)
Katılmıyorum	3 (0.7%)
Kararsızım	6 (1.5%)
Bilmiyorum	16 (4.0%)
3. Anne sütü alamayan bebeklerde gelişimsel problemler görülmekte, hastalığa yakalanma riski artmakta ve bağışıklık sistemi zayıflamaktadır., n (%)	
Katılıyorum	371 (92.8%)
Katılmıyorum	11 (2.8%)
Kararsızım	11 (2.8%)
Bilmiyorum	7 (1.6%)
4. Anne sütü alamayan bebeklerin hayata tutunması diğer bebeklere göre daha zordur, n (%)	
Katılıyorum	292 (73.0%)
Katılmıyorum	46 (11.5%)
Kararsızım	43 (10.8%)
Bilmiyorum	19 (4.7%)
5. Bir annenin sütünü bir başka bebeğe vermesini doğru bulurum., n (%)	
Katılıyorum	268 (67.0%)
Katılmıyorum	78 (19.5%)
Kararsızım	50 (12.5%)
Bilmiyorum	4 (1.0%)
6. Anne sütü alamayan bir bebeğin **tanıdık** (akraba, v.s) bir kişi tarafından emzirilmesini doğru bulurum., n (%)	
Katılıyorum	285 (71.3%)
Katılmıyorum	60 (15.0%)
Kararsızım	48 (12.0%)
Bilmiyorum	7 (1.7%)
7. Anne sütü alamayan bir bebeğin **tanıdık olmayan** bir kişi tarafından emzirilmesini doğru bulurum., n (%)	
Katılıyorum	163 (40.8%)
Katılmıyorum	163 (40.8%)
Kararsızım	65 (16.1%)
Bilmiyorum	9 (2.3%)
8. Anne sütü ile ilgili, süt bankası, anne sütü merkezi, donör (bağışçı) gibi kavramlar hakkında bilgi sahibiyim., n (%)	
Katılıyorum	161 (40.2%)
Katılmıyorum	22 (5.5%)
Kararsızım	50 (12.5%)
Bilmiyorum	167 (41.8%)
9. Anne sütü bağışında sütün verileceği bebeğin cinsiyeti benim için en önemli faktördür, n (%)	
Katılıyorum	113 (28.3%)
Katılmıyorum	247 (61.8%)
Kararsızım	25 (6.3%)
Bilmiyorum	15 (3.6%)
10. Anne sütünün bağışlanmasında sütün sterilizasyonu ve annenin beslenmesi önemlidir, n (%)	
Katılıyorum	362 (90.5%)
Katılmıyorum	18 (4.5%)
Kararsızım	9 (2.2%)
Bilmiyorum	11 (2.8%)

Tablo 4.6. (devam) Katılımcıların anne sütü bağışına yönelik bilgi ve tutum ifadelerinin dağılımı.

	Total (N=400)
11. Başka bir anne tarafından bağışlanmış anne sütü hazır mama veya inek sütüne göre daha faydalıdır, n (%)	
Katılıyorum	307 (76.8%)
Katılmıyorum	47 (11.8%)
Kararsızım	28 (7.0%)
Bilmiyorum	18 (4.4%)
12. Sütü kendi bebeğine yeten ve artan bir annenin fazla gelen sütünü çöpe atmak yerine başka bir bebeğe **bağışlamasını** doğru bulurum, n (%)	
Katılıyorum	291 (72.8%)
Katılmıyorum	62 (15.5%)
Kararsızım	39 (9.7%)
Bilmiyorum	8 (2.0%)
13. Sütü kendi bebeğine yeten ve artan bir annenin fazla gelen sütünü başka bir bebeğe **satmasını** doğru bulurum, n (%)	
Katılıyorum	36 (9.0%)
Katılmıyorum	322 (80.5%)
Kararsızım	35 (8.8%)
Bilmiyorum	7 (1.7%)
14. Anne sütünün internet sitesi veya başka yollarla satılmasını doğru bulmuyorum, n (%)	
Katılıyorum	297 (74.2%)
Katılmıyorum	81 (20.3%)
Kararsızım	18 (4.5%)
Bilmiyorum	4 (1.0%)
15. Anne sütünün bağışlandığı ya da satıldığı yerlere süt bankası denilir, n (%)	
Katılıyorum	191 (47.6%)
Katılmıyorum	45 (11.3%)
Kararsızım	27 (6.8%)
Bilmiyorum	137 (34.3%)
16. Bir annenin sütü, bebeğine yetersiz gelirse süt bankasından anne sütü almasını doğru bulurum, n (%)	
Katılıyorum	216 (54.0%)
Katılmıyorum	112 (28.0%)
Kararsızım	60 (15.0%)
Bilmiyorum	12 (3.0%)
17. Anne sütü alamayan bebekler için süt bankasından anne sütü almak yerine bir sütanne bulunmasını doğru bulurum, n(%)	
Katılıyorum	201 (50.2%)
Katılmıyorum	77 (19.3%)
Kararsızım	110 (27.5%)
Bilmiyorum	12 (3.0%)
18. Anne sütü merkezlerinden bağışlanan sütü almak yerine bebeğin mama/inek sütü ile beslenmesi doğru bulurum, n (%)	
Katılıyorum	134 (33.4%)
Katılmıyorum	197 (49.3%)
Kararsizim	62 (15.5%)
Bilmiyorum	7 (1.8%)
19. Anne sütünü bağışlayan kişinin kimliği sütü alan bebeğin ailesi tarafından bilinmelidir, n (%)	
Katılıyorum	315 (78.8%)
Katılmıyorum	47 (11.8%)
Kararsızım	28 (7.0%)
Bilmiyorum	10 (2.4%)

Tablo 4.6. (devam) Katılımcıların anne sütü bağışına yönelik bilgi ve tutum ifadelerinin dağılımı.

	Total (N=400)
20. Bağış olarak alınan anne sütünde virüs olabilir ve bebeklere o anneden hastalık yayılabilir, n (%)	
Katılıyorum	231 (57.8%)
Katılmıyorum	65 (16.3%)
Kararsızım	56 (14.0%)
Bilmiyorum	48 (12.0%)
21. Anne sütü bağışlayan kişinin genetik özellikleri bebeğe geçer., n (%)	
Katılıyorum	102 (25.5%)
Katılmıyorum	187 (46.8%)
Kararsızım	57 (14.3%)
Bilmiyorum	54 (13.4%)
22. Anne sütü merkezlerinden alınan süt ile alıcı -verici anne bebekleri süt kardeşi olmaktadır, n (%)	
Katılıyorum	328 (82.0%)
Katılmıyorum	22 (5.4%)
Kararsızım	23 (5.8%)
Bilmiyorum	27 (6.8%)
23. Anne sütü bağışını süt kardeşliği nedeni ile dini açıdan sakıncalı bulurum, n (%)	
Katılıyorum	217 (54.3%)
Katılmıyorum	94 (23.5%)
Kararsızım	49 (12.2%)
Bilmiyorum	40 (10.0%)
24. İslam dinine göre süt kardeşleri arasında evlilik haramdır, n (%)	
Katılıyorum	279 (69.8%)
Katılmıyorum	27 (6.8%)
Kararsızım	26 (6.4%)
Bilmiyorum	68 (17.0%)
25. Anneler, anne sütü bağışlamadan önce sağlık taramasından geçmelidir, n (%)	
Katılıyorum	357 (89.3%)
Katılmıyorum	15 (3.7%)
Kararsızım	14 (3.5%)
Bilmiyorum	14 (3.5%)
26. Yurt dışında anne sütünün bağışı veya satışı yapıldığı süt bankaları bulunmaktadır, n (%)	
Katılıyorum	118 (29.5%)
Katılmıyorum	15 (3.7%)
Kararsızım	17 (4.3%)
Bilmiyorum	250 (62.5%)
27.Bazı Müslüman ülkelerde İslami esaslara göre anne sütü bankaları desteklenmektedir., n (%)	
Katılıyorum	95 (23.8%)
Katılmıyorum	27 (6.7%)
Kararsızım	29 (7.3%)
Bilmiyorum	249 (62.3%)
28.Türkiye'de şu an faaliyette olan anne sütü merkezi vardır., n (%)	
Katılıyorum	18 (4.5%)
Katılmıyorum	80 (20.0%)
Kararsızım	12 (3.0%)
Bilmiyorum	290 (72.5%)
29. Türkiye'de anne sütü merkezleri kurulursa, çalışan, emzirme sorunu yaşayan yada estetik kaygı taşıyan annelerin bebeklerini emzirme yerine bağış anne sütü almayı tercih eder, n (%)	
Katılıyorum	136 (34.0%)
Katılmıyorum	91 (22.8%)
Kararsızım	117 (29.2%)
Bilmiyorum	56 (14.0%)

Çalışmaya dahil olan farklı gruplardaki katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımının bu gruplarında farklılık gösterip göstermediğini test etmek için Ki-kare analizleri yapılmış ve elde edilen bulgular sunulmuştur (Tablo 4.7). Yapılan analizler sonucunda dört ayrı gruptaki bireylerin sosyo-demografik özelliklerinden yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, aylık gelir durumu ve çocuk sayısı yönünden dağılımlarının istatistiksel olarak farklılık gösterdiği ($p<0.01$), katılımcıların gruplara homojen olarak dağılmadığı saptanmıştır (Tablo 4.7).

Yaş detaylı olarak incelenecek olursa, din görevlilerinin yaş gruplarına homojen olarak dağıldıkları, emziren kadın (halen) ve emziren kadın eşi/baba kategorilerinin birbirine benzer dağılım gösterdiği ve asıl farklılığın ise sadece 41-45 ve 46-65 yaş aralıklarında yer alan kayınvalide/anne kategorisinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Cinsiyet özelliğinde, yine din görevlilerinin erkek ve kadın gruplarında homojen oldukları, emziren kadın (halen) ve kayınvalide/anne kategorileri arasında fark olmadığı ve faklılığın tamamı erkeklerden oluşan emziren kadın eşi/baba kategorisinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Medeni durum incelenecek olunursa, emziren kadın (halen) ve emziren kadın eşi/baba kategorileri arasında ve kayınvalide/anne ve din görevlisi kategorileri arasında fark olmadığı ancak bunların birbirleri ile arasında fark olduğu bulunmuştur.

Eğitim durumu söz konusu olduğunda, emziren kadın (halen) ve emziren kadın eşi/baba kategorileri arasında fark olmayıp bu iki grubun diğer kayınvalide/anne ve din görevlisi kategorileri ile aralarında anlamlı farklar bulunmaktadır. Çalışma durumuna göre, emziren kadın (halen), emziren kadın eşi/baba ve din görevlisi kategorileri arasında fark olmayıp, anlamlı farklılığı kayınvalide/anne grubunun yarattığı tespit edilmiştir. Aylık gelir durumuna göre, emziren kadın (halen) ve emziren kadın eşi/baba kategorileri arasında ve kayınvalide/anne ve din görevlisi kategorileri arasında fark olmadığı, ancak bunların birbirleri ile arasında fark olduğu bulunmuştur. Çocuk sayısına göre dağılım incelendiğinde, emziren kadın (halen) ve emziren kadın eşi/baba kategorileri arasında fark olmayıp bu iki grubun kayınvalide/anne ve din görevlisi kategorileri ile aralarında anlamlı farklar bulunduğu söylenebilir.

Tablo 4.7. Katılımcıların gruplara göre sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı.

	Grup				
	Emziren Kadın (N=100)	**Emziren Kadın Eşi/Baba (N=100)**	**Kayınvalide/ Anne (N=100)**	**Din Görevlisi (N=100)**	**P-value**
Yaş, n (%)					**0.0001[1]**
19-30 yaş	35 (35.0%)	36 (36.0%)	0 (0.0%)	23 (23.0%)	
31-36 yaş	46 (46.0%)	42 (42.0%)	0 (0.0%)	18 (18.0%)	
37-40 yaş	12 (12.0%)	18 (18.0%)	0 (0.0%)	25 (25.0%)	
41-45 yaş	6 (6.0%)	4 (4.0%)	22 (22.0%)	15 (15.0%)	
46-65 yaş	1 (1.0%)	0 (0.0%)	78 (78.0%)	19 (19.0%)	
Cinsiyet, n (%)					**0.0001[1]**
Kadın	100(100%)	0 (0.0%)	100 (100.0%)	50 (50.0%)	
Erkek	0 (0.0%)	100 (100.0%)	0 (0.0%)	50 (50.0%)	
Medeni Durum, n (%)					**0.0001[1]**
Evli	99 (99.0%)	100 (100.0%)	85 (85.0%)	77 (77.0%)	
Bekar	1 (1.0%)	0 (0.0%)	15 (15.0%)	23 (23.0%)	
Eğitim Durumu, n (%)					**0.0001[1]**
İlkokul Mezunu	9 (9.0%)	5 (5.0%)	30 (30.0%)	0 (0.0%)	
Orta Öğretim Mezunu	4 (4.0%)	3 (3.0%)	6 (6.0%)	0 (0.0%)	
Lise Mezunu	13 (13.0%)	22 (22.0%)	28 (28.0%)	10 (10.0%)	
Lisans Mezunu	68 (68.0%)	60 (60.0%)	35 (35.0%)	78 (78.0%)	
Yüksek Öğrenim	6 (6.0%)	10 (10.0%)	1 (1.0%)	12 (12.0%)	
Çalışma Durumu, n (%)					**0.0001[1]**
Çalışıyor	70 (70.0%)	90 (90.0%)	45 (45.0%)	92 (92.0%)	
Çalışmıyor	30 (30.0%)	10 (10.0%)	55 (55.0%)	8 (8.0%)	
Aylık Gelir Durumu, n (%)					**0.0068[1]**
Gelirim giderimden az	28 (28.0%)	17 (17.0%)	19 (19.0%)	15 (15.0%)	
Gelirim giderime eşit	51 (51.0%)	57 (57.0%)	71 (71.0%)	70 (70.0%)	
Gelirim giderimden çok	21 (21.0%)	26 (26.0%)	10 (10.0%)	15 (15.0%)	
Çocuk Sayısı, n (%)					**0.0001[1]**
Hiç çocuğum yok	0 (0.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	36 (36.0%)	
1 çocuk	43 (43.0%)	50 (50.0%)	11 (11.0%)	15 (15.0%)	
2 çocuk	47 (48.0%)	40 (40.0%)	53 (53.0%)	30 (31.0%)	
3 çocuk	8 (8.0%)	9 (9.0%)	24 (24.0%)	14 (15.0%)	
4 ve üzeri	2 (1.0%)	1 (1.0%)	12 (12.0%)	5 (3.0%)	

Çalışmaya dahil olan farklı gruplardaki katılımcıların anne sütü, süt merkezleri ve süt kardeşliğine ilişkin görüşlerinin dağılımı ve yapılan ki-kare analiz sonuçları sunulmuştur (Tablo 4.8). Bu tablodan, dört ayrı gruptaki bireylerin "Çocuklarına ilk altı ay anne sütü hariç mama/inek sütü/verilmesi", "Süt kardeşliği hakkında bilgi durumları", "Süt kardeşi evlilikleri hakkındaki düşünceleri", "Türkiye'de anne sütü bağışı yapılan merkezlerin kurulmasını destekleme durumları " ve "Türkiye'de anne sütü bağışı yapılan bir merkez olsa kendiniz veya çevreniz için süt bağışını teşvik edici tavsiyelerde bulunulması" önermelerine dağılımlarının istatistiksel olarak oldukça büyük farklılıklar gösterdiği ($p<0.01$) tespit edilmiştir. Buna karşın, diğer tüm sorulara

alınan yanıtların oranlarının farklı gruplarındaki dağılımları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmayıp katılımcılar bu gruplara homojen olarak dağılmışlardır.

"Çocuklarına ilk altı ay anne sütü hariç mama/inek sütü verilmesi" durumu incelendiğinde emziren kadın (halen) ve emziren kadın eşi/baba kategorileri arasında fark olmadığı bu iki grubun kayınvalide/anne ve din görevlisi kategorileri ile aralarında anlamlı farklar bulunduğu söylenebilir. Süt kardeşliği hakkında bilgi durumlarına verilen cevapların emziren kadın (halen), emziren kadın eşi/baba ve kayınvalide/anne kategorilerinde birbirine benzer olarak dağıldığı asıl farklılığın en yüksek oran ile din görevlisi kategorisinden kaynaklandığı bulunmuştur.

Süt kardeşi evlilikleri hakkındaki düşünceleri ile ilgili verilen yanıtların dağılımının emziren kadın (halen), emziren kadın eşi/baba ve kayınvalide/anne kategorilerinde benzer olduğu buna karşın din görevlisi ile bu gruplar arasında anlamlı farklılıkların olduğu, din görevlilerinin %94'ünün dinen uygun bulmadıkları saptanmıştır. Türkiye'de anne sütü bağışı yapılan merkezlerin kurulmasını destekleme ve Türkiye'de anne sütü bağışı yapılan bir merkez olsa kendiniz veya çevreniz için süt bağışını teşvik edici tavsiyelerde bulunma durumuna verilen cevapların dağılımı benzerlik göstermekte olup, emziren kadın eşi/babaların evet oranı en yüksek iken, din görevlilerinin evet oranı en düşük olarak bulunmuştur.

Tablo 4.8. Katılımcıların gruplara göre anne sütü, süt merkezleri ve süt kardeşliğine ilişkin görüşlerinin dağılımı.

	Grup				
	Emziren Kadın (N=100)	**EmzirenKadın Eşi/Baba (N=100)**	**Kayınvalide/ Anne (N=100)**	**Din Görevlisi (N=100)**	P-value
Çocuklarınıza ilk 6 ay anne sütü hariç mama/inek sütü/ verdiniz mi?, n (%)					0.0195[1]
Evet	28 (28.0%)	27 (27.0%)	45 (45.0%)	17 (31.3%)	
Hayır	72 (72.0%)	73 (73.0%)	55 (55.0%)	47 (68.7%)	
0-2 yaş döneminde vefat eden çocuğunuz oldu mu, n (%)					0.1212[1]
Evet	2 (2.0%)	4 (4.0%)	9 (9.0%)	5 (7.8%)	
Hayır	98 (98.0%)	96 (96.0%)	91 (91.0%)	59 (92.2%)	
0-2 yaşta çocuğunuz vefat edince anne sütünü ne yaptığınız?, n (%)					0.4796[1]
Başka bir bebeğe verme	0 (0.0%)	2 (50.0%)	1 (11.1%)	0 (0.0%)	
Sütü kesme	1 (50.0%)	1 (25.0%)	5 (55.6%)	2 (40.0%)	
Sağıp çöpe atma	0 (0.0%)	1 (25.0%)	1 (11.1%)	2 (40.0%)	
Sütün hiç gelmemesi	1 (50.0%)	0 (0.0%)	2 (22.2%)	1 (20.0%)	
Çocuk/çocuklarınıza ait emme ile ilgili problem oldu mu?, n (%)					0.2293[1]
Evet	20 (20.0%)	13 (13.0%)	11 (11.0%)	7 (10.9%)	
Hayır	80 (80.0%)	87 (87.0%)	89 (89.0%)	57 (89.1%)	
Çocuk(lar)ınızın emme döneminde anneye ait emzirememe sorunu yaşandı mı?n(%)					0.0860[1]
Evet	15 (15.0%)	12 (12.0%)	21 (20.0%)	4 (6.3%)	
Hayır	85 (85.0%)	88 (88.0%)	79 (80.0%)	60 (93.8%)	

Tablo 4.8.(devam) Katılımcıların gruplara göre anne sütü, süt merkezleri ve süt kardeşliğine ilişkin görüşlerinin dağılımı.

	Grup				
	Emziren Kadın (N=100)	**EmzirenKadın Eşi/Baba (N=100)**	**Kayınvalide/ Anne (N=100)**	**Din Görevlisi (N=100)**	P-value
Çocuk(lar)ınızın emme döneminde ruhsal problemler yaşandı mı?, n (%)					0.0693[1]
Evet	13 (13.0%)	7 (7.1%)	10 (10.0%)	1 (1.6%)	
Hayır	87 (87.0%)	93 (92.9%)	90 (90.0%)	63 (98.4%)	
Çocuğunuza sütannelik yapan ya da anne sütü bağışında bulunan birileri oldu mu?, n (%)					0.6831[1]
Evet	3 (3.0%)	4 (4.0%)	5 (5.0%)	1 (1.6%)	
Hayır	97 (97.0%)	96 (96.0%)	95 (95.0%)	63 (98.4%)	
Çocuğunuza anne sütü hangi yöntemle verildi, n (%)					0.5606[1]
Sütannelik	2 (66.7%)	3 (75.0%)	2 (50.0%)	0 (0.0%)	
Sütünü sağarak verme	1 (33.3%)	1 (25.0%)	3 (50.0%)	1 (100.0%)	
Siz/eşiniz veya çevrenizdeki kişiler sütannelik ya da süt bağışı yaptı mı?, n (%)					0.9679[1]
Evet	12 (12.0%)	14 (14.0%)	12 (14.0%)	14 (14.0%)	
Hayır	88 (88.0%)	86 (86.0%)	88 (86.0%)	86 (86.0%)	
Sütannelik ya da süt bağışı hangi yöntemle yapıldı?, n (%)					0.2200[1]
Sütannelik	6 (50.0%)	5 (41.7%)	8 (66.7%)	11 (78.6%)	
Sütünü sağarak verme	6 (50.0%)	7 (58.3%)	4 (33.3%)	3 (21.4%)	
Süt kardeşliği hakkında bilgi sahibi misiniz?, n (%)					**0.0001[1]**
Evet	66 (66.0%)	56 (56.0%)	73 (74.0%)	95 (95.0%)	
Hayır	34 (34.0%)	44 (44.0%)	27 (26.0%)	5 (5.0%)	
Süt kardeşi evlilikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?, n (%)					**0.0001[1]**
Uygun bulmama (dinen)	65 (65.0%)	53 (53.0%)	68 (68.0%)	94 (94.0%)	
Uygun bulma	15 (15.0%)	12 (12.0%)	13 (13.0%)	1 (1.0%)	
Bilgim yok	11 (11.0%)	6 (6.0%)	6 (6.0%)	0 (0.0%)	
Uygun bulmama(diger)	9 (9.0%)	23 (23.0%)	13 (13.0%)	5 (5.0%)	
Kararsızım/emin değilim	0 (0.0%)	6 (6.0%)	0 (0.0%)	0 (0.0%)	
Çevrenizde süt kardeşi evliliği yapan kişiler var mı? n (%)					0.3516[1]
Evet	2 (2.0%)	1 (1.0%)	5 (5.0%)	3 (3.0%)	
Hayır	98 (98.0%)	99 (99.0%)	95 (95.0%)	97 (97.0%)	
Bu merkezin adının ne olmasını önerirsiniz?, n (%)					0.1221[1]
Anne sütü merkezi	43 (43.0%)	43 (43.0%)	35 (35.0%)	41 (41.0%)	
Sütanne merkezi	26 (26.0%)	26 (26.0%)	25 (25.0%)	28 (28.0%)	
Süt bankası	25 (25.0%)	21 (21.0%)	21 (21.0%)	13 (13.0%)	
Diğer	6 (6.0%)	10 (10.0%)	19 (19.0%)	18 (18.0%)	
Türkiye'de anne sütü bağışı yapılan merkezlerin kurulmasını destekler misiniz?, n (%)					**0.0001[1]**
Evet	69 (69.0%)	91 (91.0%)	66 (66.0%)	47 (47.0%)	
Hayır	31 (31.0%)	9 (9.0%)	34 (34.0%)	53 (53.0%)	
Böyle bir merkez olsa süt bağışını teşvik edici tavsiyelerde bulunur musunuz?, n (%)					**0.0001[1]**
Evet	68 (68.0%)	88 (88.0%)	65 (65.0%)	45 (45.0%)	
Hayır	32 (32.0%)	12 (12.0%)	35 (35.0%)	55 (55.0%)	

Katılımcıların gruplara göre anne sütü bağışına yönelik bilgi ve tutum ifadelerinin dağılımı ve yapılan ki-kare analiz sonuçları sunulmuştur (Tablo 4.9). Bu tablodan, dört ayrı gruptaki bireylerin, ''Bir annenin sütünü bir başka bebeğe vermesini doğru bulurum'', "Anne sütü alamayan bir bebeğin tanıdık olmayan bir kişi tarafından emzirilmesini doğru bulurum''. "Anne sütü ile ilgili, süt bankası, anne sütü merkezi, donör (bağışçı) gibi kavramlar hakkında bilgi sahibiyim.'', "Başka bir anne tarafından bağışlanmış anne sütü hazır mama veya inek sütüne göre daha faydalıdır.'', "Sütü kendi bebeğine yeten ve artan bir annenin fazla gelen sütünü çöpe atmak yerine

başka bir bebeğe bağışlamasını doğru bulurum.’’, “Sütü kendi bebeğine yeten ve artan bir annenin fazla gelen sütünü başka bir bebeğe satmasını doğru bulurum.’’, “Anne sütü alamayan bebekler için süt bankasından anne sütü almak yerine bir sütanne bulunmasını doğru bulurum.’’, “Anne sütü merkezlerinden bağışlanan sütü almak yerine bebeğin mama/inek sütü ile beslenmesi doğru bulurum.’’, “Anne sütü merkezlerinden alınan süt ile alıcı -verici anne bebekleri süt kardeşi olmaktadır.’’, “Anne sütü bağışını süt kardeşliği nedeni ile dini açıdan sakıncalı bulurum.’’, “İslam dinine göre süt kardeşleri arasında evlilik haramdır.’’, “Türkiye’de anne sütü merkezleri kurulursa, çalışan, emzirme sorunu yaşayan ya da estetik kaygı taşıyan annelerin bebeklerini emzirme yerine bağış anne sütü almayı tercih eder.’’ 12 önermeye verdikleri yanıtların dağılımlarının istatistiksel olarak oldukça büyük farklılıklar gösterdiği ($p<0.01$) tespit edilmiştir. Buna karşın, diğer tüm önermelere alınan yanıtların farklı gruplarındaki dağılımları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmayıp katılımcılar bu gruplara homojen olarak dağılmışlardır. “Bir annenin sütünü bir başka bebeğe vermesini doğru bulurum.”, “Anne sütü alamayan bir bebeğin tanıdık olmayan bir kişi tarafından emzirilmesini doğru bulurum.” önermelerine verilen yanıtların dağılımı benzerlik göstermekte olup, emziren kadın ve kayınvalide/anne kategorilerinin verdikleri cevaplar arasında fark yokken, en yüksek oranda katılıyorum emziren kadın eşi/baba kategorisinin en düşük olan ise din görevlisi kategorilerine ait bulunmuştur. “Anne sütü ile ilgili, süt bankası, anne sütü merkezi, donör (bağışçı) gibi kavramlar hakkında bilgi sahibiyim.” önermesine verilen yanıtların dağılımı incelendiğinde, emziren kadın (halen), emziren kadın eşi/baba ve kayınvalide/anne kategorilerinde yanıtların dağılımının birbirine benzer olduğu asıl farklılığın din görevlisi kategorisinden kaynaklandığı bulunmuştur. “Başka bir anne tarafından bağışlanmış anne sütü hazır mama veya inek sütüne göre daha faydalıdır” önermesine verilen yanıtların dağılımı tüm gruplarda önemli farklılıklar göstermiştir.

“Sütü kendi bebeğine yeten ve artan bir annenin fazla gelen sütünü çöpe atmak yerine başka bir bebeğe bağışlamasını doğru bulurum.” önermesine verilen yanıtların dağılımı incelendiğinde, emziren kadın (halen) ve kayınvalide/anne kategorilerinin verdikleri cevaplar arasında fark olmadığı, en yüksek oranda katılıyorum emziren kadın eşi/baba kategorisinin en düşük olan ise din görevlisi kategorilerine ait bulunmuştur. “Sütü kendi bebeğine yeten ve artan bir annenin fazla gelen sütünü başka bir bebeğe satmasını doğru bulurum.” önermesindeki anlamlılığın sınırda olduğu ve

anlamlı farklılığın kaynağının din görevlileri olduğu %86 oranı ile duruma katılmadığı bulunmuştur. “Anne sütü alamayan bebekler için süt bankasından anne sütü almak yerine bir sütanne bulunmasını doğru bulurum.” önermesine emziren kadın (halen) ve kayınvalide/anne kategorilerinin verdikleri cevaplar arasında fark olmadığı, en yüksek oranda katılıyorum din görevlilerine ait iken emziren kadın eşi/baba kategorisinin en düşük katılıyorum oranına sahip olduğu bulunmuştur.

Benzer şekilde, “Anne sütü merkezlerinden bağışlanan sütü almak yerine bebeğin mama/inek sütü ile beslenmesi doğru bulurum” önermesine verilen yanıtlar emziren kadın (halen) ve kayınvalide/anne kategorilerinde aynı iken emziren kadın eşi/baba ve din görevlilerine ait oranların hem birbirleriyle hem de diğer iki kategoriyle aralarında farklar vardır. “Anne sütü merkezlerinden alınan süt ile alıcı-verici anne bebekleri süt kardeşi olmaktadır” önermesine ait yanıtların dağılımı incelendiğinde, emziren kadın eşi/baba ile kayınvalide/anne kategorileri ve emziren kadın (halen) ile din görevlileri kategorileri arasında fark olmayıp bu ikili grupların dağılımlarının birbirinden farklılık gösterdiği saptanmıştır. “Anne sütü bağışını süt kardeşliği nedeni ile dini açıdan sakıncalı bulurum.” önermesindeki anlamlı farklılığın tek bir kaynağı olmadığı, tüm grupların birbirlerinden farklı dağılım gösterdikleri tespit edilmiştir. “İslam dinine göre süt kardeşleri arasında evlilik haramdır.” önermesine emziren kadın (halen) ve kayınvalide/anne kategorilerinin verdikleri cevaplar arasında fark olmadığı, en yüksek oranda katılıyorum din görevlilerine ait iken emziren kadın eşi/baba kategorisinin en düşük katılıyorum oranına sahip olduğu bulunmuştur. “Türkiye’de anne sütü merkezleri kurulursa, çalışan, emzirme sorunu yaşayan ya da estetik kaygı taşıyan annelerin bebeklerini emzirme yerine bağış anne sütü almayı tercih eder.” önermesine emziren kadın (halen), emziren kadın eşi/baba ve kayınvalide/anne ve kategorilerinin verdikleri cevaplar arasında fark olmadığı, buna karşılık din görevlilerine ait cevapların dağılımının önemli derecede farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Tablo 4.9. Katılımcıların gruplara göre anne sütü bağışına yönelik bilgi ve tutum ifadelerinin dağılımı.

	Grup				
	Emziren Kadın (N=100)	**Emziren Kadın Eşi/Baba (N=100)**	**Kayınvalide /Anne (N=100)**	**Din Görevlisi (N=100)**	**P-value**
1. Anne sütü bebekler açısından önemlidir, n (%)					0.3905[1]
Katılıyorum	100 (100.0%)	100 (100.0%)	99 (99.0%)	100(100.0%)	
Katılmıyorum	0 (0.0%)	0 (0.0%)	1 (1.0%)	0 (0.0%)	
2. Prematüre (erken doğan) ve doğum ağırlığı düşük olan bebeklerde anne sütü ilk tercih edilmesi gereken besindir, n (%)					0.5690[1]
Katılıyorum	95 (95.0%)	93 (93.0%)	91 (91.0%)	96 (96.0%)	
Katılmıyorum	0 (0.0%)	1 (1.0%)	2 (2.0%)	0 (0.0%)	
Kararsızım	2 (2.0%)	1 (1.0%)	3 (3.0%)	0 (0.0%)	
Bilmiyorum	3 (3.0%)	5 (5.0%)	4 (4.0%)	4 (4.0%)	
3. Anne sütü alamayan bebeklerde gelişimsel problemler görülmekte, hastalığa yakalanma riski artmakta ve bağışıklık sistemi zayıflamaktadır, n (%)					0.6467[1]
Katılıyorum	90 (90.0%)	94 (94.0%)	94 (94.0%)	93 (93.0%)	
Katılmıyorum	6 (6.0%)	1 (1.0%)	1 (1.0%)	3 (3.0%)	
Kararsızım	3 (3.0%)	3 (3.0%)	3 (3.0%)	2 (2.0%)	
Bilmiyorum	1 (1.0%)	2 (2.0%)	2 (2.0%)	2 (2.0%)	
4. Anne sütü alamayan bebeklerin hayata tutunması diğer bebeklere göre daha zordur, n (%)					0.1973[1]
Katılıyorum	62 (62.0%)	81 (81.0%)	75 (75.0%)	74 (74.0%)	
Katılmıyorum	19 (19.0%)	6 (6.0%)	11 (11.0%)	10 (10.0%)	
Kararsızım	14 (14.0%)	9 (9.0%)	10 (10.0%)	10 (10.0%)	
Bilmiyorum	5 (5.0%)	4 (4.0%)	4 (4.0%)	6 (6.0%)	
5. Bir annenin sütünü bir başka bebeğe vermesini doğru bulurum., n (%)					**0.0071[1]**
Katılıyorum	64 (64.0%)	84 (84.0%)	62 (62.0%)	58 (58.0%)	
Katılmıyorum	19 (19.0%)	8 (8.0%)	26 (26.0%)	25 (25.0%)	
Kararsızım	16 (16.0%)	8 (8.0%)	10 (10.0%)	16 (16.0%)	
Bilmiyorum	1 (1.0%)	0 (0.0%)	2 (2.0%)	1 (1.0%)	
6. Anne sütü alamayan bir bebeğin **tanıdık** (akraba, v.s) bir kişi tarafından emzirilmesini doğru bulurum., n (%)					0.3423[1]
Katılıyorum	66 (66.0%)	77 (77.0%)	66 (66.0%)	76 (76.0%)	
Katılmıyorum	19 (19.0%)	12 (12.0%)	18 (18.0%)	11 (11.0%)	
Kararsızım	15 (15.0%)	8 (8.0%)	14 (14.0%)	11 (11.0%)	
Bilmiyorum	0 (0.0%)	3 (3.0%)	2 (2.0%)	2 (2.0%)	
7. Anne sütü alamayan bir bebeğin **tanıdık olmayan** bir kişi tarafından emzirilmesini doğru bulurum, n (%)					**0.0001[1]**
Katılıyorum	41 (41.0%)	62 (62.0%)	32 (32.0%)	28 (28.0%)	
Katılmıyorum	38 (38.0%)	19 (19.0%)	49 (49.0%)	57 (57.0%)	
Kararsızım	20 (20.0%)	16 (16.0%)	15 (15.0%)	14 (14.0%)	
Bilmiyorum	1 (1.0%)	3 (3.0%)	4 (4.0%)	1 (1.0%)	
8. Anne sütü ile ilgili, süt bankası, anne sütü merkezi, donör (bağışçı) gibi kavramlar hakkında bilgi sahibiyim, n (%)					**0.0106[1]**
Katılıyorum	42 (42.0%)	37 (37.0%)	32 (32.0%)	50 (50.0%)	
Katılmıyorum	7 (7.0%)	3 (3.0%)	5 (5.0%)	7 (7.0%)	
Kararsızım	16 (16.0%)	15 (15.0%)	6 (6.0%)	13 (13.0%)	
Bilmiyorum	35 (35.0%)	45 (45.0%)	57 (57.0%)	30 (30.0%)	
9. Anne sütü bağışında sütün verileceği bebeğin cinsiyeti benim için en önemli faktördür, n(%)					0.2824[1]
Katılıyorum	32 (32.0%)	18 (18.0%)	29 (29.0%)	34 (34.0%)	
Katılmıyorum	55 (55.0%)	71 (71.0%)	65 (65.0%)	56 (56.0%)	
Kararsızım	8 (8.0%)	7 (7.0%)	4 (4.0%)	6 (6.0%)	
Bilmiyorum	5 (5.0%)	4 (4.0%)	2 (2.0%)	4 (4.0%)	

Tablo 4.9. (devam) Katılımcıların gruplara göre anne sütü bağışına yönelik bilgi ve tutum ifadelerinin dağılımı.

	Grup				
	Emziren Kadın (N=100)	**Emziren Kadın Eşi/Baba (N=100)**	**Kayınvalide /Anne (N=100)**	**Din Görevlisi (N=100)**	**P-value**
10. Anne sütünün bağışlanmasında sütün sterilizasyonu ve annenin beslenmesi önemlidir,n(%)					0.22801
Katılıyorum	95 (95.0%)	88 (88.0%)	87 (87.0%)	92 (92.0%)	
Katılmıyorum	1 (1.0%)	7 (7.0%)	7 (7.0%)	3 (3.0%)	
Kararsızım	2 (2.0%)	4 (4.0%)	1 (1.0%)	2 (2.0%)	
Bilmiyorum	2 (2.0%)	1 (1.0%)	5 (5.0%)	3 (3.0%)	
11. Başka bir anne tarafından bağışlanmış anne sütü hazır mama veya inek sütüne göre daha faydalıdır, n (%)					**0.0101[1]**
Katılıyorum	74 (74.0%)	87 (87.0%)	69 (69.0%)	77 (77.0%)	
Katılmıyorum	9 (9.0%)	4 (4.0%)	19 (19.0%)	15 (15.0%)	
Kararsızım	13 (13.0%)	4 (4.0%)	6 (6.0%)	5 (5.0%)	
Bilmiyorum	4 (4.0%)	5 (5.0%)	6 (6.0%)	3 (3.0%)	
12. Sütü kendi bebeğine yeten ve artan bir annenin fazla gelen sütünü çöpe atmak yerine başka bir bebeğe **bağışlamasını** doğru bulurum, n (%)					**0.0001[1]**
Katılıyorum	70 (70.0%)	91 (91.0%)	72 (72.0%)	58 (58.0%)	
Katılmıyorum	13 (13.0%)	4 (4.0%)	18 (18.0%)	27 (27.0%)	
Kararsızım	16 (16.0%)	4 (4.0%)	6 (6.0%)	13 (13.0%)	
Bilmiyorum	1 (1.0%)	1 (1.0%)	4 (4.0%)	2 (2.0%)	
13. Sütü kendi bebeğine yeten ve artan bir annenin fazla gelen sütünü başka bir bebeğe **satmasını** doğru bulurum, n (%)					**0.0460[1]**
Katılıyorum	10 (10.0%)	14 (14.0%)	10 (10.0%)	2 (2.0%)	
Katılmıyorum	78 (78.0%)	75 (75.0%)	83 (83.0%)	86 (86.0%)	
Kararsızım	12 (12.0%)	10 (10.0%)	4 (4.0%)	9 (9.0%)	
Bilmiyorum	0 (0.0%)	1 (1.0%)	3 (3.0%)	3 (3.0%)	
14. Anne sütünün internet sitesi veya başka yollarla satılmasını doğru bulmuyorum, n (%)					0.0593[1]
Katılıyorum	68 (68.0%)	70 (70.0%)	82 (82.0%)	77 (77.0%)	
Katılmıyorum	29 (29.0%)	21 (21.0%)	14 (14.0%)	17 (17.0%)	
Kararsızım	2 (2.0%)	9 (9.0%)	3 (3.0%)	4 (4.0%)	
Bilmiyorum	1 (1.0%)	0 (0.0%)	1 (1.0%)	2 (2.0%)	
15. Anne sütünün bağışlandığı yada satıldığı yerlere süt bankası denilir, n (%)					0.0697[1]
Katılıyorum	50 (50.0%)	48 (48.0%)	40 (40.0%)	53 (53.0%)	
Katılmıyorum	15 (15.0%)	11 (11.0%)	7 (7.0%)	12 (12.0%)	
Kararsızım	8 (8.0%)	7 (7.0%)	4 (4.0%)	8 (8.0%)	
Bilmiyorum	27 (27.0%)	34 (34.0%)	49 (49.0%)	27 (27.0%)	
16. Bir annenin sütü, bebeğine yetersiz gelirse süt bankasından anne sütü almasını doğru bulurum, n (%)					0.0001[1]
Katılıyorum	56 (56.0%)	75 (75.0%)	51 (51.0%)	34 (34.0%)	
Katılmıyorum	23 (23.0%)	11 (11.0%)	30 (30.0%)	48 (48.0%)	
Kararsızım	18 (18.0%)	12 (12.0%)	15 (15.0%)	15 (15.0%)	
Bilmiyorum	3 (3.0%)	2 (2.0%)	4 (4.0%)	3 (3.0%)	
17. Anne sütü alamayan bebekler için süt bankasından anne sütü almak yerine bir sütanne bulunmasını doğru bulurum, n (%)					**0.0001[1]**
Katılıyorum	46 (46.0%)	38 (38.0%)	46 (46.0%)	71 (71.0%)	
Katılmıyorum	24 (24.0%)	18 (18.0%)	25 (25.0%)	10 (10.0%)	
Kararsızım	26 (26.0%)	41 (41.0%)	28 (28.0%)	15 (15.0%)	
Bilmiyorum	4 (4.0%)	3 (3.0%)	1 (1.0%)	4 (4.0%)	
18. Anne sütü merkezlerinden bağışlanan sütü almak yerine bebeğin mama/inek sütü ile beslenmesi doğru bulurum, n (%)					**0.0001[1]**
Katılıyorum	27 (27.0%)	18 (18.0%)	38 (38.0%)	51 (51.0%)	
Katılmıyorum	52 (52.0%)	65 (65.0%)	48 (48.0%)	32 (32.0%)	
Kararsızım	17 (17.0%)	17 (17.0%)	13 (13.0%)	15 (15.0%)	
Bilmiyorum	4 (4.0%)	0 (0.0%)	1 (1.0%)	2 (2.0%)	

Tablo 4.9. (devam) Katılımcıların gruplara göre anne sütü bağışına yönelik bilgi ve tutum ifadelerinin dağılımı.

	Grup				
	Emziren Kadın (N=100)	**Emziren Kadın Eşi/Baba (N=100)**	**Kayınvalide /Anne (N=100)**	**Din Görevlisi (N=100)**	**P-value**
19. Anne sütünü bağışlayan kişinin kimliği sütü alan bebeğin ailesi tarafından bilinmelidir, n (%)					0.6242[1]
Katılıyorum	79 (79.0%)	75 (75.0%)	75 (75.0%)	86 (86.0%)	
Katılmıyorum	10 (10.0%)	13 (13.0%)	16 (16.0%)	8 (8.0%)	
Kararsızım	9 (9.0%)	9 (9.0%)	6 (6.0%)	4 (4.0%)	
Bilmiyorum	2 (2.0%)	3 (3.0%)	3 (3.0%)	2 (2.0%)	
20. Bağış olarak alınan anne sütünde virüs olabilir ve bebeklere o anneden hastalık yayılabilir, n(%)					0.0566[1]
Katılıyorum	53 (53.0%)	58 (58.0%)	55 (55.0%)	65 (65.0%)	
Katılmıyorum	12 (12.0%)	15 (15.0%)	24 (24.0%)	14 (14.0%)	
Kararsızım	23 (23.0%)	13 (13.0%)	8 (8.0%)	12 (12.0%)	
Bilmiyorum	12 (12.0%)	14 (14.0%)	13 (13.0%)	9 (9.0%)	
21. Anne sütü bağışlayan kişinin genetik özellikleri bebeğe geçer, n (%)					0.0979[1]
Katılıyorum	19 (19.0%)	18 (18.0%)	29 (29.0%)	36 (36.0%)	
Katılmıyorum	53 (53.0%)	53 (53.0%)	46 (46.0%)	35 (35.0%)	
Kararsızım	13 (13.0%)	15 (15.0%)	15 (15.0%)	14 (14.0%)	
Bilmiyorum	15 (15.0%)	14 (14.0%)	10 (10.0%)	15 (15.0%)	
22. Anne sütü merkezlerinden alınan süt ile alıcı-verici anne bebekleri süt kardeşi olmaktadır, n(%)					**0.0216[1]**
Katılıyorum	85 (85.0%)	75 (75.0%)	78 (78.0%)	90 (90.0%)	
Katılmıyorum	6 (6.0%)	11 (11.0%)	5 (5.0%)	0 (0.0%)	
Kararsızım	2 (2.0%)	6 (6.0%)	8 (8.0%)	7 (7.0%)	
Bilmiyorum	7 (7.0%)	8 (8.0%)	9 (9.0%)	3 (3.0%)	
23. Anne sütü bağışını süt kardeşliği nedeni ile dini açıdan sakıncalı bulurum, n (%)					**0.0003[1]**
Katılıyorum	49 (49.0%)	37 (37.0%)	59 (59.0%)	72 (72.0%)	
Katılmıyorum	22 (22.0%)	36 (36.0%)	21 (21.0%)	15 (15.0%)	
Kararsızım	17 (17.0%)	16 (16.0%)	9 (9.0%)	7 (7.0%)	
Bilmiyorum	12 (12.0%)	11 (11.0%)	11 (11.0%)	6 (6.0%)	
24. İslam dinine göre süt kardeşleri arasında evlilik haramdır, n (%)					**0.0001[1]**
Katılıyorum	66 (66.0%)	53 (53.0%)	67 (67.0%)	93 (93.0%)	
Katılmıyorum	3 (3.0%)	16 (16.0%)	8 (8.0%)	0 (0.0%)	
Kararsızım	7 (7.0%)	11 (11.0%)	5 (5.0%)	3 (3.0%)	
Bilmiyorum	24 (24.0%)	20 (20.0%)	20 (20.0%)	4 (4.0%)	
25. Anneler, anne sütü bağışlamadan önce sağlık taramasından geçmelidir, n (%)					0.5272[1]
Katılıyorum	92 (92.0%)	92 (92.0%)	89 (89.0%)	84 (84.0%)	
Katilmiyorum	3 (3.0%)	4 (4.0%)	3 (3.0%)	5 (5.0%)	
Kararsızım	2 (2.0%)	3 (3.0%)	5 (5.0%)	4 (4.0%)	
Bilmiyorum	3 (3.0%)	1 (1.0%)	3 (3.0%)	7 (7.0%)	
26. Yurt dışında anne sütünün bağışı veya satışı yapıldığı süt bankaları bulunmaktadır, n (%)					0.1054[1]
Katılıyorum	30 (30.0%)	28 (28.0%)	25 (25.0%)	35 (35.0%)	
Katılmıyorum	2 (2.0%)	2 (2.0%)	3 (3.0%)	8 (8.0%)	
Kararsızım	2 (2.0%)	7 (7.0%)	3 (3.0%)	5 (5.0%)	
Bilmiyorum	66 (66.0%)	63 (63.0%)	69 (69.0%)	52 (52.0%)	
27.Bazı Müslüman ülkelerde İslami esaslara göre anne sütü bankaları desteklenmektedir, n (%)					0.1916[1]
Katılıyorum	24 (24.0%)	22 (22.0%)	20 (20.0%)	29 (29.0%)	
Katılmıyorum	8 (8.0%)	3 (3.0%)	4 (4.0%)	12 (12.0%)	
Kararsızım	8 (8.0%)	8 (8.0%)	8 (8.0%)	5 (5.0%)	
Bilmiyorum	60 (60.0%)	67 (67.0%)	68 (68.0%)	54 (54.0%)	
28.Türkiye'de şu an faaliyette olan anne sütü merkezi vardır, n (%)					0.0692[1]
Katılıyorum	3 (3.0%)	8 (8.0%)	3 (3.0%)	4 (4.0%)	
Katılmıyorum	21 (21.0%)	13 (13.0%)	17 (17.0%)	29 (29.0%)	
Kararsızım	1 (1.0%)	5 (5.0%)	2 (2.0%)	4 (4.0%)	
Bilmiyorum	75 (75.0%)	74 (74.0%)	78 (78.0%)	63 (63.0%)	

Tablo 4.9. (devam) Katılımcıların gruplara göre anne sütü bağışına yönelik bilgi ve tutum ifadelerinin dağılımı.

	Grup				
	Emziren Kadın (N=100)	**Emziren Kadın Eşi/Baba (N=100)**	**Kayınvalide /Anne (N=100)**	**Din Görevlisi (N=100)**	**P-value**
29. Türkiye'de anne sütü merkezleri kurulursa, çalışan, emzirme sorunu yaşayan yada estetik kaygı taşıyan annelerin bebeklerini emzirme yerine bağış anne sütü almayı tercih eder, n (%)					**0.0452[1]**
Katılıyorum	42 (42.0%)	38 (38.0%)	33 (33.0%)	23 (23.0%)	
Katılmıyorum	21 (21.0%)	14 (14.0%)	29 (29.0%)	27 (27.0%)	
Kararsızım	25 (25.0%)	36 (36.0%)	23 (23.0%)	33 (33.0%)	
Bilmiyorum	12 (12.0%)	12 (12.0%)	15 (15.0%)	17 (17.0%)	

Çalışmaya katılan 400 birey içerisinden seçilen 40 birey ile çalışmanın nicel yönü nitel yönü ile desteklenmiş elde edilen veriler Türkiye'de anne sütü merkezlerinin kurulmasını, başarılı bir şekilde uygulanmasını, sürdürülmesini kolaylaştıran veya kısıtlayan faktörlerinin neler olduğunu anne sütü merkezlerine toplumun bilgi, arz ve görüşlerini ortaya koyulmasını sağlayan bulgular sunmaktadır. Grup içerinde yer alan kişilerle ile yüz yüze görüşme ile sekiz soru soruldu, cevaplar araştırmacı tarafından not edilmiştir. Emziren kadın (halen), emziren kadın eşi (baba), kayınvalide (anneler) ve din görevlisi gruplarına sorular aynı şekilde sorulmuştur (Tablo 4.10).

Tablo 4.10. Nitel görüşme formu soruları.

1	Çocuğun ilk 6 ay sadece anne sütü ile beslenmesine yönelik düşüncelerinizi açıklar mısınız?
2	Dünyadaki süt bankası (anne sütünün belirli bir ücretle satılması ya da bağışlanması) uygulamaları hakkında ne düşünüyorsunuz?
3	Anne sütü bağışı hakkında ne düşünüyorsunuz?
4	Süt kardeşliği hakkında ne düşünüyorsunuz?
5	Türkiye'de sütanne merkezi ile ilgili yapılan girişimler hakkında ne düşünüyorsunuz?
6	Anne sütü bağışlanan bir merkez kurulursa, süt bağışında bulunması hakkında ne düşünürsünüz?
7	Anne sütü bağışlanan bir merkez kurulursa, kendi bebeğinize ihtiyaç durumunda bağışlanan sütten verilmesi hakkında ne düşünürsünüz?
8	Anne sütü bağışlanmasına yönelik söylemek istediğiniz başka hususlar var mı?

Çalışmanın bu kısmında ulaşılan dört grup içerinde yapılan 40 görüşme ile anne sütü merkezlerine ilişkin nitel veriler sonucunda çıkan bulgular temalar şeklinde sunulmuştur (Tablo 4.11).

Tablo 4.11. Emziren kadınlar (halen), emziren kadın eşi (babalar), kayınvalide (anneler), din görevlisi gruplarının tema ve alt temaları.

TEMA	Anne sütünün önemi ile ilgili düşünceler	Anne sütü bankası ile ilgili düşünceler	Anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşler	Süt kardeşliği ile ilgili düşünceler	Türkiye'de anne sütü merkezi kurulması durumunda anne sütü bağışı ile ilgili görüşler	Türkiye'de anne sütü merkezi kurulursa ihtiyaç durumunda kendiniz/yakınınız için anne sütü alma ya da verme durumu
ALT TEMA	Eşsiz, koruyucu ve destekleyici besin, sağlıklı bağ kurucu, çok değerli (26)	Anne sütü satılmasın bağış olsun (22)	Dinen uygun bulmama (10)	Süt kardeşliğinde gereklilikler (38)	Olumlu bakış açısı, destekleme (26)	Şartlı bağış (6)
	İlk altı ay sadece anne sütü(27)	Faydalı uygulama(5)	Donör anne sütü ile ilgili yaşanan kaygı, korku ve tedbirler (16)		Denetimli /kontrollü olmalı (5)	Anne sütü merkezi kurulumuna yönelik öneri/talepler (10)
	Kur'an'da anne sütünün önemi (3)	Bilgisinin olmaması (8)	Uygun bulma, sağlıklı nesiller için bağış önemli (11)		Sakıncalı bulma (5)	Kararsızlık (2)
					Uygun bulmama (11)	
			Bağış yerine öncelikle sütanne bulma (2)		Endişe duyma (4)	
			Sütün verileceği kimliğin tanınması(11)			
			Bağışı uygun bulmama (5)			
			Sevap (5)			
			İhtiyaç sahibi bebekler öncelikli olmalı(4)			
			Bağışta kontrol sağlama (2)			
			Süt kardeşliği nedeni ile riskli bulma(4)			

4.3. Katılımcı Temaları

Katılımcılarla ile görüşmelerde altı tema bu temalara bağlı 25 alt tema bulunmuştur.

Tema 1: Anne sütünün önemi ile ilgili düşünceler

Katılımcılara ait bu tema "eşsiz, koruyucu ve destekleyici besin, sağlıklı bağ kurucu, çok değerli", "ilk altı ay sadece anne sütü", "Kur'an'da anne sütünün önemi" alt temaları ile ilişkilendirildi. Çalışılan dört grupta anne sütünün bebekler açısından öneminin farkındalardı. Her grubun ifadelere katılım sayısı tabloda belirtilmiştir.

ALT TEMALAR	**Eşsiz, koruyucu ve destekleyici besin, sağlıklı bağ kurucu, çok değerli (26)**	**İlk altı ay sadece anne sütü (27)**	**Kur'an'da anne sütünün önemi (3)**
GRUPLAR	Emziren kadınlar (13)	Emziren kadınlar (7)	-
	Emziren kadın eşi (Babalar) (5)	Emziren kadın eşi (Babalar) (8)	-
	Kayınvalide/Anneler (6)	Kayınvalide/Anneler (4)	-
	Din görevlileri (2)	Din görevlileri (8)	Din görevlileri (3)

Tema 1: Emziren kadınların anne sütü önemi ile ilgili düşünceleri;

Emziren kadınlar (halen) grubunun "eşsiz, koruyucu ve destekleyici besin, sağlıklı bağ kurucu, çok değerli" alt temasına ilişkin 13 ifade, "ilk altı ay sadece anne sütü" alt temasına ilişkin yedi ifade yer almaktadır. "Kur'an'da anne sütünün önemi" temasına ilişkin ifade belirtmediler.

Bebeklerin ilk altı ayında anne sütü almasını, bebeklerin bağışıklığı, hastalıklardan korunma ve gelişimi için önem arz ettiği, bu dönemde bebeğin anneye olan ihtiyacı nedeni ile şart olduğu, anne ve bebek uyumu ve bağlanma açısından gerekliliği, bazı katılımcı emziren kadınların (halen) sadece altı ay değil iki yaşa kadar bebeklerin anne sütü alması gerektiğini, anne sütünün yerini mama ve inek sütünün alamayacağı bildirdi.

Emziren kadınların (halen) "eşsiz, koruyucu ve destekleyici besin, sağlıklı bağ kurucu, çok değerli" alt temasına ilişkin örnek ifadeleri şu şekildedir;

‘‘Anne sütü çok değerli hiç bir mama ya da bir şeyle bile eş değil ne mama ne inek sütü yerini alamaz sadece anne sütü bebeğe verilmeye çalışılmalı.’’ (6. Katılımcı Emziren Kadın).

“Olması gerektiği gibi bebek her istediğinde anne her fırsatta emzirdiğinde güçlenen bağışıklıklarına katkı sağlar hastalıklardan korur bu yüzden emzirmek çok önemli.’’ (8 Katılımcı Emziren Kadın)

“Çünkü anne sütünün yerini hiçbir şey almaz.’’ (2. Katılımcı Emziren Kadın)

“Bebek gelişimi, bebeklerin hastalıklardan daha iyi korunması için vücut direnci artırır, anne sütü alan bir bebek ile almayan bebeğin hastalığı yakalanmaları aynı olmaz almayan daha çok hastalanır.’’ (7. Katılımcı Emziren Kadın)

“En doğrusu anne bebek arasındaki sağlıklı bağ oluşumunu sağlıyor.’’ (10.Katılımcı Emziren Kadın)

“Yeni doğan tüm bebeklerin anne sütüne ihtiyacı var, bebekler anne sütüyle bağışıklıkları daha güçlü hayata başladıklarına inanıyorum ve mamalara güvenmiyorum. Hiçbir mama, hiçbir organik besin anne sütünün yerine geçemez. Bebekler anne sütünden mahrum kalmamalı.’’(1.Katılımcı Emziren Kadın)

“*Her bebeğin anne sütü ile beslenmeye ihtiyacı vardır ne kadar eş değerde mamalar üretiliyor da olsa anne sütünün yerini kesinlikle tutamaz.”* (3.Katılımcı Emziren Kadın)

Emziren kadınların (halen) “ilk altı ay sadece anne sütü” alt temasına ilişkin örnek ifadeleri şu şekildedir;

“Bebeklerin ilk altı ay sadece anne sütüne ve anneye ihtiyaçları vardır, sadece bebeğe anne sütü vermek bebeğin gelişimi daha iyi olur.’’(2. Katılımcı Emziren Kadın)

“İlk 6 ay anne sütü çocukların gelişimleri ve bağışıklık sisteminin gelişmesi için büyük önem taşır.” (3. Katılımcı Emziren Kadın)

“*İlk aylarda sadece anne sütü verilmeli.’’* (4. Katılımcı Emziren Kadın)

‘‘Anne bebek uyumu açısından ilk altı ay sadece anne sütünün çok gerekli olduğunu düşünüyorum.’’ (7.Katılımcı Emziren Kadın)

“*İlk altı ay temel gıdadır kesinlikle ihmal edilmemeli*.” (8. Katılımcı Emziren Kadın)

Tema 1: Din görevlilerinin anne sütü önemi ile ilgili düşünceleri;

Bu grup özellikle anne sütünü Kur’an-ı Kerim’le ilişkilendiren tek grup olması ile anne sütünün dini boyutta önemini bildirdiler. “Eşsiz, koruyucu ve destekleyici besin, sağlıklı bağ kurucu, çok değerli” alt temasına ilişkin iki ifade, “İlk altı ay sadece anne sütü” alt temasına ilişkin sekiz ifade yer almaktadır. Din görevlisi grubunun “eşsiz, koruyucu ve destekleyici besin, sağlıklı bağ kurucu, çok değerli ” alt teması ve “ilk altı ay sadece anne sütü” alt temasına ilişkin örnek ifadeleri sırayla şu şekildedir;

‘‘Çok önemli çünkü çocuğun ihtiyacı olan zengin, mucizevi bir içerik olan bütün vitaminler anne sütünde mevcuttur.’’ (8.Katılımcı Din Görevlisi Erkek Birey)

‘‘Anne sütüyle beslenmeli ilk altı ay çünkü başka besinler ona eş değildir.’’ (3.Katılımcı Din Görevlisi Erkek Birey)

‘’Kesinlikle ilk altı ay sadece anne sütü diyorum atlanmamalı verilmeli bebeklere.’’ (4.Katılımcı Din Görevlisi Erkek Birey)

Kur’an’da anne sütünün önemi” alt temasına ilişkin örnek ifadeler şu şekildedir;

‘‘Anne sütü Kur’an’da pek çok ayette zenginliği anlatılır, sütün kıymeti sütannelikten bahsedilir. O nedenle bu mucizevi besini anneleri bebeklerine vermeli.’’ (6. Katılımcı Din Görevlisi Erkek Birey)

‘‘Kur’an’da 2 sene anne sütü öngörülüyor.’’ (9. Katılımcı Din Görevlisi Kadın Birey)

Tema 1: Emziren kadın eşleri/babaların anne sütü önemi ile ilgili düşünceleri

Emzirme döneminde bebekleri olan babaların anne sütü ile bebeklerin beslenmesinin kıymetli olduğunu, anne sütü dışı besin alımından kaçınılması, sütün

altın kıymetinde olduğunu, bebek gelişimi ve anne ile kurulan bağ için önemli olduğunu bildirdiler. Babaların "eşsiz, koruyucu ve destekleyici besin, sağlıklı bağ kurucu, çok değerli " alt temasına ilişkin beş ifade, "ilk altı ay sadece anne sütü" alt temasına ilişkin sekiz ifade yer almaktadır. Babalar "Kur'an'da anne sütünün önemi" alt temasına ilişkin görüş belirtmediler.

"Eşsiz, koruyucu ve destekleyici besin, sağlıklı bağ kurucu, çok değerli ", "ilk altı ay sadece anne sütü" alt temalar ile ilişkili ifadeler sırası ile şöyledir;

''*Kesinlikle önemli bir durum çünkü anne sütü bebekler için çok sağlıklı ve anneler bebeklerine ilk altı ay anne sütü vermeli bebekler bizler gibi canlılar değil her besini yiyemez ve anne sütü yerine verilen hiç bir şey de onun yerini tutamaz.''* (2. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/ Baba)

''Bence önemli anne sütü ikizlerimize şu an süt yetmemekte ama biz anne sütü ile beslemek için çaba sarf ediyoruz.'' (10. Katılımcı Emziren Kadın Eşi)

Tema 1: Kayınvalideler/annelerin anne sütü önemi ile ilgili düşünceleri

Anne sütü ilk altı ay gerekli olduğuna, anne sütü ile bebeklerin beslenmesinin doğuştan bir hak olarak gördüklerini, hastalıklara karşı koruduğuna bununla beraber "eşsiz, koruyucu ve destekleyici besin, sağlıklı bağ kurucu, çok değerli ", alt temasına ilişkin altı ifade "ilk altı ay sadece anne sütü" alt temasına ilişkin ise dört ifade bildirdiler.

Kayınvalideler/anneler "Kur'an'da anne sütünün önemi" alt temasına ilişkin görüş belirtmediler. "Eşsiz, koruyucu ve destekleyici besin, sağlıklı bağ kurucu, çok değerli", "ilk altı ay sadece anne sütü" alt temalar ile ilişkili örnek ifadeler sırası ile şöyledir;

''Anne sütü sağlıklı koruyucu ve her hastalığa karşı koruma sağlar. Sağlıklı bir nesil için önemli özellikle ilk ağız sütü çok önemli hiç bir besin yerini tutamaz.''(5. Katılımcı Kayınvalide/Anne)

''Yeterli geliyorsa evet sadece ilk altı ay anne sütü ile olmalı.'' (9. Katılımcı Kayınvalide/Anne)

Tema 2: Anne sütü bankası ile ilgili düşünceler

Gruplara yönelik yapılan görüşmede bu temaya ait alt temalar, "anne sütü satılmasın bağış olsun", "faydalı uygulama", "bilgisinin olmaması" olarak ilişkilendirildi. Bu temaya ait alt temaların örnek alınmış alıntıları gruplara göre belirtilmiştir. Her grubun "anne sütü bankası ile ilgili düşünceleri" tema 2'ye ait ifadelere katılım sayısı tabloda yer almaktadır.

ALT TEMALAR	**Anne sütü satılmasın bağış olsun (22)**	**Faydalı uygulama (5)**	**Bilgisinin olmaması (8)**
GRUPLAR	Emziren kadınlar (7)	Emziren kadınlar (3)	Emziren kadınlar (2)
	Din görevlileri (3)	Din görevlileri (1)	Din görevlileri (1)
	Emziren kadın eşi/Babalar (7)	Emziren kadın eşi/Babalar (1)	Emziren kadın eşi/Babalar (1)
	Kayınvalideler/Anneler (5)	-	Kayınvalideler /Anneler (4)

Tema 2: Emziren kadınların (halen) anne sütü bankası ile ilgili düşünceleri

Anne sütü bankası ile ilgili düşünceler temasını "anne sütü satılmasın bağış olsun" alt temasını yedi ifade, "faydalı uygulama" üç ifade, "bilgisinin olmaması" alt temasını iki ifade ile belirttiler. Bu grubun anne sütü bankası ile ilgili anne sütünün satış değil bağış olmasını muhtaç bebeklerinde faydalanmasını, anne sütü bankasının faydalı bir uygulama olduğunu, on emziren kadından sadece iki emziren kadının anne sütü merkezini bilmediği görüldü. Emziren kadınların (halen) "anne sütü satılmasın bağış olsun" örnek ifadeleri;

*''Satılması değil ama bağış yapılması fikrini güzel buluyorum.''(*1. Katılımcı Emziren Kadın)

"Ücret talep edilmesi bence yanlış her bebeğin anne sütüne ihtiyacı var ve bir bebeğin ihtiyacı varsa koşulsuz verilmesi gerekir.'' (2. Katılımcı Emziren Kadın)

''Uygulamayı tuhaf buldum satış olmamalı'' (3. Katılımcı Emziren Kadın)

"Faydalı uygulama" alt teması emziren kadın (halen) örnek ifadeleri;

"Süt bankası uygulaması çok güzel, faydalı uygulama bence anne sütü alamayan nice bebek var.'' (2. Katılımcı Emziren Kadın)

''Sağlık koşulları her fırsatta sahada iyileştirilmeler yapılması anne sütü bankasının olmasını faydalı ve çok doğru buluyorum'' (8. Katılımcı Emziren Kadın)

"Bilgisinin olmaması" alt temasına emziren kadınların (halen) örnek ifadeleri,

*''Süt bankasını sizle duydum bilmiyorum, iyi bir uygulama olabilir.''(*6. Katılımcı Emziren Kadın)

''Bilgim yok uygulama ile ilgili…''(3. Katılımcı Emziren Kadın)

Tema 2: Din görevlilerinin anne sütü bankası ile ilgili düşünceleri

Anne sütü bankası ile ilgili düşünceler temasını "anne sütü satılmasın bağış olsun" alt temasını üç ifade, "faydalı uygulama" bir ifade, "bilgisinin olmaması" alt temasına bir ifade ile belirttiler. Anne sütü bankası uygulamaları ile ilgili din görevlilerinin sınırlı sayıda ifadesi bulunmaktadır. On din görevlisi içinden yalnızca bir kişi anne sütü merkezlerini bilmediğini belirtti. Sırası ile örnek temalar şu şekildedir;

"Bağışlanmasını daha uygun görüyorum, satılması dinimizce de uygun değil, sonuçta bu anne sütü çok garip olur.'' (2. Katılımcı Din Görevlisi)

"Sütün satılmasını da uygun bulmuyorum bağış olmalı.'' (7. Katılımcı Din Görevlisi)

"Satılması sütün çok doğru bulmadım.'' (6. Katılımcı Din Görevlisi)

"Güzel ve bebekler için faydalı bir sistem olduğunu düşünüyorum.'' (4. Katılımcı Din Görevlisi)

"Bu konu hakkında bilgim yok.'' (1. Katılımcı Din Görevlisi)

Tema 2: Emziren kadın eşi/babaların (emzirme döneminde bebekleri olan babalar) anne sütü bankası ile ilgili düşünceleri

Anne sütü bankası ile ilgili düşünceler temasını "anne sütü satılmasın bağış olsun" alt temasını yedi ifade, "faydalı uygulama" bir ifade, "bilgisinin olmaması" alt temasını bir ifade ile belirttiler. On katılımcı baba içinde yalnızca bir kişi anne sütü merkezlerini bilmediğini belirtti. Babaların "anne sütü satılmasın bağış olsun" örnek ifadeleri;

"Ben bunu duymadım ama satış durumu olmamalı bence." (9. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

*"Ücret almadan verilebilir, diğer türlüsü kabul edilemez." (*3. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

"Duydum bu uygulamaları anne sütü alamayan bebeklere mevcut bi şekilde anne sütü verilmesi gerekiyor, onlar bizim gibi canlılar değil ihtiyaç sahibi bebeklerin düşünülmesi gerekir sütanneliği gibi olması gerekiyor ama kesinlikle ya satış olarak alan ve veren o şekilde sütünü vermeli ya da tamamen alan ve veren kişiler bağış şeklinde olmalı öteki türlü mantıksız, süt paralı olacaksa akrabamı tercih ederim. Eğer çevremde yoksa mecbur gidecem." (7. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

Babaların "faydalı uygulama", "bilgisinin olmaması" alt teması ile ilgili örnek ifadeleri;

"Bilmiyorum, duymadım ben bu bankaları." (6. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

"Amerika da bu uygulamalar ile ilgili şeyler okumuştum faydalı buluyorum bizde de olmalı bence, yanlış bulmuyorum olmalı, kurumlarla iş birliği yapılmalı." (8. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

Tema 2: Kayınvalide/annelerin anne sütü bankası ile ilgili düşünceleri

Anne sütü bankası ile ilgili düşünceler temasını "anne sütü satılmasın bağış olsun" alt temasını beş ifade, "bilgisinin olmaması" alt temasını dört ifade ile

belirttiler. Kayınvalidelerin, anne sütü bankası ile ilgili anne sütünün satış değil bağış olmasını istediği, anne sütü merkezi ile ilgili on kayınvalidenin dördü uygulamayı bilmediği buna yönelik olarak faydalı uygulama alt temasına görüş bildirmediği bulunmuştur. Kayınvalidelerin "anne sütü satılmasın bağış olsun" ifadeleri;

"Anne sütü bağışlanır fakat satılmasını kesinlikle doğru bulmuyorum anne sütü satılmamalı bu çok çirkin." (5. Katılımcı Kayınvalide)

"Satış kelimesi ticarethane gibi geliyor bana, gönül rızası ile alımı olmalı o süt senden akıyor zaten bence sütler boşa gitmemeli bağışlanmalı.'' (6. Katılımcı Kayınvalide)

Kayınvalidelerin "bilgisinin olmaması" alt teması ile ilgili örnek ifadeleri;

"Yeni duyuyorum."(7. Katılımcı Kayınvalide)

"Bilgim yok ama satılması değil bağış taraftarıyım uygulama da iyi bir uygulama.'' (1. Katılımcı Kayınvalide)

Tema 3: Anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşler

Katılımcılara ait bu tema, "dinen ve uygun bulmama", "donör anne sütü ile ilgili yaşanan kaygı, korku ve tedbirler", "uygun bulma, sağlıklı nesiller için bağış önemli", "bağış yerine öncelikle sütanne bulma", "sütün verileceği kimliğin tanınması", "bağışı uygun bulmama", "sevap", "ihtiyaç sahibi bebekler öncelikli olmalı", "bağışta kontrol sağlama", "süt kardeşliği nedeni ile riskli bulma" ile on alt tema ile ilişkilendirildi. Çalışılan dört grupta anne sütü merkezine bağış ile ilgili en çok örnek ifade bu temada bulunmuştur. Her grubun ifadelere katılım sayısı tabloda yer almaktadır.

Tema 3'e ait alt temaların gruplara göre dağılımı tabloda sunulmuştur;

ALT TEMALAR	GRUPLAR			
	Emziren Kadınlar (halen)	Babalar (emzirme döneminde bebekleri olan)	Din Görevlileri	Kayınvalide (Anneler)
1. Dinen uygun bulmama (10)	(1)	(1)	(6)	(2)
2. Donör anne sütü ile ilgili yaşanan kaygı, korku ve tedbirler (16)	(4)	(4)	(4)	(4)
3. Uygun bulma, sağlıklı nesiller için bağış önemli (11)	(2)	(3)	(1)	(5)
4. Bağış yerine öncelikle sütanne bulma (2)	-	(1)	(1)	-
5. Sütün verileceği kimliğin tanınması (11)	(4)	(2)	(3)	(2)
6. Bağışı uygun bulmama (5)	(2)	(1)	-	(2)
7. Sevap (5)	(2)	(2)	(1)	-
8. İhtiyaç sahibi bebekler öncelikli olmalı (4)	(1)	-	(1)	(2)
9. Bağışta kontrol sağlama (2)	-	-	(2)	-
10. Süt kardeşliği nedeni ile riskli bulma (4)	(1)	-	(3)	-

Anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşler temasına ait alt temalara alınmış alıntı ifadeler gruplara göre şu şekildedir;

Tema 3: Emziren kadınların anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşleri

Anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşler temasını "dinen ve uygun bulmama" bir ifade ile en az belirten, "donör anne sütü ile ilgili yaşanan kaygı ve korku ve tedbirler" ile ilgili dört ifade ile görüş bildirdiği, "uygun bulma, sağlıklı nesiller için bağış önemli" alt temasına on emziren kadınlardan (halen) yalnızca iki emziren kadının (halen) ifadesinin yer aldığı, "sütün verileceği kimliğin tanınması" dört emziren kadın (halen) ifadesinin yer aldığı, "bağışı uygun bulmama" alt teması ile ilgili iki emziren kadın (halen) ifadesinin yer aldığı, "sevap" alt temasına iki ifade belirttikleri bulunmuştur.

Emziren kadınların (halen) anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşler temasına sınırlı sayıda "ihtiyaç sahibi bebekler öncelikli olmalı" alt temasına bir örnek ifadelerinin olduğu, "süt kardeşliği nedeni ile riskli bulma" alt temasına yalnızca din görevlisi dışında sadece emziren kadınların (halen) bir ifadesinin olduğu bulunmuştur.

Anne sütü merkezine bağış ile ilgili görüşler temasının alt temaları olan "bağış yerine öncelikle sütanne bulma", "bağışta kontrol sağlama" alt teması ile ilgili emziren kadınların (halen) ifadelerinin olmadığı görülmüştür. Emziren kadınların (halen) "dinen ve uygun bulmama", "ihtiyaç sahibi bebekler öncelikli olmalı" ve "süt kardeşliği nedeni ile riskli bulma" sırası ile örnek ifadeleri;

"Dini açısından doğru bulmuyorum bu uygulamayı kesinlikle…'' (4. Katılımcı Emziren Kadın)

"Sütü çok olan annenin bağışlaması güzel bir şey anne sütü alamayan öncelikle muhtaç bebeklere faydası olacağını düşünüyorum.'' (9. Katılımcı Emziren Kadın)

"Süt kardeşi olma durumu var, risk taşıyor.'' (6. Katılımcı Emziren Kadın)

Emziren kadınların (halen) "donör anne sütü ile ilgili yaşanan kaygı ve korku ve tedbirler" alt temasına ilişkin ifadeleri;

"Anne sütünü cilt bakım ürünlerinde kullanıldığında etki artıyor düşüncesi ile farklı yerlere verileceği kullanımı olacağı kaygısındayım.''(5. Katılımcı Emziren Kadın)

''Bağışın yapıldığı aileyi bilmemizde fayda var, öteki türlü korkunç bir durum…'' (6. Katılımcı Emziren Kadın)

''Sütüm ancak bebeğime yetiyor fazla olsa bağışlar mıydım bilmiyorum bu konuda korkularım var ama tanıdık birine bağış olarak verirdim.'' (10. Katılımcı Emziren Kadın)

"Sağlık taramalarından emin olur sonrasında ilk bebeğim için almak isterdim.'' (8. Katılımcı Emziren Kadın)

Emziren kadınların (halen) "uygun bulma, sağlıklı nesiller için bağış önemli", "bağışı uygun bulmama", "sevap" ile ilgili bu üç alt temaya ait ifadeler sırası ile şu şekildedir;

''İslam dinine uygun kriter de oluyorsa çok güzel olur.'' (1. Katılımcı Emziren Kadın)

‘‘Bebeklerin gelişimi açısından çok iyi uygun buluyorum.’’ (8. Katılımcı Emziren Kadın)

‘‘Dini, hijyen ve sağlık açısından uygun bulmuyorum, kesinlikle doğru bulmuyorum.’’ (4. Katılımcı Emziren Kadın)

‘‘Sadece anne sütü verilmesi mantığıyla yaklaşmaktan ziyade anne ve bebeğin emzirme esnasında duygusal bir etkileşim içinde olduklarına inandığım için uygun bulmuyorum.’’ (7. Katılımcı Emziren Kadın)

‘‘Anne sütü bağışı tabi ki de çok kutsal olarak görüyorum düşünsenize sütü yetmeyen annelere süt, bebeklerin annesi vefat etme durumlarında öyle büyük sevaptır ve en büyük yardım ...’’ (5. Katılımcı Emziren Kadın)

‘‘Anne sütünü bağışlamak elbette çok sevap olur bence bağışlanmalı.’’ (6. Katılımcı Emziren Kadın)

Emziren kadınlar (halen) arasında “sütün verileceği kimliğin tanınması” alt temasına ilişkin ifadeler;

‘‘Anne sütü çok önemli bir şey kime hangi bebeğe bağış yapıldığını bilmek gerekir.’’ (2. Katılımcı Emziren Kadın)

‘‘Bağışın yapıldığı aileyi bilmemizde fayda var.’’ (6. Katılımcı Emziren Kadın)

‘‘Bağışlanabilir tanıdık bildik birine ama yine de kararsız kalıyorum.’’ (3. Katılımcı Emziren Kadın)

‘‘Sütüm ancak bebeğime yetiyor fazla olsa bağışlar mıydım bilmiyorum ama tanıdık birine bağış olarak verirdim sanırım.’’ (10. Katılımcı Emziren Kadın)

Tema 3: Din görevlilerinin anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşleri

Anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşler temasına “dinen ve uygun bulmama” altı ifadenin yer aldığı, “donör anne sütü ile ilgili yaşanan kaygı ve korku ve tedbirler” ile ilgili dört hemen hemen yarısının görüş bildirdiği, “süt kardeşliği nedeni ile riskli bulma” alt temasına diğer gruplar arasında en çok ifadenin üç din görevlisi grubuna ait olduğu, “bağışta kontrol sağlama” alt teması ile ilgili sadece din

görevlisi grubunun görüşü olduğu diğer grupların bu alt temada görüşü olmadığı ve "sütün verileceği kimliğin tanınması" alt temalarına ait iki din görevlisi ifadelerinin bulunduğu, "uygun bulma, sağlıklı nesiller için bağış önemli", "bağış yerine öncelikle sütanne bulma", "ihtiyaç sahibi bebekler öncelikli olmalı" ve "sevap" alt temalarına ait on din görevlisinden yalnızca bir ifadenin yer aldığı örnek ifadeler olduğu bulunmuştur. Anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşler temasına din görevlilerinin "bağışı uygun bulmama" alt temasına ait görüş belirtmediler. Din görevlisi grubunun "dinen ve uygun bulmama" alt temasına ilişkin örnek ifadeleri;

"Dinimizce yanlış buluyorum, katılmıyorum.'' (3. Katılımcı Din Görevlisi)

"Bu konu hassas bir konu, süt kardeşliği, hısımlığı sorunlarında beraberinde getireceği için dinen sakıncalı buluyorum, ücretli ya da bağışla olmasının bir anlamı yok diye düşünüyorum.'' (5. Katılımcı Din Görevlisi)

"Dinimin gereği böyle bir bankayı desteklemiyorum, uygun bulmuyorum'' (7. Katılımcı Din Görevlisi)

"Doğru bulmuyorum dinimizce süt kardeşliğini de beraberinde getireceği için bu hususlara dikkat edileceğini düşünmüyorum.'' (8. Katılımcı Din Görevlisi)

"Olumlu bakmıyorum çünkü onların (yurt dışındaki süt bankaları) uygulamaları bize ters onlarda süt kardeşliğine dikkat edilmiyor.''(9. Katılımcı Din Görevlisi)

Din görevlilerin "donör anne sütü ile ilgili yaşanan kaygı ve korku ve tedbirler" ile ilişkin ifadeleri;

"Anne sütünün ne şekilde verildiği önemli bir kimlik kontrolü var mı mesela bütün alıcı verici bebeklerin kardeş olacağı kaygısındayım..''(6. Katılımcı Din Görevlisi)

''Banka sütüne karşı açıkçası korkularım var, ama karşılıklı aileler birbirini tanıyorsa olabilir diğer türlüsünü düşünemiyorum.'' (1. Katılımcı Din Görevlisi)

"Bağışın kime nasıl yapılacak bu bağış türü insanda şüphe oluşturuyor.'' (6. Katılımcı Din Görevlisi)

Din görevlisi grubunun süt kardeşliği nedeni ile riskli bulma" alt temasına ilişkin ifadeleri;

"Çok riskli. Süt kardeşleri yani sütanneden emen o bebekler evlenebilir." (10. Katılımcı Din Görevlisi)

"Hoşuma gitmez, uygun bulmam çünkü çocukların süt kardeşi olması durumu var, süt kardeşliği kardeşimin çocuğumu bile olsa vermem ileride evlilik durumu yaşanabilir." (7. Katılımcı Din Görevlisi)

"Süt kardeşliği hususuna dikkat edildiği ve bebeğin gerçekten anne sütüne ihtiyacı varsa tercih edilebilir." (5. Katılımcı Din Görevlisi)

Din görevlisi grubunun "bağışta kontrol sağlama" ve "sütün verileceği kimliğin tanınması" alt temalarına ait din görevlisi ifadeleri sırası ile şu şekildedir;

''Bağışı yapılan süt takip edilmeli, kontrollü yapılmalı, nesep karışıklığına sebep olmamalı.'' (3. Katılımcı Din Görevlisi)

"Kendisine fazla gelen sütü bağışlamalı ama bunun her türlü (hijyen, kimlik vs) kontrolünü sağlamalı." (4. Katılımcı Din Görevlisi)

''Kişiler arası anlaşmada olumlu bakıyorum birbirlerini karşılıklı tanırlarsa olabilir.'' (9. Katılımcı din görevlisi)

''Karşılıklı aileler birbirini tanıyorsa olabilir.'' (1. Katılımcı Din Görevlisi)

Din görevlisi grubunun "uygun bulma, sağlıklı nesiller için bağış önemli", "bağış yerine öncelikle sütanne bulma", "ihtiyaç sahibi bebekler öncelikli olmalı" ve "sevap" alt temalarına ait sırası ile ifadeleri şu şekildedir;

"Diyanetin bu konuya dini yaklaşımı kurul müzakereler sonucunda insan sütünün saklanmasının ve ihtiyacı olan bebeklere verilmesinin dini açıdan sakıncası olmamasının belirtilen yedi şarta dikkate alınması kaydıyla uygulanabileceği sonucuna göre hareket edilmesi gerekiyor." (8. Katılımcı Din Görevlisi)

"Ben bu durumu istemem illaki benim bebeğim açsa şayet ona bildiğim bir sütanne bulurdum.'' (6. Katılımcı Din Görevlisi)

''İhtiyacı olan bebekler için bence bağış yapılsa güzel olur.'' (2. Katılımcı Din Görevlisi)

"Bağışı olabilir bağış yapmak sevaptır fakat anne sütü olunca işler karışıyor çünkü kime bağışlayacaksın ne şekilde olacak bunlar önemli tabi...'' (6. Katılımcı Din Görevlisi)

Tema 3: Emziren kadın eşleri/babaların anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşleri

Emzirme döneminde bebekleri olan babaların anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşler temasını "donör anne sütü ile ilgili yaşanan kaygı ve korku ve tedbirler" ile ilgili dört görüş bildirildiği, "uygun bulma, sağlıklı nesiller için bağış önemli" ile ilgili alt temasına ilişkin üç görüşün, ve "sütün verileceği kimliğin tanınması", "sevap" alt teması ile ilgili iki ifadelerinin olduğu bulunmuştur. Anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili on katılımcı baba içerisinden "dinen uygun bulmama", "bağışı uygun bulmama" temaları ile ilgili yalnızca bir görüş belirtikleri, " bağış yerine öncelikle sütanne bulma" alt temasına din görevlisi dışında diğer bir görüş belirten grubun babalar olduğu görülmüştür. "Süt kardeşliği nedeni ile riskli bulma", "bağışta kontrol sağlama", "ihtiyaç sahibi bebekler öncelikli olmalı" alt temalarına ait görüş belirtmediği bulunmuştur. Anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşler temasına babaların "donör anne sütü ile ilgili yaşanan kaygı ve korku ve tedbirler", "uygun bulma, sağlıklı nesiller için bağış önemli" sütün verileceği kimliğin tanınması" ve "sevap" alt temasına ilişkin sırası ile birer örnek ifadeleri;

"Anne sütü bağışına karşı değilim anne sütünün gideceği yerin bilinmemesi ile korkularım var kime gittiği belli olursa neden olmasın.'' (9. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

"Anne sütü bağışını desteklerim bence çok önemli bir uygulama olur, eğer eşimin sütü yetse destek olmasını da isterdim çünkü çok doymayan bebek var biliyorum.'' (10. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

''Eşimin sütü yok olduğunu varsayalım başka bir emzirme çağında birinden anne sütü sağarak ya da emerek alması ile o annenin bebeğine bizim bebeğimizin kardeş olması ne zararı olur ki o kişinin kimliğini tanıdığımız sürece.'' (8. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

''Anne sütünü bağışlamalı çok güzel bir şey bence mutlaka bebeğinden arta kalan süt vardır neden verilmesin sevap olur.'' (6. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

Anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşler temasına "dinen ve uygun bulmama", "bağışı uygun bulmama" ve " bağış yerine öncelikle sütanne bulma" alt temasına ilişkin sırası ile örnek ifadeler;

"*Bu uygulamayı doğru bulmuyorum kesinlikle dünyada evet ama biz Müslüman ülkesiyiz dinen bunu doğru bulmuyorum.''* (1. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

''Bağışını uygun bulmuyorum.'' (1. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

''Benim içi öncelikle sütanne bulunması, ben öncelikle yakın çevreme giderdim biliyorum, tanıyorum o kişiyi ve güveniyorum. Yok ise eğer bu kurumlara giderim, annemizin sütü çok geliyorsa verebilirim, doğal karşılıyorum yani ama fazla sütü geliyorsa.'' (7.Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

Tema 3: Kayınvalideler/annelerin anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşleri

Anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşler temasına ilişkin "donör anne sütü ile ilgili yaşanan kaygı ve korku ve tedbirler" ile ilgili dört görüş, "uygun bulma, sağlıklı nesiller için bağış önemli" alt temasına ilişkin beş görüş belirtiler. "Sütün verileceği kimliğin tanınması", "bağışı uygun bulmama", "ihtiyaç sahibi bebekler öncelikli olmalı" ve "dinen uygun bulmama alt temalarına ilişkin iki görüş bulunmuştur. Bunun dışında kayınvalideler/anneler grubunun "bağış yerine öncelikle sütanne bulma", "bağışta kontrol sağlama", "süt kardeşliği nedeni ile riskli bulma" ve "sevap" alt temasına ilişkin görüş belirtmedikleri bulunmuştur. Anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşler temasına kayınvalideler/annelerin "donör anne sütü ile

ilgili yaşanan kaygı ve korku ve tedbirler", "uygun bulma, sağlıklı nesiller için bağış önemli" alt temalarına ilişkin örnek ifadeler;

"Bu durum ile ilgili endişelerim var neden olarak kişiler karışır kimin sütü kime verildi ve ayrıca huy karakter geçer bebeğe istemem." (4. Katılımcı Kayınvalide)

"Uygun bulmuyorum ne satış nede bağış olarak, çünkü bu konu çok titizlikle yapılması gerekir ülkemizde, kimin sütü kime gidecek endişe yaşardım.'' (4. Katılımcı Kayınvalide)

"Bence verilmeli, sağlıklı olsun bebekler sağlıklı nesil için bağış önemli.'' (3. Katılımcı Kayınvalide)

Anne sütü merkezine süt bağışı ile ilgili görüşler temasına "sütün verileceği kimliğin tanınması", "bağışı uygun bulmama", "ihtiyaç sahibi bebekler öncelikli olmalı" ve "dinen uygun bulmama alt temalarına ilişkin kayınvalide/ annelerin örnek ifadeleri;

"Sütümü vereceğim emzireceğim bebeği tanımak isterdim.'' (5. Katılımcı Kayınvalide)

"Bağışı uygun bulmuyorum, bir çok sorunun olacağını düşünüyorum." (7. Katılımcı Kayınvalide)

"Bağışlanabilir zaten az önce de belirttim ben bağış yaptım yoğun bakımda bebeğim yattı o süreçte süt götürüyordum fazla gelen sütümü kimsesiz, annesiz bir bebeğe vermek için onları ilk sıraya almalıyız, benden izin aldılar sütüm için ben de verdim.'' (1. Katılımcı Kayınvalide)

"Din gereği yabancı ülkelere ait olan bu şeyi kesinlikle doğru bulmuyorum.'' (9. Katılımcı Kayınvalide)

Tema 4: Süt kardeşliği ile ilgili düşünceler

Emziren kadınlar (halen), emziren kadın eşi/babalar, kayınvalideler/anneler, din görevlisi gruplarının bu temaya ait alt tema "süt kardeşliğinde gereklilikler" ile ilişkilendirildi. Bu alt temaya ait grupların (38) ifadesi yer almaktadır. Emziren kadın

(halen) on, din görevlisi on, emziren kadın eşi/babalar dokuz, kayınvalideler/anneler dokuz olmak üzere alt temaya görüş bildirdiler. Her grubun alt temaya ifade sayısı tabloda yer almaktadır.

	GRUPLAR			
ALT TEMA	**Emziren Kadınlar (halen)**	**Babalar (emzirme döneminde bebekleri olan)**	**Din Görevlileri**	**Kayınvalideler/ Anneler**
Süt kardeşliğinde gereklilikler (38)	(10)	(9)	(10)	(9)

Grupların "süt kardeşliği ile ilgili düşünceler" teması ile ilişkili "süt kardeşliğinde gereklilikler" alt temasına ait grupların örnek ifadeleri şu şekildedir;

Tema 4: Emziren kadınların süt kardeşliği ile ilgili düşünceleri

Emziren kadınlar (halen) süt kardeşliğini tanımlamış, süt kardeşliği aynı cinsler olması, tanınması gerektiğinden bahsedilmiştir. Emziren kadınlara (halen) ait ifadeler şu şekildedir;

"Kızımın da bir süt kardeşi var ve güzel.'' (1.Katılımcı Emziren Kadın)

''Süt kardeşim olduğunu varsayarak güzel benimle aynı annenin sütünü paylaşmış biri." (5.Katılımcı Emziren Kadın)

''Kızımı emzirdiğini dönemde sütüm çoktu ve kuzenimin ameliyat oldu onun bebeğinde bir ay kadar süt verdim güzel bir duygu süt kardeşi oldular daha bi farklı bağ var aralarında." (10.Katılımcı Emziren Kadın)

''Kim olduğu ve aynı cins olduğu sürece sıkıntı görmüyorum, ama yine de şüpheli yaklaşırım bu kuruluşa.'' (4.Katılımcı Emziren Kadın)

Tema 4: Din görevlilerinin süt kardeşliği ile ilgili düşünceleri

Süt kardeşlerinin evlenmelerinin haram olduğundan ve buna bağlı süt kardeşliğinin riskli bir durum olmasından bahsedilmiştir;

"Kesinlikle Kur'an'ın emri olduğu için süt kardeşliğine inanıyorum."(3. Katılımcı Din Görevlisi)

"Mümkünse bu yola başvurulmamalı, başka türlü süt kardeşi olmadan bebeğin gereksinimi karşılanmalı, kontrol edilebilecek bir durum değil." (8. Katılımcı Din Görevlisi)

''Sütkardeşleri evlenmesi haramdır, bu konuda süt bağışı merkezleri gerekli tedbirleri almalıdır.'' (2. Katılımcı Din Görevlisi)

Tema 4: Emziren kadın eşleri/babaların süt kardeşliği ile ilgili düşünceleri

Emzirme döneminde bebekleri olan babaların genellikle tanımlama yaptığı, aynı sütü emen kardeşlerin evlenemeyecekleri belirtilmiştir. Babalara ait ifadeler şu şekildedir;

''Mecbur kalmadıkça çok sıcak bakmıyorum, olacaksa da aynı cinsiyette bebekler kardeş olsun.'' (4.Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

''Onlar öz kardeş gibi oluyorlar ne evlenirler ne de her hangi bir cinsi yakınlık olamaz doğru değil.'' (1.Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

''Sütkardeşi işte sütü çok olan bir anne başka bir bebeği beslerse oluşur bu durum.'' (2.Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

''Bir anne kendi bebeği dışında birini beslerse olur.'' (6.Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

Tema 4: Kayınvalideler/annelerin süt kardeşliği ile ilgili düşünceleri

Kayınvalideler süt kardeşi evlilikleri ve süt kardeşliğinin nasıl oluştuğunu belirttiler. "Süt kardeşliğinde gereklilikler" alt teması ile ilişkili görüşleri şu şekildedir;

"*Süt kardeşleri evliliği ile ilgili bence bi zarar yok rahatsız etmez sonuçta bunlar gerçek kardeş değil."*(13. Katılımcı Kayınvalide/Anne)

"Kendinin doğurmadı bir bebeği emzirmedir yani aynı anneden emince süt kardeşi oluyorlar." (18. Katılımcı Kayınvalide/Anne)

"Aynı anneyi emen kişiler eskiden yaparlarmış bu durumu duyardım hatta benimde süt kardeşim var tarla tapana giderken ama şimdi çok gerekli değil zaman ayrılabiliyor herkes çocuğuna zaman ayırabiliyor." (20. Katılımcı Kayınvalide/Anne)

"Süt kardeş dinimizce geçerli kabul ettiğimiz bir şey evlilik yasak." (44.Katılımcı Kayınvalide/Anne)

"Bir annenin kendi çocuğuyla aynı zamanda emzirdiği çocuk süt kardeşi olur bu durum kişiler belli olduğu taktirde bir sakıncası yoktur." (74.Katılımcı Kayınvalide/Anne)

Tema 5: Türkiye'de anne sütü merkezi kurulması durumunda anne sütü bağışı ile ilgili görüşler

Katılımcılara ait bu tema, "olumlu bakış açısı, destekleme" (26), "uygun bulmama (11)", "denetimli/kontrol olmalı" (5), "sakıncalı bulma (5)", " endişe duyma (4)" alt temaları ile ilişkilendirildi. Grupların "Türkiye'de anne sütü merkezi kurulması durumunda anne sütü bağışı ile ilgili görüşler" teması ile ilişkili alt temalara ait katılım sayısı tabloda yer almaktadır.

ALT TEMALAR	**Olumlu bakış açısı, destekleme (26)**	**Uygun bulmama (11)**	**Sakıncalı bulma (5)**	**Denetimli/ kontrol olmalı (5)**	**Endişe duyma (4)**
GRUPLAR	Emziren kadınlar (12)	Emziren kadınlar (1)	-	Emziren kadınlar (1)	Emziren kadınlar (1)
	Din görevlisi (3)	Din görevlisi (4)	Din görevlisi (4)	Din görevlisi (3)	Din görevlisi (2)
	Emziren kadın eşi/Babalar (8)	Emziren kadın eşi/Babalar (1)	-	-	-
	Kayınvalideler/ Anneler (3)	Kayınvalideler/Anneler (5)	Kayınvalideler /Anneler (1)	Kayınvalideler /Anneler (1)	Kayınvalideler /Anneler (1)

Tema 5: Emziren kadınların Türkiye'de anne sütü merkezi kurulması durumunda anne sütü bağışı ile ilgili görüşleri

Emziren kadınların (halen) "olumlu bakış açısı, destekleme" ile ilgili (12), "denetimli/kontrol olmalı" (1), "uygun bulmama" (1), "endişe duyma" (1) görüş bildirdikleri görüldü. Örnek alıntılar sırayla verilmiştir;

"Gerçekten hakkı ile yapıldığına inanmıyorum ama anne sütü merkezi ile ilgili yapılan girişimler tam anlamı ile sonuç verirse bu Türkiye'de ki bir çok bebek için hayat kurtarıcı evet bebekler süt içmese de olur belki ama bağışıklığı oturmamış sürekli hasta olan milyonlarca çocuğumuzu o halde bırakmamak için mükemmel fakat dediğim gibi sadece girişim sonrası sonuç? Yapabilecekler mi?'' (5. Emziren Kadın)

"Anne sütü merkezi çok güzel bir şey ihtiyaç sahibi bebeklerin anne sütüne kolay bir şekilde ulaşmaları çok yararlı.'' (2. Emziren Kadın)

''Fazla gelirse o annenin sütü tabi ki verilerek merkeze destek olurum." (3. Katılımcı Emziren Kadın)

"D*enetimleri sık yapılıp hijyen ve dini kurallara dikkat edilmesi gerekir."* (4. Emziren Kadın)

"Süt bağışlanması güzel olur ama dinin kurallara uyulacak mı? ben bağışlamazdım, uygun olamacağı görüşündeyim o nedenle almazdım çünkü süt kardeşliği nedeni ile bebeğime ihtiyaç olursa illa anne sütü şartı varsa süt alırım ama kimin sütü olduğunu bilerek almak isterim." (6. Katılımı Emziren Kadın)

"Ben kendi çocuğuma almam güvenemem açıkçası endişe duyarım. İslami nedenle bende şüphe yaratacağı için bu işe bulaşmazdım. Anne sütü çok önemli fakat ben bağış yapılmasını çok desteklemiyorum." (4. Katılımcı Emziren Kadın)

Tema 5: Din görevlilerinin Türkiye'de anne sütü merkezi kurulması durumunda anne sütü bağışı ile ilgili görüşleri

Türkiye'de anne sütü merkezi kurulursa anne sütü bağışı ile ilgili görüşler "olumlu bakış açısı, destekleme" ile ilgili üç görüş, "denetimli/kontrol olmalı" alt temasına ilişkin üç görüş , "sakıncalı bulma" alt temasına dört görüş , "uygun bulmama" alt temasına dört görüş, "endişe duyma" alt temasına ise iki görüş belirtildi. "Sakıncalı bulma, uygun bulmama, endişe duyma" alt teması ile ilgili en çok görüş bu gruba aittir. Türkiye'de anne sütü merkezi kurulursa anne sütü bağışı ile ilgili görüşler

temasına ait "olumlu bakış açısı, destekleme" ve "denetimli/kontrol olmalı" ile ilgili alt temalarla ilişkili örnek ifadeleri sırası ile şu şekildedir;

"Devlet kontrollü sağlam bir sistem olursa tabiki olumlu bulurum ve mecbursak anne sütüne gider alırım tanıyarak dediğim gibi eğer ihtiyaç sahibi kişilere devlet süt kardeşliğine dikkat ederek dağıtacaksa bende muhtaç isem alırım. Birbirlerini tanıdıkları sürece ve süt kardeşleri birbirini tanıdığı sürece dinen uygun buluyorum.'' (9. Katılımcı Din Görevlisi)

"Dini hassasiyetleri dikkat edilirse süt merkezi kurulması uygundur, dini şartlara uyulması şartıyla uygundur." (8. Katılımcı Din Görevlisi)

"Gerekli sağlık taramaları yapıldıktan sonra ve aileler süt aldığı-verdiği kişileri bilecekse sağlam bir denetimle bağışlanabilir, İhtiyaç durumunda verilebilir, kayıt ve kontrolle bağışa karşı değilim, desteklerim." (1. Katılımcı Din Görevlisi)

"Yapılabilir kontrollerin, denetimlerin ve araştırmaların iyi yapılması gerekir ilerde ne olacağını bilemeyiz yıllar sonra bebekler karşılaşır cinsel bir husus olur çok sakıncalı, çok dikkat ederim kardeşlik durumuna." (4. Katılımcı Din Görevlisi)

Sakıncalı bulma alt teması ile ilişkili din görevlilerinin örnek ifadeleri;

"*Kaygılarım var, sakıncalı geliyor çünkü anne sütü bağışı konusunda İslamiyet esaslarını en başta düşünülerek kurulursa bu merkezlerinin kurulması iyi olur fakat tam tersi olursa batı tarzı bir banka olursa kardeşliğin önemsenmediği dehşet bir durum olur.''* (6. Katılımcı Din Görevlisi)

''Sakıncalı buluyorum. Takibi zor olduğu ve kolayca istismar edilebileceğinden…''(3. Katılımcı Din Görevlisi)

''Dediğim gibi dini açıdan sakıncalı çok hassas bir konu. Çok gerekli mi bilemiyorum. Şimdi emmeyen bebekler için formül mamalar muadil olarak tercih edilebilir.''(5. Katılımcı Din Görevlisi)

"Uygun bulmama" alt temasına ilişkin din görevlisi örnek ifadeleri;

''Kendi yakınlarıma olumlu bakmıyorum.'' (9. Katılımcı Din Görevlisi)

''Ben bağışta bulunmam, güvenmem ve destekte olamam bu ülkemizde çok kontrollü ve uygun olacağını düşünmüyorum, tercih etmem.'' (5. Katılımcı Din Görevlisi)

''Sağlıklı ve güvenli olacağını sanmam, uygun bulmadığım için almam, katılmam, takibi bu işi kontrolün zor olacağından doğru bulmuyorum.'' (3. Katılımcı Din Görevlisi)

''Girişim ile ilgili Türkiye'de herhangi bir şey doymadım fakat diyanet işleri de konuda süt bankalarına yönelik tutumu bellidir uygun olacağını düşünmüyorum, doğru bulmuyorum.'' (6. Katılımcı Din Görevlisi)

"Endişe duyma" alt temasına ilişkin din görevlisi örnek ifadeleri;

"Bağış olarak merkezin kurulması kabul edilir fakat bu bağış ne şekilde olacak, kimler nasıl bu sistemi yönetecek, İslami esaslara göre mi gidilecek işleyiş bunlar düşünülmeden yapılırsa dehşet olur çünkü sonuçta tüm ırk, soy karışır." (6. Katılımcı Din Görevlisi)

''Bağış olabilir karşı değilim ama ben anne sütünün bu şekilde kontrollü bireylere verileceğini düşünmüyorum ve ben bağışta bulunmasını istemem yakınlarımın, almam yakınlarıma da aldırmam, Allah'ın hükümlerini çiğnemenin çok acı sonuçları olur. Böyle bir girişimde bulunmanızı asla tasvip etmem.'' (10. Katılımcı Din Görevlisi)

Tema 5: Emziren kadın eşleri/babaların Türkiye'de anne sütü merkezi kurulması durumunda anne sütü bağışı ile ilgili görüşleri

Emzirme döneminde bebekleri olan babaların Türkiye'de anne sütü merkezi kurulursa anne sütü bağışı ile ilgili görüşler "olumlu bakış açısı, destekleme" ile ilgili sekiz görüş, "uygun bulmama" alt temasına bir görüş belirtildi. "Denetimli/kontrol olmalı", "sakıncalı bulma", "endişe duyma" alt teması ile ilgili görüşleri

bulunmamaktadır. Türkiye'de anne sütü merkezi kurulursa anne sütü bağışı ile ilgili görüşler temasına ait alt temaların örnek ifadeleri sırası ile şu şekildedir;

"Kesinlikle böyle bir merkez olmalı çünkü anne sütü ihtiyacı olan bebekler faydalansın." (2. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

"Uygun buluyorum merkez kurulumunu, çok güzel bir uygulama olur, kesinlikle eşimin de desteklemesini isterdim en azından bir bebeğin doymasını isterdim, ihtiyaç halinde neden olmasın.'' (4. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

"Doğru bulmuyorum çünkü bağış kardeşlik açısından doğru değil, kesinlikle ne verir nede alırım doğru bulmuyorum, bağış süt dışında olmalı." (1. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

Tema 5: Kayınvalideler/annelerin Türkiye'de anne sütü merkezi kurulması durumunda anne sütü bağışı ile ilgili görüşleri

Türkiye'de anne sütü merkezi kurulursa anne sütü bağışı ile ilgili görüşler "olumlu bakış açısı, destekleme" ile ilgili üç görüş, "denetimli/kontrol olmalı", "sakıncalı bulma" ve "endişe duyma" alt temalarına ilişkin birer görüş, "uygun bulmama" alt teması ile ilgili beş görüş belirtildi. Türkiye'de anne sütü merkezi kurulursa anne sütü bağışı ile ilgili görüşler temasına ait "olumlu bakış açısı, destekleme" ve "denetimli/kontrol olmalı" alt temaların örnek ifadeleri sırası ile şu şekildedir;

"Her şey bebek sağlığı için diye düşünürüm, gelinime fazla sütü varsa vermesini isterim neden olmasın.'' (2. Katılımcı Kayınvalide/Anne)

"Bağışlanabilir, doğru bir yaklaşım bence herkes bu konuda bilinçli olmalı, uygun bulurum bu durumu ve gelinimi kızımı oraya ulaşmaları için elimden geleni yaparım hatta oraya destek olmalarını dahi isterim.'' (1. Katılımcı Kayınvalide/Anne)

"Anne sütü merkezi olur da hangi annenin hangi çocuğa süt verdiği resmiyet kazanırsa iyi olur. Denetimli olmalı kimin sütü, kime gittiği belli olmazsa sıkıntı.'' (10. Katılımcı Kayınvalide/Anne)

Kayınvalideler/annelerin uygun bulmama alt teması ile ilişkili örnek ifadeleri;

‘‘*Uygun değil şüphe duyarım hem iyi hem kötü yönde kullanılabilir anneler meme bozulmasın diye şimdi bile süt vermiyor artı kişiler karışır yarın emzirilen iki çocuk evlenmek isteyebilir doğru bulmuyorum, nesil bozulur.’’* (4. Katılımcı Kayın Valide/Anne)

‘‘Bu merkezin öncelikle uygun görmem ve doğru olmadığını onlara söylerim süt kardeşliği nedeni, mama verilmesini isterim, bu riski göze ben kendim almam ya da sütanne arayışı içine girerim.’’ (7. Katılımcı Kayın Valide/Anne)

“*Bunun doğru olmayacağı kanaatindeyim, her sütanne süt verdiği çocuğu bilmeli, sütannenin kendisini görmeden sütünü çocuğuma verememi.’’(10. Katılımcı Kayın Valide/Anne) ‘‘Kurulmasına izin vermem, hiç doğru değil, uygun değil bence ilerisi düşünülmeyen bir hareket olur. Torunuma bu sütü vermem, inek sütü alırım.*’’ (5. Katılımcı Kayın Valide/Anne)

“*Bağışçı olmasını istemem, sütünü versin istemem, gelinime mama ver kızım derim ama çevremde sütanne varsa önceliğim o da olur benim.*” (4. Katılımcı Kayın Valide/Anne)

Kayınvalideler/annelerin sakıncalı bulma alt temasına ilişkili örnek ifadeleri;

“Doğru bulmam, süt bağışı demek koşulsuz herkese bağışlanabilir demek, etrafta herkes sut kardeşi mi olacak birbirinden habersiz. İleride evlilik olabilir sakıncalı buluyorum.” (9. Katılımcı Kayınvalide/Anne)

“Bu merkezin öncelikle uygun görmem ve doğru olmadığını onlara söylerim süt kardeşliği nedeni, mama verilmesini isterim, bu riski göze ben kendim almam ya da sütanne arayışı içine girerim.”(7. Katılımcı Kayınvalide/Anne)

Kayınvalideler/annelerin endişe duyma alt teması ile ilişkili örnek ifadesi;

‘‘*Merkez adı altında yapılmasını doğru bulmuyorum, torunuma buradan süt almam kesinlikle belirli bir kişi yok, endişelendirecek bir durum sonuçta çünkü merkeze gittin süt istedin marketteki gibi alıp gelme olursa çok sıkıntı yaşanır.*’’ (9. Katılımcı Kayın Valide/Anne)

Tema 6: Türkiye'de anne sütü merkezi kurulursa ihtiyaç durumunda kendiniz/yakınınız için anne sütü alma ya da verme durumu

Katılımcılara ait bu tema, şartlı bağış (6), anne sütü merkezi kurulumuna yönelik öneri/talepler (10), kararsızlık (2) alt tema ile ilişkilendirildi. Grupların alt temalara ait katılım sayısı tabloda yer almaktadır.

ALT TEMALAR	**Şartlı bağış (6)**	**Anne sütü merkezi kurulumuna yönelik öneri/talepler (10)**	**Kararsızlık (2)**
GRUPLAR	Emziren kadınlar (2)	Emziren kadınlar (1)	Emziren kadınlar (1)
	-	Din görevlisi (2)	-
	Emziren kadın eşi/Babalar (2)	Emziren kadın eşi/Babalar (3)	Emziren kadın eşi/Babalar (1)
	Kayınvalideler/ Anneler (2)	Kayınvalideler /Anneler (4)	-

Tema 6: Emziren kadınların Türkiye'de anne sütü merkezi kurulursa ihtiyaç durumunda kendiniz/yakınınız için anne sütü alma ya da verme durumu ile ilgili görüşleri

Emziren kadınların (halen) Türkiye'de bu merkez kurulursa ihtiyaç durumunda kendiniz/yakınınız için anne sütü alma ya da verme temasına ilişkin şartlı bağış (2), anne sütü merkezi kurulumuna yönelik öneri/talepler (1), kararsızlık (1) alt tema ile görüş bildirdikleri görüldü. Örnek alıntılar sırayla verilmiştir;

"Kendi adıma söylemem gerekirse normal şekillerde toplanırsa bağış yapacağımı sanmıyorum. Ama hasta ve kimsesiz kalmış bebekler olması şartı ile bağış olacak ise durum farklı olur tabi ki onlara sütüm artsa vermeyi düşünürdüm. Çok muhtaçsa bebek uygun bulurdum bu merkeze giderdim." (7. Katılımcı Emziren Kadın)

"Sadece bağış yaparken anneler bilinçli bağış yapın çünkü sizin sütünüz başka bir bebeğin hayatını değiştirebilir." (2. Katılımcı Emziren Kadın)

"Kararsızım, bağışlanması çok iyi olur ama ben tanımadığım bir bebek olsun istemezdim o şartla sütüm fazla ise verirdim çünkü yine tanımadığım bir kişinin

sütünü bebeğime verilmesini istemezdim ama zor durumda da kalsaydım belki de alırdım." (10. Katılımcı Emziren Kadın)

Tema 6: Din görevlilerinin Türkiye'de anne sütü merkezi kurulursa ihtiyaç durumunda kendiniz/yakınınız için anne sütü alma ya da verme durumu ile ilgili görüşleri

Türkiye'de bu merkez kurulursa ihtiyaç durumunda kendiniz/yakınınız için anne sütü alma ya da verme durumu temasına ait alt temalar olan, şartlı bağış, kararsızlık ile ilgili görüş belirtmediler. Anne sütü merkezi kurulumuna yönelik öneri/talepler alt temasına ilişkin 2 görüş bildirdiler;

"Diyanet işlerinin görüşü ile İslamiyet esaslarını en başta düşünülerek kurulursa bu merkezlerinin kurulması iyi olur fakat tam tersi olursa batı tarzı bir banka olursa kardeşliğin önemsenmediği dehşet bir durum olur." (24. Katılımcı Din Görevlisi)

"Birbirlerini tanıdıkları sürece ve süt kardeşleri birbirini tanıdığı sürece bu tarz banka kurulumunu dinen uygun buluyorum." (35.Katılımcı Din Görevlisi)

Tema 6: Emziren kadın eşleri/babaların Türkiye'de anne sütü merkezi kurulursa ihtiyaç durumunda kendiniz/yakınınız için anne sütü alma ya da verme durumu ile ilgili görüşleri

Emzirme döneminde bebekleri olan babaların Türkiye'de bu merkez kurulursa ihtiyaç durumunda kendiniz/yakınınız için anne sütü alma ya da verme temasına ilişkin şartlı bağış (2), anne sütü merkezi kurulumuna yönelik öneri/talepler (3), kararsızlık (1) alt tema ile görüş bildirdikleri görüldü. Örnek alıntılar sırayla verilmiştir;

"Bağış durumuna karşı değilim kim kime anne sütü veriyor bu bilgi paylaşıldığı sürece, sıkıntı olmaz, o bebeğin sütannesinin ve kardeşlerini de bilmesini isterdim.'' (9. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

"Duymadım olmuş mu bir girişim keşke kurulsa bu merkez bebekler için çok pozitif bir şey girişimde kalmasa çok iyi olur bence." (8.Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

"Bilmiyorum kararsızım, sütanne mi yoksa bankadan süt almak mı bunun kararını veremiyorum, verici ile alıcı annesi birbirini bilmeli tanımalıdır." (5. Katılımcı Emziren Kadın Eşi/Baba)

Tema 6: Kayınvalideler/annelerin Türkiye'de anne sütü merkezi kurulursa ihtiyaç durumunda kendiniz/yakınınız için anne sütü alma ya da verme durumu ile ilgili görüşleri

Türkiye'de bu merkez kurulursa ihtiyaç durumunda kendiniz/yakınınız için anne sütü alma ya da verme temasına ilişkin şartlı bağış (2), anne sütü merkezi kurulumuna yönelik öneri/talepler (4) alt tema ile görüş belirttiler. Kararsızlık alt temasına ilişkin alt tema ile ilgili görüş belirtmediler. Örnek alıntılar sırayla verilmiştir;

''Gelenime öneririm bağışı vücut üretiyor fazla ise neden vermeyelim ama aynı cinsiyete verilmesi şartı ile istiyorum, aynı cinsteyse al derim fakat karışık süt ise almak istemem.'' (6. Katılımcı Kayınvalide/Anne)

"Ülkemizde bağış anne sütü kurulursa çok mutlu olurum bebeklerimiz sağlıklı büyümüş olur'' (1. Katılımcı Kayınvalide/Anne). Bununla beraber katılımcıların Türkiye'de 2012 yılında sütanne merkezleri adı altında anne sütü merkezleri ve anne sütü bağışına yönelik yapılan girişimler ile ilgili bilgi durumları sorgulandığında grupların tamamının bu konuya yönelik bilgisinin olmadığı bulunmuştur.

5. TARTIŞMA

Dünyada anne sütü bağışının yapıldığı anne sütü merkezleri bulunmaktadır (3,113,114,115). Ancak Türkiye'de anne sütü bağışının yapılabileceği bir mekanizma bulunmamaktadır (116). Bunun yanında İslam ülkelerinde anne sütü merkezi kurulumuna karşı çıkıldığı bilinmektedir (117). Anne sütü merkezleri kurulumunun desteklenmemesinde dini, kültürel, sosyal normların etkili olduğu bilinmektedir. Ülkemizde ise anne sütü merkezleri ile ilgili gelişme 2012 yılında sadece bir fikir olarak sürülmüş kurulumuna yönelik bir girişim yapılamamıştır (12,118). Çalışmanın bu bölümde emziren kadınların (halen), emziren kadın eşi/babalar (emzirme döneminde bebekleri olan), kayınvalideler, din görevlisi gruplarından elde edilen bulgular 6 başlık altında tartışılmıştır.

5.1. Bebek Beslenmesi ve Anne Sütü Önemine İlişkin Görüşlerinin Tartışılması

Anne sütünün bebek sağlığı ve beslenmesi açısından önemi bilinmektedir (8,41). Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması (TNSA), 2018 verilerine bakıldığında ilk altı ay sadece anne sütü alımı oranı %41, iki yaş altı bebeklerin toplam emzirilme süresinin (TES) ise %53 olduğu belirtilmiştir (119). Bu araştırmada grupların ilk altı ay sadece anne sütü ile bebeklerini besleme oranları (%66.9 ile %100) ile (TES) (%89.1 ile %100) arasındaki oran bulguları TNSA, 2018 verilerinin üzerinde olduğu görülmüştür. İlk altı ay sadece anne sütü ile beslenme ve toplam emzirilme sürelerinin bu çalışmada TNSA-2018 verilerinin üstünde bulunmasında grupların eğitim seviyesinin yüksek olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Yapılan çalışmalarda eğitim seviyesinin artması ile emzirme süresinin arttığını göstermektedir (120,121,122). Buna karşın bu çalışmada grupların ilk çocuklarının anne sütü ile TES'nin altı aydan az olma oranının %10.9 ile yüksek bulunmasının "ilk annelik deneyimi (%4.2)'' ve ''anne sütü önemine dair bilgisizliğin (%6.8)'' neden olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada yer alan grupların ilk altı ay sadece anne sütü verilmeme/başka besinlerin verilme oranı %32.2 bulunmuştur. Varer Akpınar ve arkadaşlarının (2022) çalışmasında ilk altı ay sadece anne sütü verilmeme oranı bu çalışmaya benzer bulunmuştur (123). Gruplar içerisinde ilk altı ay sadece anne sütü dışında ek besin verme oranı emziren kadınlar (halen), babalar, din görevlilerinin birbirine benzer ve

yaklaşık üçte bir oranında olduğu ancak kayınvalidelerin yarıya yakın oranda (%45) anne sütü dışında besin vermesi dikkati çekmektedir. Dünya üzerindeki topluluklarda kayınvalideler, büyük annelerin kendi çocuklarını emzirseler bile emzirme ile ilgili bilgilerinin eksik olması nedeni ile bebeklerin emzirilme sürecinde su veya diğer besinlerin (kültürel yiyecekler) anne sütü ile beraber yaygın olarak kullandığı, bebeklerin sağlıklı kalması için sadece anne sütü alımının yetersiz gördüğü ve suya ihtiyacı olduğunu bildirdiler (124,125). Bununla beraber bebek dostu hastane ve emzirme politikalarının 1993-2008 yıllarında faaliyete başladığı bilinmektedir (120,126). Nitekim bu araştırmada kayınvalidelerin çoğunluğunun 46-65 yaş aralığında olması bebek dostu hastane, emzirme politikaları adımlarının o dönemde yeni atılması, kayınvalidelerin anne sütü dışında besin alımı ile ilgili bilgi ihtiyaçlarının yeterince giderilmediğini akla yakın hale getiriyor.

Dünyada hala çeşitli nedenlerle anne sütü alamayan bebeklerin olduğu bilinmektedir (5,127). Bu çalışmada anne sütü alamayan bebeklerin hayata tutunmasının zor olduğunu grupların dörtte üçü (%73) belirtmiştir. Huang ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında, annelerin ilk altı ay sadece anne sütü vermeme sebepleri olarak emzirmeyi başlatamama, vücutlarının deforme olmasından korkma, emzirmeyi zor bir eylem olarak görme, çalışan annelerin emzirmeye zamanlarının olmaması ve anne sütü dışında besin pazarı olarak belirtilmiştir (127). Bu çalışmada katılımcıların ilk altı ay sadece anne sütü verilmemesinde; anneye ve bebeğe ait fizyolojik sorunlar, bebeğe ait sağlık sorunları en başta yer almaktadır.

İlk altı ay sadece anne sütünün alınmamasında belirtilen nedenlerin yanı sıra bu çalışmada özellikle ‘‘hiçbir nedene bağlı olmama (%9.4)” ve “bilgisizlik kaynaklı olması (%6.8)” çıktıları anne sütü önemine dair çok yönlü bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Nitekim annelerin doğum sonrası izin süresinin sekiz hafta olması bebek ve annenin emzirme döneminin özellikle ilk altı ayında bebek ile beraber olmaması anne sütü alımını olumsuz yönde etkilemektedir (120,127). Bununla beraber çalışmada bebeklere ilk altı ay sadece anne sütü verilmemesinde gruplar içerisinde yer alan kadınların %70 ve üstünün iş hayatında aktif olarak çalışması ilk altı aylık dönemde bebeklerinin yanında olamaması aynı zamanda sosyal destek mekanizması olarak bebek bakımında kayınvalidelerin neredeyse yarısının (%45) çalışıyor olması bebeklerin bakım ve beslenmesini etkilediği düşünülmektedir. Bunu

durumu destekler nitelikte Grassley ve Eschiti (2008) çalışmasında emziren kadınlara destek aracı olarak görülen büyük anne veya kayınvalidelerin destekleri kesildiğinde emzirme dönemi ve anne sütünün alımını olumsuz yönde etkilendiğini bildirdiler (128).

DSÖ, ilk altı ay anne sütü dışında hiçbir besin alınmaması gerektiğini net olarak belirtmiştir (12). TNSA, 2018 verilerinde ise altı aydan küçük bebeklerin bu dönemde mama kullanım oranını neredeyse üçte bir oranında (%22-29) olduğunu belirtmiştir (119). Anne sütü dışında bu dönemde mama alımının bebeklerde morbitide ve mortalite riskini artırdığı bilinmektedir (129,130,131). Ancak bu çalışmada grupların bebeklerine ilk altı ay anne sütü haricinde verilen besinler içerisinde yüksek oranda mama kullandığı (%76), anne sütü alamayan bebekler için katılımcıların yarıya yakınının (%44.8) mama kullanımını önerdiği belirtilmektedir.

Tran ve arkadaşlarının (2018) yaptığı çalışmasında yeni doğan bebeklerde %50 den fazla mama kullanımını bildirmesi ile bu çalışmada kullanılan mama oranı yüksekliğine benzerliği dikkat çekmektedir (132). Literatürde bebek beslenmesinde donör banka sütünün de bir seçenek olduğu, annelerin bebeklerini beslemede hem (%43) bankadan alınan süt hemde (%50) mama kullandığı (133), donör banka sütü bulunan ülkelerde bebek beslenmesinde mama yerine donör banka sütü ilk tercihin olduğu belirtilmiştir (134,135). Türkiye'de yapılan çalışmalarda anne sütü merkezlerinin bulunması bebek beslenmesinde bir seçenek olabileceği ancak Türkiye'de bunu karşılayan bir mekanizmanın hala bulunmaması başka alternatif çareler olan eskisi kadar tercih edilmeyen "sütanne bulma'' yoluna yöneltmesi ile bebek beslenmesini etkilemektedir (23,136). Bu çalışmada mama kullanım ve anne sütü alamayan bebekler için mama öneri oranı yüksekliği düşünüldüğünde bu kapsamda bebeklerin bir sağlık hakkı olarak sağlıklı besinlere ulaşmada düzenlemelere ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de anne sütü merkezleri kullanımının mama kullanımından daha iyi bir seçim olacağına belirten çalışmaların yanında mama kullanım oranı yüksekliği bazı sebeplere bağlanmaktadır. Bunlar; sütanne bulma zorlukları, kadının çalışma hayatına girmesi, sanayileşmenin artması, mamayı özendiren reklamların varlığı ve mamanın ulaşılabilirliğinin kolaylığı ve özellikle donör süt seçeneğinin olmaması olarak görülmektedir (41). Aslında bu durumun sebebi anne sütüne gereken değerin

verilmemesi belirtilen faktörlerin gerisinde bırakılmasından kaynaklanıyor olabilir. Anne sütüne verilen önemin az olmasında toplumun bilgi düzeyinin düşük olması, sağlık çalışanların desteğinin alınmaması, devlet destekli politikaların anne sütüne yönelik çalışmaların yeterince yapılmaması olarak belirtilmiştir (137). Anne sütü dışında besin alımına rağmen bu araştırmada grupların neredeyse tamamının (%99.8) anne sütünün bebekler açısından önemli olduğunu, prematüre (erken doğan) ve düşük doğum ağırlığı olan bebeklerde anne sütünün ilk tercih edilmesi gereken besin olduğunu, anne sütü alınmadığında bebeklerin gelişimsel problemler ve hastalığa yakalanma risklerinin arttığını (%90 ve üstü) düşünmektedir. Anne sütünün önemli olduğunu belirten bu çalışma oranlarının Türkiye'de anne sütü merkezlerinin kurulumunu kolaylaştırması ve topluma faydalı olması açısından sevindirici bulunmuştur.

5.2. Sütannelik, Süt Kardeşliği, Süt Kardeşliğinin Süt Bağışına Etkisinin Tartışılması

Araştırmanın bu bölümünde sütannelik, süt kardeşliği, süt kardeşliğinin süt bağışına etkisi tartışılmıştır. Sütannelik ve süt kardeşliği kavramlarının süt bağışını etkilediği bilinmektedir (17,20,21). Özdemir ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan çalışmada, bir bebeğinin başka bir kadın tarafından emzirilmesinin (%95) caiz olduğunu emzirilme ile o bebeğin (%89.5) sütannesi olduğunu bildirdiler (23). Bu araştırmada grupların çocuklarına sütannelik ve süt bağışı yapılma hususu ‘‘sütannelik’’ (%3.6) formunda yürütüldüğü bulunmuştur. Literatürde sütannelik yapma oranları bölgelere göre değişiklik gösterdiği, kültürel özellikler ve akrabalık ilişkilerinden etkilendiği anlaşılmakla beraber diğer çalışmalara nazaran bu çalışmada daha az oranla çocuklara sütannelik yapıldığı görülmüştür (28,136,138).

Kadınların sütannelik yapabilmesi için bebeklere ulaşılabilir imkânlara sahip olması gerektiği bilinmektedir. Bu araştırmadaki kadınların çalışma yüzdesi diğer çalışmalara göre yüksek olduğu bu sebeple kadınların sütannelik yapma oranının düşmesinde etkili olduğu düşünülmektedir (136,138,139). Sütannelik yapmak için bebeğin tanınması, erişilebilir olmasının literatürde önemi anlaşılmakla birlikte bu araştırmada sütannelik ve bağışının ikinci derece ve üçüncü derece yakınlar arasında olması literatürü destekler nitelikte bulunmuştur (12,28,61,138,139). Bu bakımdan

sadece bu araştırmanın temel problemi olarak ortaya koyulan kadınların çalışma hayatında olması anne sütü ihtiyacı olan bebeklere ulaşılabilmesi yönünden çözüm üretici politikalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Katılımcıların kendileri ve çevrelerinin süt bağışı ve annelik yapma oranı (%13.0), kendi bebeklerine yapılan bağıştan (%3.6) yüksek olduğu ve bunu daha çok 46-65 arası kayınvalidelerin "kuzen" ve "yeğenine" yaptığı belirtilmektedir. Bu bakımdan sosyokültürel örüntü olarak günümüz koşullarına uyarlamasında revizyona ihtiyaç olduğu aynı zamanda sütannelik müessesinin sürdürülebilmesinin gerçekçi olmayacağı söylenebilir (23,136). Sütannelik modası geçen bir uygulama olsa da günümüzde hala uygulandığı bebeklerin kendi anneleri dışında başka bir kadın tarafından anne sütü bağışın yapıldığı belirtilmektedir (140).

Bebeğin kendi annesi dışında anne sütü alımında bebekler arasında kardeşlik bağı oluşturduğuna inanılır (25). Bu araştırmada katılımcıların neredeyse tamamı (%82.0) bağış olarak alınan anne sütü ile alıcı ve verici ailelerin bebeklerinin süt kardeşi olduğu nitekim literatürde de anne sütünün sütannelik ya da bağış yolu ile verilmesi veya alınması yolu ile süt kardeşliğin oluştuğunu belirtmiştir (23,141,142). Ancak bu araştırmada anne sütü ile oluşan kardeşlik ilişkisinin Müslüman ülkesi olan İran ülkesine göre (%40.7) belirtilenden daha yüksek oranda bulunmasının (%82) katılımcılar arasında en yüksek süt kardeşliği bilgisine sahip olan (%95) din görevlisi grubunun bulunmasından kaynaklı olduğunu akla yakın hale getirmektedir (61). Bu durumu destekler nitelikte Özdemir ve arkadaşlarının (2015) din görevlileri ile yaptığı çalışmada katılımcıların bu çalışmaya benzer oranda (%96.0) tanıdık olmayan iki bebeğin emzirme dönemindeki bir kadınla beslenmesi ile süt kardeşliğin oluştuğunu bildirmiştir (23).

Bu çalışmada katılımcıların yarıdan fazlası (%67.0) anne sütünün bir başka bebeğe verilmesine olumlu baktığı ancak anne sütü bağışının süt kardeşliği ilişkisi nedeni ile gruplarının yarısının (%54.3) dini açıdan sakıncalı bulduğu özellikle bu oranda etkili grubun din görevlisi (%72.0) bireylerin olması dikkat çekmektedir. Benzer şekilde; Ergin ve Uzun'un (2018) çalışmasında anne sütü paylaşımını katılımcıların kabul etme oranının (%78.3) yüksek olduğunu ancak süt bankalarına süt bağışlanmasını süt akrabalığı ve evlilikleri olması ihtimalinden dolayı bağışı kabul etme oranına yakın istemediklerini (%76.8) bildirdiler (28). Bir annenin emzirdiği

çocukla evlenmesi ya da emzirilen çocukların ileride evlenmesi mahrem ve haram olarak görülmektedir (142,143). Bu çalışmada yarıdan fazla (%69.8) katılımcının aynı şekilde süt kardeş evliliklerinin haram olduğunu belirtmiş nitekim oranın yarıdan fazla olmasında yine din görevlisi grubunun (%93) etkisi olmuştur. Yapılan diğer bir çalışmada ise; katılımcılar yüksek oranla (%89.4) süt kardeşi evliliğini doğru bulmamıştır (144). Süt kardeşi evliliğinin yapıldığına şahit olan kayın validelerin (%.2.8) bu evliliklerden doğan bebeklerin engel durumlarının olduğundan bahsetmiştir. Literatür taramalarında süt kardeşi evliliği yapan bireylerde engel durumları yaşanabileceği ile ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.

Süt kardeşliğinin süt bağışına etkisine baktığımızda; Müslüman toplumlarında sütü alan ve veren kişilerin bebeklerinin bilmeden ileride evlenmesi dini endişeler yarattığı dolayısı ile anne sütü paylaşımını ve anne sütü bankaların kurulumunu olumsuz yönde etkilediği bildirilmiştir (20,28). Bu çalışmada Türkiye'de anne sütünün bağışlanacağı bir merkezin kurulmasını grupların dörtte bir oranında (%29.5) istemediğini özellikle bu orana yakın değer olarak belirtilen dini gerekçelerle uygun bulmamama (%20.0) ön plana çıkmıştır. Benzer olarak, Al Naqeeb ve arkadaşlarının (2021) Müslüman olan ve olmayan katılımcılarla yaptığı çalışmada Müslüman katılımcıların anne sütü bağışını (%50.3) istediği ancak dini hususlar nedeni ile yarıya yakın oranda (%20.1) bağışı istemediği bulunmuştur (118). Grupların bu çalışmada Türkiye'de anne sütünün bağışlanacağı bir merkezin uygun bulunmamasında "sütü kimin verdiği ve aldığı bilinmemesi nedeni ile uygun bulmama" (%4.5), "devletin süt bağışı kontrolüne güvenilmememesi" (%2.8) diğer önemli sebepler arasında belirtilmiştir.

Süt bağışı ve bankaların kurulumununda etkili diğer bir etkenin mezhepler olduğu düşünülmektedir. Mortazi (2016) çalışmasında anne sütü bağışı, süt bankalarının kurulumu, süt kardeşi evliliği ile ilgili kaygıların mezheplere göre değiştiğini özellikle Şiilere göre sütün doğrudan memeden emilmesinin süt akrabalığı oluşturduğu dolayısı ile sütün toplanması, hazırlanması ve süt bankasında tutulmasının süt bankalarının kurulumuna engel olmadığı bunun yanında Ehl-i Sünnet inancına göre hangi yoldan olursa olsun emziren kadının sütünün alınmasıyla süt akrabalığının direk oluştuğu bildirilmiştir (145). Diğer bir çalışmada ise süt kardeşi evliliklerinde; Şiilerde sütü alan ve veren ailelerin isimleri gizli tutularak birbiri ile ileride evlenmesine

sakınca bulunmadığını, Sünniler de ise evliliklerin tamamen yasak olduğu bildirilmiştir (102). Bununla beraber Türkiye'de Müslümanlarının çoğunlukla Sünni mezhebine mensup olduğu aynı zamanda farklı sosyokültürel yapıları içinde barındırdığı göz önüne alındığında bu kapsamda anne sütü bağışı modelinde toplumun gereksinimleri, kültürü, din ve mezhep inancının gözetildiği bütüncül bir sistemin revize edilmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

5.3. Anne Sütü Bağışı ve Anne Sütü Merkezi ile ilgili Endişelerinin Tartışılması

Anneler stres, hastalık vb. nedenlerle yetersiz süt üretimi sonucu emzirme problemi yaşayabilecekleri gibi bebek kaybı nedeniyle de anne sütünün kullanılamadığı durumlarda söz konusudur. Bu bakımdan anne sütü bağışı emzirme problemlerinin giderilmesinin yanı sıra hiç anne sütü alamayacak bebekler için sağlıklı yaşam fırsatı sunması bakımından bir sağlık hakkı olarak değerlendirilebilir (3,115,146). Ayrıca bebek kaybı yaşayan annelerin sütlerinin başka bir bebeğe bağışlandığı durumlar da yas sürecini daha kolay atlattığı, iyileşmelerinin hızlandığı belirtilmektedir (147,148).

Bu çalışmada bebeklerini kaybeden annelerin sütleri bağışlamak yerine farklı yöntemler; "süt kesme" (%45), "sağıp çöpe atma" (%20), "bir başka bebeğe verme" (%15) kullandığı görülmüştür. Katılımcıların ilk olarak süt kesici yöntemleri düşünmesi Türkiye'de mevcut bir anne sütü merkezi bulunmaması toplumun bağış ile ilgili endişe yaşamalarından kaynaklanmaktadır. Bu endişelerin başında bağış olarak bu merkezlerden süt alınması ya da verilmesi, sütün toplanması ve saklanması koşullarının dinen uygun olmadığı görüşüdür (23).

Her ne kadar literatürde dini görüşlerin bağışçı olmadaki endişelerde baskın görüş olsa da bu araştırma grubundaki kişilerin "süt bankası, anne sütü merkezi, donör" kavramları hakkında bilgi sahibi olma durumlarının literatüre göre düşük olması (%40.2) düşük oranda bağışçı olmalarında bir faktör olarak belirtilebilir (15,61,140). Bahsedilen bu kavramları toplumun çoğunlukla bilmediği ayrıca sağlık personeli tarafından yapılan bilgilendirmelerin sosyal medyadaki bilgilendirmelerinin gerisinde kaldığı (116); bu çalışmaya benzer şekilde toplumda kavramların bilinme oranı (%41.6) olduğu (138); toplum gruplarına göre kavramların bilinme oranının

değiştiği söylenebilir (14,27,28). Ayrıca ülkemizde ilk defa çalışılan örneklem grubu olarak kayınvalidelerin bu çalışmada yer alması kavramların bilinme oranın (%32) düşük olmasında etkili olabilir. Her ne kadar bu araştırmada toplumun anne sütü merkezi işlevine yönelik bilgi düzeyi yüksek değilse de Müslüman bazı ülkelerde anne sütü merkezlerinin desteklendiğini bilme oranı çok daha düşüktür (%23.8).

Türkiye'de anne sütü merkezine yönelik bir girişimin olmaması ve kurulumundaki engeller toplumun halen bilgi düzeyinin geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir (21,144). İslam ülkelerinde anne sütü merkezlerinin kurulu olmaması ve Müslüman toplumların süt kardeşliği nedeni ile tanıdık bir kişiden anne sütü almak istemesi ya da tanıdık bir sütanne bulmayı tercih etmesi donör süt merkezleri ile ilgili yaşadıkları endişelere bağlanmaktadır (61,136). Bu çalışmada katılımcıların yüksek oran ile (%71.3) tanıdık bir kimsenin sütünü tanımadıkları bir kimsenin sütüne (%40.8) tercih etmesinde anne sütü ile ilgili yaşanılan endişelere bağlı olduğu düşünülmektedir. Karadağ ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında tanıdık bir annenin sütü, tanımadık bir annenin sütüne göre daha çok tercih edildiği, tanıdık bir annenin sütü ile bebekleri besleme oranının (%30.7) bu çalışmanın neredeyse yarısı değerinde olduğunu bildirdiler (20). Diğer bir çalışmada ise benzer oranlarda tanıdık bir annenin sütünün tercih edildiği bildirilmiştir (136). Gruplarda ayrıcı olarak tanıdık bir kişi ile bebeğinin emzirilmesini isteyenlerin en çok (%77.0) babalar grubu ve din görevlisi grubu (%76) olduğu, bunun yanı sıra tanımadık bir kişi ile bebeğin emzirilmesini din görevlisi grubunun en çok oranda istememesi (%57) dikkat çekici bulunmuştur.

Anne sütü merkezlerinde sütlerin karıştırılması ve kimliklerin bilinmemesi nedeni ile endişe yaşayan din görevlileri anne sütü yetmeyen bebeklere (%59.1) mama verilmesini önermiş, bir kurum aracılığı ile süt bağışını önermemiştir (23). Yapılan çalışmalarda süt alımının tanıdık bir kişi ile olmasının istenmesinde sütün hijyenik bulunması, süte erişimin kolaylığı, güvenilirlik, merhamet dolu bir yaklaşımın sergilenmesi düşüncelerinin ağır bastığı bildirilmektedir (74,102,140,141).

Bu çalışmada ise grupların tanıdık bir kişinin bebeklerini emzirmesini tercih etme sebepleri; babaların anne sütünü daha ulaşılır ve güvenilir bulması, din görevlilerin süt kardeşliği nedeni ile kimlik kontrolünün daha iyi sağlandığını düşünmesi, kayınvalidelerin ve emziren kadınların (halen) ise tanıdık birinin sütünü

daha hijyenik bulması şeklindeki düşünceleri oluşturmuştur. Ekşioğlu ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında annelerin süt bankasına süt bağışında bulunmaya istekli olduklarını (%68,8) bildirdiler (138).

Süt bağışında Türkiye'de bir sistem önerisi olarak sunulan annelerden alınan sütlerin karıştırılmaması özellikle aynı cinsiyette bebeklere anne sütünün verilmesi ve alıcı-verici bebeklerin kayıtlarının alındığı güvenli bir sistem üzerine kurulmasının önemi vurgulanmıştır (12). Ancak bu çalışmada katılımcılar anne sütü bağışında sütün verileceği bebeğin cinsiyetinin önemli (%28.3) olduğunu belirtseler de aynı cinsiyette süt bağışının olmasını istedikleri belirtilmektedir**.**

Bulgularımızda özellikle din görevlisi ve emziren kadınların diğer gruplara göre özellikle cinsiyeti daha çok önemsediği bulunmuştur. Pekyiğit ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında (%61.9) oranı ile anne sütü bağışında cinsiyetin önemli olduğunu bildirdiler (41). Buna karşın belirtilen çalışmada cinsiyetin önemsenme oranının (%61.9) olması ile bu çalışmada cinsiyetin önemli olmadığını belirten (%61.8) oranla tam tersi benzer olması dikkat çekici bulunmuştur.

Bu araştırmada katılımcıların yarıdan fazlası (%57.8) bağış olarak alınan sütte virüs olabileceği, sütün bebeklerde hastalık yapmasını endişe etmişlerdir. Bununla beraber katılımcıların tamamına yakınının (%90.5) anne sütünün steril şartlarda olmasını, bağış sütü verecek annelerin sağlık taramasından geçmesi (%89.3) gerektiğini belirttiler. Benzer şekilde; çalışmalarda anne sütü bankalarından süt alımı ile hastalık bulaşma endişelerinden bahsedilmiştir (115,149). Erenel ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında bağış anne sütünde yarıya yakını (%42.7) hastalık bulaştığından (26), Ekşioğlu ve arkadaşlarının (2015) araştırmasında ise (%62.2) katılımcının bağış sütünü hastalık nedeni ile verilmesini uygun bulmadığı (138), Hosseinzadeh ve arkadaşlarının (2023) çalışmasında ise bu çalışmaya benzer oranla (%60) bağışlanan anne sütünden hastalık bulaşmasının söz konusu olduğunu bildirdiler (61).

Anne sütü merkezleri bulanan ülkelerde sütlerin HIV, sifiliz taramaları yapıldığı, sütlerin saklanma koşullarına dikkat edildiği ve kayıt sistemiyle merkeze alındığı bilinmektedir (3,91). Diğer bir çalışmada, annelerin süt merkezine bağışta bulunmalarında bağış sütü ile hastalık bulaşma riskinin olduğu ve bu durumdan korktukları aynı zamanda dini çekincelerin ön plana çıktığı bununla beraber anne sütü

bağışı ile hastalık bulaşma riskinin süt merkezi kurulumuna engel olması durumundan bahsedilmiştir (14,136,138).

Belirtilen tüm çalışmaların bu araştırma bulguları ile benzer endişeler taşıdığı anne sütü ile ilgili yaşanılan endişelere çözüm bulan bir anne sütü bağış modeline ihtiyaç olduğu söylenebilir. Grupların diğer bir bağış endişesi ise (%25.5) bağış sütünden bebeğe genetik özelliklerin aktarıldığı düşüncesiydi. Hosseinzadeh ve ark. (2023)'nın çalışmasında katılımcıların bu çalışmaya oranla daha yüksek oranda (%39.8) genetik özelliklerin geçtiği ve anne sütü bağışına engel olmadığını bildirdi (61). Bu bilgilerden yola çıkarak anne sütü bağışında grupların belirgin şekilde anne sütü bağışına olumlu baktıkları ancak bağışın tanıdık kimseler arasında olmasını, sütlerin karıştırılmaması ve kimlik kontrollü bağış sisteminin benimsendiği şartları taşımasını belirtmektedir. Anne sütü bağışına karşı grupların yaşadıkları endişeleri azaltmak, buna yönelik devlet destekli politikalarla sağlık müdahalesinde bulunma, toplum temelli bilinçli eğitimlerin yapılması ile Türkiye'de anne sütü bağış modelinin yeni adımların atılmasına temel olabilir.

5.4. Anne Sütü Merkezinden Süt Alma ile Sütanne Bulma ya da Diğer Besinlerin Bebeğe Verilmesi Arasında Tercih Yapma Durumlarının Tartışılması

Anne sütü merkezinin Türkiye'de bulunmaması bebek beslenmesini etkilemektedir (23,41,136). Bu çalışmada katılımcıların anne sütü alamayan bir bebeğin beslenmesinde öncelikle önerdikleri yol (%44.8) mama, ikincil yol olarak (%13.2) sütanne bulunmasıdır. Buna karşın önerilen yollar arasında çarpıcı en az oranın (%1.0) "sütü fazla olan annelerin bağışı" olduğu belirtilmiştir. Tu ve arkadaşları (2022) tarafından yapılan çalışmada bu çalışmada belirtilen mama oranının tam tersi oranda (%80) bağış sütünün mamaya üstünlüğü bildirdiler (150).

Bu çalışmada bağış olarak anne sütünün en az oranda verilmesinin düşünülmesinde Türkiye'de anne sütü merkezlerinin bulunmamasını akla yakın hale getirmektedir. Bununla beraber anne sütü merkezlerinin bulunduğu ülkelerde anne sütü ihtiyacını karşılamada kadınların geleneksel bağıştan ziyade öncelikle anne sütü merkezlerini tercih etmeleri bağış yapılan bir kurum olması durumunda anne sütünün bağış şeklinde verilmesini daha kabul edilen bir yol olduğu bildirilmiştir (151,152).

Müslüman annelerin anne sütü merkezi aracılığı ile süt bağışı yapılmasına olumlu yaklaşım içerisinde bulunmadıkları bilinmektedir (118,153). Bu bakımdan Müslümanların çoğunlukta olduğu Türkiye'de süt bağışının yapılacağı herhangi bir kurumun olmaması bebeklerde mama kullanımını arttırdığı göz ardı edilmemelidir. Yıldız ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında bebeğin süt merkezinden alınan sütle beslenmesinin mamaya göre (%61.1) daha kabul gören bir yol olduğu (116); Al Naqeeb ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında ise anne sütü merkezlerinden anne sütü almanın mama alımına kıyasla daha elverişli (%83.9) bir seçenek olduğu bildirildi (118). Belirtilen çalışmalarda bebek beslenmesinde donör süt kullanımının mamadan ön planda olması (116,118); bu ülkelerde süt merkezi seçeneği olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Oysa bu araştımada katılımcılar başka bir anne tarafından bağışlanmış anne sütünün hazır mama veya inek sütüne göre (%76.8) daha yüksek oranda faydalı olduğunu belirtmesi, bebekler için en iyi seçeneğin anne sütü olduğuna dair farkındalığa işaret etmektedir.

Bu çalışmada katılımcıların bir bebeğe sıradan anne sütü bağışı ile bir kuruma bağış yapması arasında oransal farkların bulunması dikkat çekmektedir. Nitekim bu araştırmada sütü kendi bebeğine yeten ve artan annelerin fazla sütünü çöpe atmak yerine başka bir bebeğe bağışlanmasını Wambach ve arkadaşlarının (2005) çalışmasına göre yüksek oranda (%72.8) kabul edilmesi (154); buna karşın katılımcıların yaklaşık yarısının bir bebeğin beslenmesinde mama yerine anne sütü merkezlerinden bağışlanan anne sütünün alınmasını istemesinde oranın (%49.3) düşmesi bu durumu açıklar niteliktedir. Pekyiğit ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında annelerin mama yerine süt merkezinden alınan sütü (%58.3) istemesi ile bu çalışmadan daha fazla oranda süt merkezinden süt alınmasını belirtmesinde kayınvalideler ve özellikle din görevlisi gruplarının bir kurumdan anne sütü alınmasını diğer gruplara göre daha az istemesinin etkilediği düşünülmektedir (41).

Anne sütü merkezi çalışma prensibinde dini gereksinimlerin dikkat edildiği bir ülke olan Kuveyt ülkesinde katılımcılarla yapılan çalışmada anne sütü yetersiz geldiğinde süt merkezinden süt alınmasını (%44.3) bu çalışmadan daha düşük (%54.0) oranın bildirilmesi şaşırtıcı bulunmuştur (118).

Kuveyt ülkesinin belirtilen oranın ülkemize göre düşük olmasında anne sütü bağışçısının yeterince bulunmaması, süt ilişkisi ile oluşan süt kardeşliğinin yarattığı

çekincelerin ön plana çıkması, prematüre bebeklere bağış sütü sağlanmasının zaman alıcı ve zor olması son olarak prematüre bebeklerin mamayı tolere ettiğini gören ailelerin bağış süt sürecinden vazgeçmesi olarak belirtilmiştir. Bu çalışmada grupların bağış anne sütünü; mama ve diğer besinlerden (%76.8) üstün tutmasına rağmen daha düşük oranda (%54.0) mama yerine bankadan süt alınmasını tercih etmeleri bilgi ve farkındalık eksikliğini düşündürmektedir.

Bu çalışmada grupların anne sütünün bağışlanmasını yüksek oranda kabul ettiği özellikle din görevlisi ve diğer katılımcıların olumlu bulduğu ancak "banka" kelimesinin kullanımı durumunda belirtilen endişeler sebebi ile anne sütü alımında "banka" ile sütanne arasında kaldığı görülmektedir. Nitekim bu araştırmada anne sütünün karşılanmasında anne sütü merkezi ve sütanne karşılaştırmasında oranların birbirine yakın olduğu (%54.0-%50.2) grupların çok az farkla sütanne yerine anne sütü merkezi daha fazla tercih ettiği bulunmuştur.

Özellikle belirtilen oranların birbirine yakın olmasında babalar ve din görevlisinin etkisinin büyük olduğu, gruplar içerisinde babalar ve din görevlileri arasında anne sütü merkezi ve sütanne tercihlerinde ters ilişki bulunduğu, din görevlisinin babaya göre yaklaşık iki katı oranda sütanneyi tercih ettiği, babanın ise anne sütü merkezi sütanneye iki katı oranda tercih ettiği görülmektedir. Din görevlisi grubunun diğer gruplara göre banka sütü bağışına sıcak bakmamasında dini hususların, babaların ise sütanne bulunmasının zor ve ulaşılmaz olduğunu düşünmesi ile anne sütü merkezi tercih etmesinde etkili olduğu düşünülmektedir.

5.5. Türkiye'de Önerilen Anne Sütü Bağışı Modeli

Anne sütü bağış ve satışının kurumsal olarak yapıldığı anne sütü bankasının yurt dışında "insan sütü bankası (human milk donation)" adı ile bilindiği bununla birlikte Türkiye'de "süt bankası" yaklaşımının benimsenmediği bilinmektedir (118,155,156).

Bu çalışmada gruplar Türkiye'de anne sütünün bağışlandığı bir merkez olması durumunda adının anne sütü merkezi (%40.5) olmasını yarıya yakın oranda istediğini belirttiler. Nitekim Sağlık Bakanlığı'nın 2012 yılında "süt bankasını" sütanne merkezleri olarak dillendirse de Kabasakal ve Bozkurt (2019) çalışmasında karşılanan maddenin anne sütü olduğunu belirtmesi ile bu çalışmada katılımcıların daha çok

“anne sütü merkezi” adını (%40.5) zikretmesi ile benzer yaklaşım bulunmuştur (12). Bununla beraber katılımcıların eğitim seviyesi yüksek olmasına rağmen Türkiye’de şu an faaliyette olan anne sütü merkezlerinin bulunup bulunmaması hakkında fikirleri alındığında çoğunluğun konu hakkında bilgisinin olmadığı (%72.5) belirtildi. Türkiye’de anne sütü merkezleri girişiminin başarısız olmasının katılımcıların bilgi düzeyini etkilediği düşünülmektedir.

Dünyada annelerin sütlerini çeşitli nedenlerle bağışladığı bilinmektedir (1,89). Bu çalışmada bir annenin sütünü bir başka bebeğe bağışlanmasını isteme oranı (%67.0) olarak bulunmuştur. Türkiye’de yapılan çalışmalarda anne sütü merkezlerine yaklaşım ve süt bağışı durumu incelendiğinde; Ekşioğlu ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında annelerin Türkiye’de anne sütü merkezlerinin kurulumuna olumlu yaklaştığı ancak “süt kardeşliği” meselesinin bu merkezin kurulumunu istemede (%75.4) olumsuz etkilediğini bildirmesi ile bu çalışmadan daha düşük oranda anne sütü merkezi ve bağışı istediği belirttilmektedir (138).

Karadağ ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında ise katılımcıların %49.9’unun anne sütü merkezi kurulumuna olumlu bulduğu ve bu orana yakın sütlerini merkeze bağışlamak istemeleri ile bu çalışmadan düşük oran bildirdiği (20); Ergin ve Utku (2018) yaptığı çalışmasında ise, annelerin %76.8’nin süt kardeşliği meselesi ile anne sütü bağışını istemediği bu çalışmadan daha düşük oranda süt bağışı istedikleri (28); Pekyiğit ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında kimliklerin bilinmesi koşulu ile bu çalışmaya benzer oranda (%66.3) bağış yapmak istedikleri bildirildi (41). Buna karşın Türkiye dışında Müslüman çoğunluğunun bulunduğu Kuveyt ülkesinde yapılan bir çalışmada katılımcıların (%50.3) oranında sütlerini bir bebeğe bağışlamayı istemeleri ile bu çalışmada belirtilen oranın gerisinde kaldığı görülmektedir (118).

Belirtilen bu çalışmalarda daha fazla oranda grupların bir bebeğe anne sütü bağışı yapmayı istemesi Türkiye’de anne sütüne yönelik bir anne sütü merkezi modelinin olması konusunda olumlu düşündüğü, bu merkezi kabullenmeye hazır olduklarını göstermektedir. Bununla beraber bu çalışmada gruplara sütü kendi bebeğine yeten ve artan bir annenin fazla gelen sütünü başka bir bebeğe bağışlamayı isteme oranı (%72.8) olduğu belirtildi. Bu bulguyla grupların sıradan bir bağışta daha az oranda (%67.0) süt bağışlamayı istemesi ile sütün fazla geldiği durumda bir bebeğe

bağış yapma oranının (%72.8) daha fazla olması grupların koşullar sağlandığında bağışa yaklaşımın daha olumlu olduğunu akla yakın hale getirmektedir.

Süt bağışı yapan annelerin süt bağışı yapma nedenleri arasında sütlerinin fazla olması ve başka bebeklerin faydalanmasını isteme, süt bağışında annelerin fedakâr ve iyimser tutumları bağış yapmalarını etkilediği bildirildi (1,89,157). Bu çalışmada ise gruplar bir bebeğe bağış yapma isteğinde literatürü destekler nitelikte bebekleri savunmasız bulma, sağlıklı nesillerin yetişmesini istemesi, sevap olduğunu düşünme, ihtiyaç sahibi bebeklere yardımcı olma ve fedakârlıkta bulunma isteği olduğunu belirttiler.

Anne sütünün resmi olmayan paylaşımı gizlense de dünyada gayri resmi satışların yapıldığı bilinmektedir (90,158,159,160). Bununla beraber bu araştırmada grupların gayri resmi süt paylaşımını doğru bulmadıkları, fazla gelen sütlerini satılmasını katılımcıların çoğunluğunun (%80.5) istemediği, anne sütünün internet sitesi veya başka yollarla satılmasına (%74.2) karşı olduklarını belirttiler. Bazı ülkelerde buna rağmen anne sütünün satılması bir geçim kaynağı olarak görüldüğü özellikle Malezya ülkesi anne sütü yaklaşımının bu şekilde olduğu bildirilmiştir (161). Nitekim son yıllarda bazı internet sitelerinde ve sosyal medya hesaplarında kişiler arasında süt bankaları dışında kontrolsüz ve sağlıksız anne sütü satışı ve bağışı yapıldığını göstermektedir (162). Denetimsiz şekilde bir kurumun dışında yapılan satış ve bağışın bebeklerin sağlığı açısından riskler oluşturduğu belirlenmiştir (115). Ancak buna rağmen Türkiye'de belli resmi sitelerde farklı başlıklar altında anne sütü satışı ve bağışının apaçık yapıldığı görülmektedir (163,164).

Bu çalışmada dörtte üç oranında Türkiye'de anne sütünün sosyal hesaplar ve internet sitelerinde gayri resmi satışlarının yapılmasına karşı çıkılması ile bununla beraber grupların anne sütünü satış yerine bağış olarak verildiği bir sistemde olmasının istendiği belirtilmektedir. Bunun yanında kadınların özellikle anne sütü merkezlerini bilmemesi nedeni ile bulaşıcı hastalıkların süt ile bulaşacağını düşünme ve özellikle sütün pastörizasyon sürecine, hijyen ve kalitesine güvenmediği bildirilmektedir (165,166).

Türkiye'de anne sütü merkezi kurulumunun anne sütünün satışını önlemede bir ihtiyaç olduğunu aynı zamanda anne sütünün satış yerine bağış şeklinde olmasını talep

etmeleriyle Türkiye'de kurulması planan anne sütü bağış modelini tanımlamaktadır. Türkiye'de anne sütü merkezlerinin kurulmasında engel faktörü olarak görülen en önemli hususun "süt kardeşliği" meselesi olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada alıcı verici sütlerle bebeklerin kardeş olduğunu düşünen katılımcılar yüksek oranda (%82.0) bulunmuştur. Buna dayanarak süt kardeşliği düşüncesi ile katılımcıların neredeyse yarıdan fazlası (%54.3) süt bağışını sakıncalı bulduğunu belirtmiştir. Literatürde bu tür bir bağışın sakıncalı bulunma sebepleri, süt merkezlerini dini inanç ve toplumsal değerlere uygun bulmama, süt kardeşliği ve evliliklerin olması endişesi taşıması olarak bildirilmiştir (14,94,136,138).

İslam ülkelerinde anne sütü merkezi kurulmamasında süt kardeşliğinin süt bağışına olumsuz etkisi ve süt bağışçıların anonim olması etkilemektedir (118). Bu çalışma da anne sütünü bağışlayan kişinin kimliği sütü alan bebeğin ailesi tarafından bilinmesi gerektiğini (%78.8) özellikle din görevlisi grubunun ayırıcı olarak grup ortalaması üstünde (%86.0) kimliklerin bilinmesi gerektiğini belirttiler. Benzer şekilde Şenol ve Arslan'ın (2017) çalışmasında %80 ve üzeri sütü alan ve veren ailelerin birbirini tanıması gerektiğini bildirdi (167).

Alıcı ve verici bebeklerin bilinmesi açısından öneri olarak emzirme kayıtlarının tutulması, emzirilen bebeklere özel bir kart oluşturulması, aynı cinsiyete sahip bebekler arasında bağışın gözetilmesi İslami bir sistem olarak önerilmektedir (21,168). Nitekim bu çalışmada da katılımcılar cinsiyete önem verilmesini belirtmişlerdir.

İslam hukukuna göre, insan sütü tüketmek akrabalık bağı oluşturduğu tıpkı biyolojik kardeşler gibi süt kardeşler arasında evliliği yasak hale getirdiği bu nedenle gelecekte yasak bir evlilikten kaçınmak için sütün kaynağının bilinmesi, cinsiyetin önemli olduğu bildirildi (103). Bu nedenle bu araştırmada grupların tanımadık bir annenin sütü yerine tanıdık bir annenin sütünü bebeğine iki katı oranda vermek istemesini destekler niteliktedir. Bununla beraber çözüm önerisi olarak bebeklik döneminde süt bağışı alan Müslüman bir damat ve gelinin geçmişine bakılması süt kardeşliği bağının sürdürülmesi ile süt kardeşi evliliğinin önüne geçileceği belirtilmektedir (169).

Türkiye'de anne sütü merkezlerinin kurulumunu engelleyen diğer bir etken olarak katılımcıların merkezin kurulumu sonrası emzirme sorunu yaşayan ya da estetik

kaygı taşıyan annelerin bebeklerini emzirme yerine bağış anne sütü almayı (%34.0) tercih edeceğini düşünmeleridir. Benzer şekilde, Huang ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında annelerin %25'i emzirmenin vücutlarını deforme etmesinden korktuklarını bildirdiler (127). Bunun tam tersi oranda Uzun ve Yarar'ın (2020) çalışmasında katılımcıların neredeyse tamamına yakını (%83.0) süt bankalarının emzirmenin yerini alamayacağını bildirdiler (14).

Bu araştırmada Türkiye'de anne sütü ihtiyacını karşılandığı bir merkezin kurulumu olursa grupların yarıdan fazlasının hem desteklediğini (%68.3) hem de çevrelerine tavsiye ettiğini (%66.5) belirttiler. Ekşioğlu ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında bu araştırmaya en yakın oranla (%71.3) anne sütü merkezi kurulumuna destek olmak istediğini (138); Ergin ve Uzun'un (2018) çalışmasında anne sütü merkezi kurulumunu %22.9'unun kabul ettiği sadece %19.1'inin bağışta bulunmaya istekli olduğu (28); Pekyigit ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında katılımcıların %55.2'sinin anne sütü merkezini desteklediğini, %49.2'sinin çevrelerindeki annelere süt merkezinden süt almalarını teşvik ettiği bildirildi (170). Bu çalışmada her ne kadar anne sütü merkezlerini tavsiye etme ve destekleme oranı beklenilen düzeyde olmasa da 2015 yılında yapılan çalışmalarda destekleme oranının yüksekliği 2012 yılında bu merkezin kurulumu ile ilgili belli platformlarda tartışılması nedeni ile toplumun bilgi seviyesi yüksekliği ile bu merkezin kurulumunu daha çok destekledikleri fakat zaman geçtikçe bilginin azalması ile destekleme ve tavsiye oranının düştüğü söylenebilir.

Bu çalışmada bir diğer husus, bu merkezin kurulumunu destekleme/tavsiye etme de en az isteyen grubun din görevlisi olması (%47.0/%45.0) diğer gruplardan ayırıcı bulunmuştur. Din görevlisi bireylerin İslami hususlara göre anne sütü merkezlerinin kurulmasına yönelik bilgi ve farkındalığını arttırmaya yönelik çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Çalışmada grupların "bağış süt, anne sütü bankası, anne sütü merkezleri" ile ilgili bilgi durumunun yarıdan az olması anne sütü bağışında endişe yaşamalarına neden olmaktadır. Türkiye'de bir anne sütü merkezinin kurulumunu sağlayacak en önemli faktör anne sütüne yönelik yapılan çalışma ve faaliyetlerin toplumun haberdar olması aynı zamanda anne sütü bağışına yönelik yapılacak eğitimler ile söz konusu olabilir. Bu durumu literatür destekler nitelikte eğitimin toplumda anne sütü bankalarına yönelik yanlış anlamaları engellediği özellikle

kadınlarda farkındalık oluşturarak algılarını geliştirdiği, anne sütü merkezlerine yardım ve destek sağladığı bildirilmektedir (171,172,173).

Anne sütü bağışı ve farkındalığı ile ilgili destek olmadığında toplumdaki insanların bağışçı olmalarında bir engel olduğu özellikle doğum sonrası dönemde anne sütü merkezleri prosedürü, faydaları hakkında yeterli bilgi sağlandığında bağış sayısının artacağı belirtilmektedir (1). Benzer şekilde; Ghaly (2012) çalışmasında sağlık personeli tarafından anne sütü merkezleri ile ilgili verilen bilgi sonrasında ailelere dağıtılan İngilizce ve Arapça çeviri broşürlerin süt merkezlerine yönelik endişeli ailelerin prematüre bebekleri için süt merkezlerinden süt temin ettikleri bildirilmiştir (74). Türkiye'de devlet destekli kurumsal bir anne sütü merkezi modeli oluşumunda ancak toplumun eğitim seviyesinin arttırılması, anne sütüne ihtiyacı olan bebeklerin belirlenmesi, anne sütü bankalarının bulunduğu toplumların bakış açılarının yakalanması ve bu yaklaşımın Türkiye için uygun forma dönüştürülmesi ile gerçekleşeceği düşünülmektedir.

Türkiye'de anne sütüne yönelik bir kurumun olmamasında bu çalışmada başlıca görülen engeller, süt merkezi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmama, süt ile hastalık bulaşacağı endişesi, anne sütü bağışının emzirmenin yerine almasını düşünme, alıcı-verici anne sütünün kimliklerinin bilinmemesi, süt merkezi sütüne olan güvensizlik, tanıdık birinin sütünü tercih etme, süt bağışının süt akrabalığı oluşturması, süt kardeşliği ve evliliği gibi dini hususların ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu araştırmada grupların süt merkezlerini bilmeme, yurt dışında anne sütü merkezlerini bilmeme ve Türkiye'de anne sütü bağışı yapılan bir kurumun olmadığı bilmeme oranlarının birbirine yakın ve yüksek olduğu sonucu çıkmıştır. Süt bağışı mekanizmasına yönelik süt merkezleri bulunan ve bulunmayan ülkeler dahil olmak üzere bankaların işleyiş ve çalışmalarının daha iyi olması adına düzenlemeler yapılarak toplumun beklentileri önemsenmelidir (147). Türkiye'de beklentilerin belirlenmesinde bu araştırma sonuçlarının dikkate alınması, İslam dininin tüm gerekçelerini içine alan bir anne sütü merkezi sisteminin kurulması, bir çözüm önerisi olarak toplumsal endişelerin giderilmesi beklenmektedir.

5.6. Emziren Kadınlar (Halen), Babalar (Emzirme Döneminde Bebekleri Olan), Kayınvalideler (Anneler), Din Görevlisi Gruplarının Tema Sonuçlarının Tartışılması

Bu çalışmada nicel tasarımların yanında gruplar içerisinden seçilen 40 kişiyle yapılan nitel görüşmeler ile araştırmada eksik kalan noktaların tamamlanmasına, Türkiye'de anne sütü merkezleri kurulumunda engel faktörlerin derinlemesine tartışılmasına, anne sütü merkezlerine toplumun kabulünü arttırma ve beklentilerinin ortaya çıkarılmasına yardımcı olmuştur. Nitel araştırma bulguları altı tema başlığında tartışılmıştır.

5.6.1. Tema 1: Anne Sütünün Önemi ile ilgili Düşünceler

Anne sütünün önemi konusunda yapılan çalışmalar Türkiye'de farkındalığın olduğunu vurgulamaktadır (23,28,153). Bu araştırmanın nitel kısmına katılan grupların ortak görüşü anne sütünün önemli olduğu, bebekler için vazgeçilmez bir besin kaynağı olduğunu bilmektedirler.Grupların anne sütü ile ilgili en çok belirtikleri ifadeler "eşsiz, koruyucu ve destekleyici bir besin, sağlıklı bağ kurucu, çok değerli " olması ve" ilk altı ay sadece anne sütü" ile ilgiliydi.

Özellikle anne sütü ile ilgili emziren kadınların (halen) anne sütünün eşsiz koruyucu ve destekleyici bir besin olduğunu, anne ve bebekler arasında bağ oluşumunu sağladığını ve ilk altı ay anne sütü alımının önemli olduğunu diğer gruplara göre daha fazla görüş bildirdiler. Din görevlilerin neredeyse tamamının anne sütünü bebeklerin alması gerektiğini, eşsiz bir besin olduğunu belirttiler. Bununla beraber Kur'an-ı Kerim'de anne sütünün önemi ile ilgili ibareleri vurgulayan tek grup olma özelliği taşımıştır. Babaların tamamı anne sütünün bebek beslenmesinde olmazsa olmaz olduğunu, anne ve bebek arasında uyumu sağladığı, bebek beslenmesinde kullanılabilecek tek formun anne sütü olduğunu belirttiler. Kayınvalidelerin anne sütü ile ilgili özellikle hastalıklara karşı koruma sağladığını tüm gruplar içerisinde ilk altı ay sadece anne sütü verilmesini yarı yarıya en az görüş bildiren grup olması dikkat çekici bulunmuştur. Bununla birlikte Hosseinzadeh ve arkadaşlarının (2023) İran'da yaptığı nitel çalışmada annelerin anne sütünün yararlarının fazla olduğunu bildirmiştir (61). Perrin ve arkadaşlarının (2016) nitel çalışmasında ise anne sütünü banka ile paylaşmayıp akranları ile paylaşan kadınların emzirmenin zorluklarını ve fazla gelen

sütlerini saklamak için çaba göstermelerinin temelinde anne sütüne olan güçlü inançları olduğunu bildirdiler (174). Nitel çalışmaya katılan tüm grupların anne sütünün öneminin farkında olması Türkiye'de anne sütü merkezlerinin kurulumu açısından umut verici bulunmuştur.

5.6.2. Tema 2: Anne Sütü Merkezi ile ilgili Düşünceler

Annelerin kendi sütü olmadığında anne sütü bankalarından pastörize anne sütü almaları önerilmektedir (175). Bu temamıza ilişkin çalışılan dört grupta anne sütünün merkezlerde satılmaması, bağış şeklinde verilmesini bununla beraber anne sütü merkezleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları görüldü. Tema ile ilişkili alt temalarda grupların en çok ifadesinin yer aldığı "anne sütü satılmasın bağış olsun" alt temasıydı. Diğer bir alt tema olan "faydalı uygulama" alt temasına daha çok emziren kadınlar (halen) görüş bildirmiştir. Emziren kadınların (halen); anne sütünün alıcı ve vericiler arasında kullanımının bağış şeklinde olmasını istediği, satışın olmasını tuhaf karşıladıkları, muhtaç bebeklere koşulsuz verilmesi gereken bir besin olduğunu belirttiler.

Emziren kadınların (halen) ifadelerine benzer şekilde yapılan çalışmada her annenin sütünün doğum öncesi dönemde bebek ile anne arasında oluşan bağı tamamlayan güçlü, görünmeyen bir bağ oluşturduğunu ve sütün kendi bebeğine özel üretildiğinden bahsedilir (8). Babalar; anne sütü merkezlerinin kurulmasının gereken bir uygulama olduğunu belirttiler. Anne sütü merkezlerinin uygulamaları ile babaların genel olarak anne sütünün bağış şeklinde olmasını istediği yalnızca bir babanın anne sütü alıcı ve verici arasında satış ya da bağış olarak hangi şekilde verildi ise o şekilde alması gerektiğini savunması dikkat çekici bulunmuştur.

Din görevlilerinin; gruplar içerisinde eğitim seviyesi, anne sütü merkezleri ile ilgili bilgi seviyesinin yüksek olmasına rağmen anne sütü satılması veya bağışlanması ile ilgili hususta en az görüş belirtmesi ve faydalı uygulama olması ile ilgili alt temaya sadece bir görüş bildirmesi din görevlilerini diğer gruplardan ayırıcı yapmıştır.

Kayınvalidelerin; bu temaya ilişkin "bilgisinin olmaması" alt temasına Türk ve mülteci kadınlar ile Türkiye'de yapılan çalışma örneğinde anne sütü merkezleri ile ilgili katılımcıların bilgisinin olmaması ve yüksek oran bildirimi kayınvalidelerin

durumuna benzer bulunmuştur (123). Dolayısı ile anne sütü merkezleri ile ilgili "bilgisinin olmaması" alt temasına en çok görüş bildiren kayınvalidelerin "faydalı uygulama" alt temasına her herhangi bir görüş belirtmemesi anne sütü merkezleri ile ilgili bilgisinin olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durumu destekler nitelikte anne sütü merkezlerin bulunduğu ülkelerde bu merkezler ile ilgili bilgi durumlarının bulunmayan ülkelere göre yüksek olduğu belirtilmektedir (176,177). Dünyada erken doğan bebek sayısı ile paralel şekilde anne sütü merkezlerinden anne sütü kullanımının da arttığı bir gerçektir (147,178).

Türkiye de bebeklerin her geçen gün anne sütüne olan ihtiyacın arttığı düşünüldüğünde bu çalışmada grupların ayrı ayrı anne sütü merkezi uygulamasını faydalı bulmaları ve bağış şeklinde merkezi işletilmesini öneri olarak istemeleriyle emzirme döneminde bebeklerine veya çevrelerinde anne sütüne ihtiyacın oluştuğu dönemler yaşadıkları akla yakın hale getirmektedir.

5.6.3. Tema 3: Anne Sütü Merkezine Süt Bağışı ile ilgili Görüşler

Bu temada anne sütünün bir kuruma bağışlanmasında katılımcıların görüşleri alınmış en çok alt temaya burada rastlanılmıştır. Anne sütü merkezleri yurt dışındaki karşılığı olan "banka" adı ile anne sütünün satış ve bağışlandığı kurumlardır. Annelerin sütlerini merkeze bağışlamasını etkileyen bazı olumsuz faktörlerin olduğu bilinmektedir. Bu faktörler özellikle anne sütü bağışı seyrini negatif yönde etkilemektedir (1,89). Nitekim yapılan bir nitel çalışmada annelerin süt bağışını sadece yarıya yakının (%40) engel görmediği belirtilmiştir (147). Belirtilen çalışmada katılımcıların %60 oranın anne sütü merkezlerine süt bağışında bulunulmasında özellikle lojistik sıkıntılar, bilgi eksikliğinin olumsuz şekilde etkilediğini bildirdiler. Bununla beraber bu çalışmada özellikle emziren kadınların (halen) ve din görevlisi grubunun süt kardeşliği ve dini gerekçelerle bağışa karşıt oldukları sonucu çıkmıştır.

Emziren kadınların (halen), dini açıdan bağışı uygun bulmadığı, anne sütünün farklı amaçlarla kullanılmasının endişelerini taşıdıkları, süt kardeşliği oluşması nedeni ile bağışı uygun bulmadıkları, sütün anne-bebek arasındaki duygusal bağı oluşturması sebebiyle kendi annesi dışında bu ilişkinin oluşumunu olumsuz buldukları belirtildi. Benzer şekilde annelerle yapılan nitel çalışmada annelerin anne sütü bağışı ile ilgili aynı düşünceler içinde olduğu bazı engeller ve olumsuz düşünceler olsa da özellikle

en muhtaç bebeğe bağışta bulunmayı her şekilde istekleri belirtilmiştir (147). Bağışı her şekilde olumlu düşünmelerinde etkenin anne sütü merkezinin bulunması ve sağlık çalışanlarınca destek görmesi olarak düşünülmektedir. Buna rağmen bu çalışmada emziren kadınların (halen), anne sütü bağışında sütün kime verildiğinin bilinmesinin önemli olduğunu, alıcı ve verici annelerin birbirlerini tanıdıkları sürece sütlerin verilmesini uygun buldukları, bağışın tanıdık biri ile olmasını isteme, bağış yapan annenin sağlık taramalarından emin olarak anne sütünü almak istedikleri, anne sütü bağışını bebeklerin gelişimi açısından uygun buldukları, anne sütü bağışını anneleri vefat etmiş bebeklere yapılmasını sevap olarak gördükleri, muhtaç bebekler için bağışın öneminden bahsedilmiştir. Emziren kadınların (halen) bu alt temalar içerisinde en çok vurguladıkları alt tema anne sütünün bağışında "ailelerin birbirini tanıması" ve "tanıdık kişiler arasında bağış" olması ifadelerini sık kullandıkları görülmüştür.

Din görevlisi grubunun ise; anne sütü bağışını "dinen uygun bulmama" görüşü diğer gruplara göre önemli sayıda fazla belirtilmiştir. Dinen uygun bulmama alt gerekçesinde süt kardeşliğinin yarattığı hısımlığın ileride sorun yaratacağını, anne sütü bağışında süt kardeşliğine dikkat edilmediğini, yurt dışı banka uygulamalarının çalışma prensibinin ülkemize göre uygun olmadığını, kontrolsüz kardeşlik olabileceğini düşünmektedirler. Bununla beraber din görevlileri ile yapılan çalışmada anne sütü merkezleri ile ilgili benzer şekilde ifadelere rastlanmış, "süt bankasının" işleyişinin topluma zarar veren bir mekanizma olduğu "süt bankası" kelimesinin kavram olarak toplumda tedirginlik yarattığından bahsedilmiştir (8). Çalışmanın nitel kısmında yer alan bazı din görevlisi grubunun karşılıklı ailelerin birbirini tanıması koşulu ve diyanetin bu konuda belirttiği esaslara uyulması ile bağışı olumlu düşündüklerini belirttiler. Anne sütünün "banka" şeklinde bağışını istemeyen din görevlilerinin ise sütanne arayışını uygun bulmaları, bebeğin gerçekten anne sütü ihtiyacı varsa süt kardeşliği gözetilerek verilmesini uygun bulmaları ile "bağışta kontrolü" tek vurgulayan grup olma özelliği taşımıştır. Nitekim yapılan çalışmalarda anne sütü bağışı uygun koşullarda (kimlik kontrolü, nüfus ile iş birliği, alt yapısı kurulu) yapılmadığında ciddi sorunların yaşanacağını belirtilmiştir (8,23).

Kayınvalidelerin anne sütü bağışını dinen uygun bulmamasında süt kardeşi evliliği olması korkusu, anne sütü bankalarının yabancı ülke uygulaması olarak görmeleri ve bu sebeple anne sütü bağışını uygun bulmadığı, anne sütü satış ve

bağışının kontrollü yapılmayacağını düşündükleri ve endişe duydukları, bağış sütü ile huy ve karakterlerin alıcı bebeğe geçeceğini düşündükleri belirtildi. Yapılan bir çalışmada donör annenin kişilik özelliklerinin bebeğe geçebileceğini bildirmesi ile bu çalışmada yalnızca kayınvalidelerin belirttiği görüşü desteklemektedir (177). Kayınvalidelerin bu çalışmada anne sütü bağışı ile ilgili yaşadıkları güvensizliğin geçmiş tecrübelerinde süt kardeşi evlilikleri ve bu evlilikten doğan bebeklerin engelli olmasına şahit olmalarının etkisi büyüktür. Bunun yanı sıra bazı katılımcı kayınvalidelerin anne sütü bağışının olması gerektiğini ayrıca bebeklerin gelişimi ve sağlıklı nesiller için önemli olduğunu görüş olarak en fazla bildiren grup niteliğinde olması anne sütü merkezlerinin Türkiye'de kurulumuna bu yaş grubunun olumlu baktığı bulgusuna ulaştırmıştır.

Babaların, anne sütü bağışına ilişkin internetten süt satışının yapıldığına şahit olduğu, dünyada anne sütü uygulamalarının Müslüman ülkesi olarak ülkemizde aynı şekilde olmasını uygun bulmadıkları, bazı babaların bağış sütü yerine sütanne bulunmasını öncelikli tercih etmeyi düşündükleri belirtilmiştir. Babaların, anne sütü bağışında kimliklerin bilinmesi koşulu ile bağışa sıcak baktıkları, bağışın sevap olduğunu bildirdiler. Bu bakımdan özellikle babaların bağış sütü ile ilgili belli kaygılar dışında süt kardeşliği nedeni ile anne sütü bağışını dinen uygun bulmama ile ilgili görüş bildirmemesi anne sütü merekzlerine olumlu bakış açılarının olduğu göstermektedir.

Sonuç olarak; anne sütü bağışı ile ilgili genel olarak tüm grupların en çok vurguladığı beklenti anne sütünün satış değil bağış şeklinde olmasıydı. O'Sullivan ve arkadaşlarının (2018) nitel çalışmasında katılımcı annelerin ifadelerinde bankada sütlerin satış şeklinde olması durumunda varlıklı ebeveynlerin anne sütünün satın alabileceği ve bu durumda bağış yapan annelerin varlıklı aileler tarafından sömürülebileceği konusunda görüşleri ile bu çalışma ile benzer anne sütü bağışı endişelerini dile getirdiler (140).

5.6.4. Tema 4: Süt Kardeşliği ile ilgili Düşünceler

İslam toplumlarında başka annenin sütünü emme ya da bağış yolu ile alınması durumunda bebekler arasında süt kardeşliği oluşur (141). Anne sütü merkezlerinin kurulmasındaki en önemli engel faktörü "süt kardeşliği ve evliliği" meselesidir (8,12).

Aslında anne sütü ile bu ilişkinin oluşmadığı düşünüldüğünde bu çalışmada tüm grupların anne sütü bağışını çoğunlukla olumlu görmesi yapılan bir çalışma ile benzer olduğu söylenebilir (123). Bu araştırmanın nitel yönünü oluşturan dördüncü temaya ilişkin alt tema "süt kardeşliğinde gereklilikler" olarak ilişkilendirildi. Grupların daha çok bu alt temayı "tanıma, tanımlama, aynı cins kardeş olma evlenme" kelimeleri ile bütünleştirdiler. Emziren kadınların (halen); süt kardeşliğini genel olarak tanımlayarak görüş bildirdiği, bebekleri ile beraber emzirdikleri başka bebeklerin kendi bebeklerine kardeş olduğunu kabul ettikleri, bebeklerinin süt kardeşi olmasından memnun oldukları, sütün bağış olarak kime verildiğinin süt kardeşliği açısından belli olmasını savundukları, süt kardeşi evliliklerini uygun karşılamadıkları düşünceleri beliergin olmuştur.

Emziren kadınların (halen) süt kardeşliğinde gereklilikler alt temasına ilişkili sütün aynı cins bebekler arasında paylaşımını istedikleri, her ne olursa olsun sütün tanıdık kişiler arasında paylaşımı olması gerektiği, kimlik kontrollü olsa da bazılarının bu paylaşıma yine de şüpheli yaklaştığı belirtildi. Emzirme döneminde bebekleri olan babaların; süt kardeşliğinin nasıl oluştuğunu tanımladıkları, süt kardeşi evliliklerini doğru bulmadıkları, mecbur kalınmadıkça bazı babaların süt kardeşliği nedeni ile anne sütü paylaşımına sıcak bakmadığı, aynı cins bebekler arasında bağış olmasını savundukları belirtildi. Din görevlisi grubu; süt kardeşliğinin bir annenin doyana kadar bir bebeği beslemesi ile oluştuğunu, anne sütü paylaşımı süt kardeşliği oluşturduğuna dinen inandıkları, süt kardeşliğinin kontrol edilemeyeceğini düşündükleri, süt kardeşlerinin evliliklerinin haram olduğunu, bağış olarak kurulan merkezlerin süt kardeşi evliliği ile ilgili kontrolü sağlamaları gerektiği, süt kardeşliğinin oluşması nedeni ile bağışta hassasiyete önem verilmesi gerektiğini belirttiler. Kayınvalidelerin ise, süt kardeşliğini basitçe tanımladıkları, koşullar nedeni ile eskiden mecburi süt kardeşliğinin oluştuğundan şu an buna gerek kalmadığını, süt kardeşliğinin belli kişiler arasında olması gerektiğini, süt kardeşi evliliğinin yasak olduğunu belirttiler. Ancak bununla beraber süt kardeşlerinin öz kardeş olmadığı ve evlilik olabileceğini belirten zıt ifadeye sahip görüşünde yer alması dikkat çekiciydi. Çalışmanın nitel kısmında elde edilen bulgular ile literatür taramalarında benzer sonuçların olduğu anne sütünün bir başka bebeğe verilmesinden ziyade sütün paylaşımı sonrası oluşan süt akrabalığın kontrolsüz olması ve evliliklerin meydana gelebilme endişesi taşıdıkları görülmüştür (8,12,144,179).

5.6.5. Tema 5: Türkiye'de Anne Sütü Merkezi Kurulması Durumda Anne Sütü Bağışı ile ilgili Görüşler

Türkiye'de yurt dışındaki adı ile "banka" olarak bilinen anne sütünün satıldığı ve bağışlandığı bir kurum karşılığı bulunmamaktadır (12,133). Bu nedenle anne sütü bağışı ile ilgili var olamayan bir kurum hakkında grupların nitel görüşlerinin alınması zor olmuştur.

Türkiye'de anne sütü merkezi kurulması durumda anne sütü bağışı ile ilgili görüşler temasına; anne sütü bağışının yapıldığı bir merkezin Türkiye'de olması durumunda öncelikle emziren kadınların (halen), bu merkezin kurulumu ile ilgili "olumlu bakış açısı" alt temasına en çok görüş bildirdikleri, bunun yanı sıra faydalı buldukları, anne sütü alamayan bebekler için öneminin vurgulandığı, paranın bu merkezin işleyişinde olmasını istemedikleri, sağlık koşulları ve hijyen şartlarının uygun olduğundan emin olunursa kendi sütünü bağışlamaya hazır oldukları, kurum işleyişinde süt bağışı yapan ve alan ailelerin birbirini tanımaları, böyle bir merkezin Türkiye'de olmamasının zorluğunu çektikleri, yakın çevre ya da komşuluk ilişkileri ile artık anne sütü bulmanın zor olduğu devlet destekli bir merkezin kurulmasının gerekli olduğunu, fazla gelen sütlerini bağışlamayı istediklerini belirttiler.

Babaların ise, bu merkezin kurulumunu sonuna kadar destekledikleri, ücret talebi olmaması gerektiğini, eşlerini bağış yapmaları konusunda cesaretlendirecekleri, öncelikle muhtaç bebeklerin düşünülmesi gerektiği, anne sütü ihtiyacı olan bebeklerin var olduğuna şahit oldukları bu konuda bir merkezin kurulumunun olumlu olduğunu belirttiler. Ancak bununla beraber babaların anne sütü bağışının yapıldığı bir merkezin kurulumunu süt kardeşliği nedeni ile istemedikleri fakat bununla beraber "endişe duyma", "sakıncalı bulma" ve "denetimli ve kontrollü olmalı" alt temasına görüş belirtmedikleri görülmüştür. Babaların anne sütü merkezi kurulumuna diğer gruplardan daha olumlu bulması dikkat çekiciydi.

Din görevlisi grubunun anne sütünü bağış yapan ve alan ailelerin birbirini tanıması koşulu ile olumlu buldukları, diyanet işlerinin belirlediği dini şartlara uyulması gerektiği, kayıt ve kontrolle bağışa karşı olmadıkları, kontrolün sağlanmadığı bir bağışta ırk, soy karışımının olması durumunu belirttiler. "Sakıncalı bulma" alt temasına en çok görüş belirten din görevlisi grubunun aynı zamanda

kayınvalideler grubu katılımcıları ile “uygun bulmama” alt temasına hemen hemen en çok görüş belirtmeleri dikkat çekiciydi. Özdemir ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında batı tarzı süt bankalarının Türkiye’de kurulumuna onay vermemeleri bu durumu destekler niteliktedir (23).

Bununla beraber çalışmada din görevlilerinin bazıları böyle bir merkez kurulumunda kontrol sağlanmasının zor olduğundan, istismar edilmesinden korktukları o nedenle bebeklere mama verilmesini doğru olduğu görüşünü belirttiler. Bu görüş Varer Akpınar ve arkadaşlarının (2022) çalışmasında anne sütü bankacılığı ve bağışına karşı oluşan olumsuz görüşlere karşı katılımcıların mama önerisinde bulunması durumuyla benzer bulunmuştur (123). Din görevlisi grubunun “sakıncalı bulma uygun bulmama” alt temasına en fazla görüş bildiren grup olması dikkat çekicidir.

Kayınvalidelerin ise; böyle bir merkez olması durumu da gelinlerini süt vermesi konusunda destekledikleri, gerekli bir merkez olduğu, denetimli bir bağış olmasını istediklerini belirttiler. Buna karşın bazı kayınvalidelerin böyle bir merkezi market sistemi gibi düşündüklerinde endişeler yaşadığı, annelerin bebeklerini emzirmeyi bırakıp buradan bağış sütü almayı tercih etme endişesini taşıdığı belirtilmiştir. Grassley ve Eschiti (2008) çalışmasında kayınvalidelerin yada büyük annelerin yaşadıkları tecrübeler ve kültürel inançların getirdiği endişelerin bebek beslenmesini olumsuz yönde etkilediğini savunmuştur (128).

Kayın valide/anneler grubunun katılımcılar arasında en çok “uygun bulmama” alt temasına görüş bildirmesi böyle bir merkezin kurulumuna karşı eğitim ve farkındalık çalışmalarına en çok ihtiyaç olan grup özelliğinde olduğu düşünülmektedir. Nitekim bu çalışmada kayınvalidelerin süt kardeşliği nedeni ile yaşanılacak sorunlar nedeni ile mama veya sütanne arayışına doğru buldukları bu durumun göstergesidir. Tema 5 olarak çıkan görüşlerin Varer Akpınar ve arkadaşlarının (2022) Türkiye’de kadınlar ile yaptığı çalışmada donör süt kullanımı, bağış ile ilgili güvensizlik, dini kaygılar, bulaşıcı hastalık yayılması korkusu gibi temel sebepler ile bu çalışmayla benzer olduğu söylenebilir (123).

5.6.6. Tema 6: Türkiye'de Anne Sütü Merkezi Kurulursa İhtiyaç Durumunda Kendiniz/Yakınınız İçin Anne Sütü Alma ya da Verme Durumu

Bu temaya ilişkin çıkan alt temalarda "şartlı bağış" , "kararsızlık", alt temasına din görevlilerin görüşlerinin olmaması din görevlisi grubunun Türkiye'de anne sütü bağışının olduğu bir merkez kurulumunda net yaklaşımlara sahip olduğu söylenebilir. Din görevlisi grubunun "anne sütü merkezi kurulumuna yönelik öneri/talepler" alt temasına ilişkin görüşünde diyanet işlerinin anne sütü bankasına yaklaşımının ele alındığı İslami hususların dikkat edildiği bir anne sütü merkezi sistemi yaklaşımıdır (8).

Emziren kadınların (halen), normal şartlarda anne sütü bağışını uygun bulmadıkları, ihtiyaç sahibi bebeklerin olması durumunda sütlerini bağışlamak istedikleri, fazla sütü olması durumunda bağış yapılmasını istedikleri, bağışta sütün kime verildiğinin bilinmesini, tanıdık kimseler arasında olmasını uygun buldukları, annelerin bağış yaparken muhtaç bebekleri düşünmeleri ve bilinçli bağış yapmalarını önerdiler.

Emzirme döneminde bebekleri olan babaların; böyle bir merkezin kurulumunu çoğunlukla olumlu buldukları, anne sütü bağışı yapan ve alan kişiler arasında taşıyıcı sistemlerin süt bağışlayan ve alan kişileri yormamasını belirttiler. Benzer olarak süt merkezi ile ilgili yaşanan engeller ile ilgili çok fazla çalışma olmasa da annelerle yapılan çalışmada süt bankalarına sütlerin taşınması kısmı olan lojistik ve masraflar ile ilgili belirttikleri engel faktörlerin anne sütü merkezi kurulumunu en çok isteyen babalara benzer görüş belirtildiği görülmüştür (147,180). Ayrıca babalar sütün verildiği bebeğin kardeşlerini ve sütannesini bildiği bir sistemin olması, anne sütünün bu merkezde sadece bağış formunda bulunması, bağış sütlerin karıştırılmasını istemedikleri bununla beraber sütanne veya süt bankası arasında seçim ile ilgili karasızlığını belirten görüşlerde yer almaktadır. Öztürk'ün (2016) çalışmasında anne sütünün başka anne sütü ile karıştırılmasını doğru bulmadığını ve sütün ayrı kaplarda saklanmasında hassasiyet gösterilmesini benzer şekilde babalarında ifade ettiği görülmüştür (8).

Kayınvalidelerin, anne sütü sağlık taramalarından geçtiği sürece bağışa olumlu baktıkları, mamalar zarar verici olduğundan bu tarz bir merkezin kurulmasını olumlu gördükleri, anne sütünün çocukların alması gereken bir hak olduğunu bu merkezin kurulumunu o nedenle olumlu baktıkları, gelinlerine anne sütü bağışı yapmaları konusunda cesaretlendireceklerini belirttiler. Kayınvalidelerin tema 5 de süt kardeşliği ve evlilikleri ile ilgili düşünceleri sebebi ile mama önerisinde bulunmasının aksine bu temada ise Türkiyede böyle bir merkez kurulursa mamanın bebekler için zarar verici özelliğini ön plana taşıdığı görülmüştür. Buna karşın cinsiyetlere ve süt kardeşliğine dikkat edildiği bir bağışın olmasını istedikleri, karışım şeklinde olan süt varsa bu sütten torunlarına almayacaklarını belirttiler.

Bununla beraber topluma yönelik yapılan bu çalışmanın nitel bölümünde gruplara Türkiye'de daha önceden sütanne merkeze yönelik yapılan girişimler ile ilgili bilgileri sorgulandığında çoğunluğun bilmediği gruplar içeriside eğitim seviyesi yüksek bulunan din görevlisi grubunun yarı yarıya bu konu hakkında fikirleri ve önerileri bulunmuştur. Bu temaya ilişkin Türkiye'de anne sütü bağışı yapılan bir merkez olması durumunda toplumun bağışa karşı tutumu Alparslan ve Bozkurt'un (2021) annelerle yaptığı çalışmada özellikle dini tutumun anne sütü merkezlerine yönelik tutumu olumsuz etkilediğini belirtmesi ile benzer sonuç bildirmiştir (27). Biliyoruz ki bir toplumun şekillenmesinde ve değişiminde dini yaklaşımların ve tutumların etkisi yadsınmaz bir gerçektir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu kısımda sonuçlar ve buna yönelik öneriler yer almaktadır**.**

6.1. Sonuçlar

Anne sütü merkezlerine yönelik yurt içi literatür taramalarından farklı şekilde toplumun önemli kesimi olan emzirme dönemini geçirmiş kayınvalideler, emziren kadınlar (halen), anne sütü merkezleri ve anne sütü bağışına ilişkin dini görüş ve önerileri önemsenenen din görevlileri ve emzirme çağında bebeği olan babalarla hem nitel hem de nicel olarak çalışmanın yapılması geniş çıktılara ulaşılması bakımından çalışmanın güçlü yönünü oluşturmuştur. Anne sütü merkezleri ve anne sütü bağışına yönelik toplumsal yaklaşımın belirlendiği bu çalışmada katılımcı grupların;

- Türkiye'de anne sütü merkezlerinin kurulmasında engel faktörü olarak görülen en önemli hususun "süt kardeşliği" meselesi olduğunu düşündüğü (Tablo 4.6),
- Anne sütü bağışını süt kardeşliği nedeni ile dini açıdan tüm grupların farklı oranlarla (emziren kadınlar %49.0, emziren kadın eşleri/babalar %37.0, kayın valide/anneler %59.0, din görevlisi %72.0) sakıncalı bulduğu (Tablo 4.8),
- Süt kardeşliği ile ilgili kavramlar hakkında din görevlisi grubunun diğer gruplara göre daha bilgili olduğu (Tablo 4.8),
- Alıcı verici sütlerle bebeklerin kardeş olduğunu düşünen katılımcılar yüksek oranda (%82.0), süt kardeşliği düşüncesi ile katılımcıların neredeyse yarıdan fazlasının (%54.3) süt bağışını sakıncalı bulduğu (Tablo 4.6),
- Kayınvalidelerin yüksek oranda (%45) çocuklarına ilk 6 ay anne sütü hariç mama/inek sütü verdiği (Tablo 4.8),
- Anne sütü bağışı ve tanıdık olmayan bir kişi ile bebeğin emzirilmesini babalar grubunun daha olumlu bulduğu (Tablo 4.9),
- Din görevlisi grubu katılımcılarının anne sütü merkezinden anne sütü alımı yerine bir sütanne bulunmasını babalar grubu katılımcılarına nazaran daha çok tercih ettiği (Tablo 4.9),
- Din görevlisi katılımcılarının anne sütü merkezlerinden bağışlanan sütü almak yerine bebeğin mama/inek sütü ile beslenmesini babalara göre daha çok istediği sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 4.9).

6.2. Öneriler

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda;

- Anne sütünün bebekler için önemli olduğuna dair farkındalık her ne kadar bu çalışmada (%99.8) söz konusu olsa da Türkiye şartlarına uygun anne sütü merkezi modelinin kurulumu, anne sütünün satış ve kontrolsüz bağışının önlenmesi bakımından stratejik planların yapılması,
- Türkiye'de anne sütü merkezlerinin kurulması anne sütü alamayan bebekler için önemli bir gereksinimi karşılayacağı düşünülmekle birlikte toplumun endişe ve kaygılarının giderilmesi açısından eğitim ve farkındalık çalışmalarına yönelik ihtiyacın giderilmesi,
- Türkiye'ye özgü bir anne sütü merkezi modelinin kurulması toplumsal kabulün ve teşvikinin sağlanması,
- Anne sütü merkezi kurulumu ve sürdürülebilirliği açısından toplumun her kesimindeki bireylerin yanı sıra hamile ve doğum yapan anneler gibi özellikli grubun bilgilendirilmesinde hemşirelerin temel rolleri arasında eğitim, bilgilendirme ve danışmanlık rolü temel olması,
- Anne sütü merkezleri ve anne sütü bağışı ile ilgili Türkiye'de bir gelişme sağlanması bakımından yapılan çalışmalarda toplum beklentilerinin ortaya çıkarılması ve bunu karşılayan bir sistem kontrolünün olması aynı zamanda devlet politikalarının dahil edilmesi,
- Türkiye'de anne sütü alamayan bebekler için bir anne sütü merkezi modelinin oluşmasında rehberler ve ek araştırmaların ihtiyaç haritasının oluşturulması,
- Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda Türkiye'de anne sütü bağışına yönelik bir merkez kurulması ve model oluştulması bakımından sağlık çalışanları, din adamları ve topluma yönelik eğitim, farkındalık çalışmalarının yürütülmesi önerilmektedir.

7. KAYNAKLAR

1. Naik RP, Mahadalkar P. Study to assess the knowledge and attitude regarding human milk donation among postnatal mother ın selected hospitals of pune city, *European Journal of Molecular & Clinical Medicine,* 2020, *7*(11):6165-6176.

2. Mackenzie C, Javanparast S, Newman L. Mothers' knowledge of and attitudes toward human milk banking in South Australia: a qualitative study, *Journal of human lactation,* 2013, 29(2):222-229.

3. Kim JH, Unger S. Human milk banking, *Pediatrics and Child Health,* 2010, 15(9):595-598.

4. US Food and Drug Administration. Use of donor human milk [online]. http://www.fda.gov/ScienceResearch/SpecialTopics/PediatricTherapeuticsResearch/ucm235203.htm. 2010. 1 Mart 2023.

5. Lawrence RA, Lawrence RM. Breastfeeding: a guide for the medical Professional, *Elsevier Health Sciences,* 2021:1-546.

6. Pekdemir Ş. İslam hukukuna göre anne sütü bankaları, *The Journal of Academic Social Science Studies,* 2015, 10(40):537-537.

7. Grunert D. Decision making surrounding human milk donation: Attitudes, subjective norms and barriers, Doctoral dissertation, University of British Columbia, 2018.

8. Öztürk K. İslam hukukuna göre süt bankacılığı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2016.

9. Stuebe A. The risks of not breastfeeding for mothers and infants, Reviews in obstetrics and gynecology, 2009, 2(4):222.

10. Spatz DL, Lessen R. The risks of not breastfeeding, Morrisville, NC: International Lactation Consultant Association, 2011.

11. Boyd CA, Quigley MA, Brocklehurst P. Donor breast milk versus infant formula for preterm infants: systematic review and meta-analysis. *Achives of Disease in Childhood,* 2007, 92(3):169-175.

12. Kabasakal E, Bozkurt Ö. Türkiye'de anne sütü merkezi girişimlerinin değerlendirilmesi ve sistem önerisi, *Journal of Contemporary Medicine,* 2019, *9*(4): 417-423.

13. UNICEF. Global Strategy for Infant and Young Child Feeding, Geneva, Switzerland, 2003:10-1.

14. Uzun B, Yarar O. Anne ve anne adaylarının süt bankası ile ilgili tutumları, *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 2020, *6*(3):462-475.

15. Keim SA, McNamara KA, Jayadeva CM, Braun AC, Dillon CE, Geraghty SR. Breast milk sharing via the internet: The practice and health and safety considerations, *Maternaland Child Health Journal*, 2014, 18:1471-1479.

16. Shaw R. The virtues of cross-nursing and the'yuk factor1, *Australian Feminist Studies*, 2004, 19(45):287-299.

17. Thorley V. Milk kinship and implications for human milk banking: A review, *Women's Health Bulletin*, 2016, *3*(3):1-6.

18. Ruth AL, Robert ML. Breastfeeding, A guide for the medical profession, Missouri, *Saunders Elsevier*, 2011.

19. Thorley V. Milk siblingship, religious and secular: History, applications and implications for practice, *Women Birth*, 2014, 27(4):e16–9, doi: 10.1016/j.wombi.2014.09.003.

20. Karadag A, Ozdemir R, Ak M, Ozer A, Dogan D G, Elkiran O. Human milk banking and milk kinship: Perspectives of mothers in a Muslim country, *Journal of tropical pediatrics*, 2015, 61(3):188-196.

21. Ramli N, Ibrahim NR, Hans VR. Human milkbanks – the benefits and issues in an Islamic setting, *Eastern J Med*, 2010, 15(4):163-7.

22. Khalil A, Buffin R, Sanlaville D, Picaud JC. Milk kinship is not an obstacle to using donor human milk to feed preterm infants in Muslim countries, *Acta Paediatrica*, 2016, *105*(5):462-467.

23. Ozdemir R, Ak M, Karatas M, Ozer A, Dogan DG, Karadag A. Human milk banking and milk kinship: perspectives of religious officers in a Muslim country, *Journal of Perinatology*, 2015, *35*(2):137-141.

24. El-Khuffash A, Unger S. The concept of milk kinship in Islam: issues raised when offering preterm infants of Muslim families donor human milk, *Journal of Human Lactation*, 2012, 28(2):125-127.

25. Yaman, A. İslam hukukuna özgü bir kurum süt akrabalığı, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002, 13(13).

26. Erenel AŞ, Toprak FÜ, Gölbaşı Z, Aksu SP, Gürcüoğlu EA, Uçar T, Vural G. Sağlık personelinin anne sütü bankalarına ilişkin bilgi ve görüşlerinin belirlenmesine yönelik çok merkezli bir çalışma, *Gazi Medical Journal*, 2017, 28(2).

27. Alparslan Ö, Bozkurt G. Yoğun bakım ünitesinde bebeği olan annelerin anne sütü bankacılığına ilişkin görüşleri ile dini tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Uluslararası Bilimsel ve Mesleki Çalışmalar Dergisi*, 2021, 4(2):90–96.

28. Ergin A, Uzun SU. Turkish women's knowledge, attitudes, and behaviors on wet-nursing, milk sharing and human milk banking, *Maternal and child health journal,* 2018, 22:454-460.

29. Maman B. Evli kadınların süt bankasına ilişkin bilgi ve görüşlerinin belirlenmesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ebelik Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi, Kars: Kafkas Üniversitesi, 2019.

30. Samur G. Anne sütü, Kasmat Maatbacılık, Ankara, Sağlık Bakanlığı Yayınları, 2008, 1:21.

31. Tudehope DI. Human milk and the nutritional needs of preterm infants, *J Pediatr*, 2013, 162(3):17-25.

32. Fortier C. Milk breast, *The International Encyclopedia of Anthropology*, 2018, 1-2.

33. Obladen M. Milk demystified by chemistry, *Journal of Perinatal Medicine*, 2014, 42(5):641-7.

34. WHO/UNICEF. Emzirmenin korunması, özendirilmesi ve desteklenmesi. Ankara, *Türk Matbaacılık,* 2009.

35. Atıcı A, Polat S, Turhan A. Anne sütü ile beslenme, *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrics Sciences*, 2007, 3(6):1–5.

36. Armstrong MD, Yates KN. Free amino acids in milk, *Proceedings of the Society for Experimental Biology and Medicine*, 1963, 113(3):680-683.

37. Gidrewicz DA, Fenton TR. A systematic review and meta-analysis of the nutrient content of preterm and term breast milk, *BMC pediatrics*, 2014, 14:1-14.

38. Boquien CY. Human milk: an ideal food for nutrition of preterm newborn, *Frontiers in pediatrics*, 2018, 6:295.

39. Schanler RJ, Hurst NM, Lau C. The use of human milk and breastfeed-ing in premature infants, *Clin Perinatol*, 1999, 26:379-398.3.

40. Hamosh M. Protective function of proteins and lipids in human milk, *Biol Neonate*, 1998, 74:163-1.

41. Pekyiğit A. Annelerin donör süt ve süt bankalarına ilişkin görüşleri, *Journal of Current Pediatrics/Guncel Pediatri*, 2019, 17(3).

42. Neyzi O, Koç L. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları*, İstanbul, 1983.

43. Neu J, Walker WA. Necrotizing enterocolitis, *New England Journal of Medicine*, 2011, 364 (3):255–264.

44. Santulli TV, Schullinger JN, Heird WC. Acute necrotizing enterocolitis in infancy: a review of 64 cases, *Pediatrics*, 1975, 55:376–387.

45. Arslanoglu S, Corpeleijn W, Moro G. Donor human milk for preterm infants: current evidence and research directions, *J Pediatr Gastroenterol Nutr,* 2013, 57(4):535-542.

46. Küçüködük Ş. Yenidoğan ve Hastalıkları, *Feryal matbaası*, Ankara, 1994.

47. Vohr BR, Poindexter BB, Dusick AM. Persistent beneficial effects of breast milk ingested in the neonatal intensive care unit on outcomes of extremely low birth weight infants at 30 months of age, *Pediatrics,* 2007, 120(4):953-959.

48. Weber A, Loui A, Jochum F, Buhrer C, Obladen M. Breast milk from mothers of very low birthweight infants: variability in fat and protein content, *Acta Paediatr,* 2001, 90(7):772-775.

49. Lei J, Feng D, Zhang Y. Nutritional and regulatory role of branched-chain amino acids in lactation, *Front Biosci,* 2012, 17: 2725-2739.

50. Ballard O, Morrow AL. Human milk composition, nutrients and bioactive factors, *Pediatr Clin N Am,* 2013, 60: 49-74.

51. Premature infants and breastfeeding. In: Lawrence RA and Lawrence RM (eds). *Breastfeeding A guide for the medical profession*, 8 th Edition, Saunders, 2016: 524-562.

52. Host resstance factors and immunologic significance fo human milk. In: Lawrence RA and Lawrence RM (eds). In Breastfeeding A guide for the medical profession, 8 th Edition, *Saunders*, 2016: 146-193.

53. Türkyılmaz C. Emzirme danışmanlığı ve emzirmede karşılaşılan sorunlar, *Klinik Tıp Pediatri Dergisi*, 2016, 8(2):19-33.

54. Tully DB, Jones F, Tully MR. Donor milk: what's in it and what's not, *Journal of Human Lactation,* 2001, 17(2):152-155.

55. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). Soru Önergesi. http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-18911c.pdf. 25 Mart 2023.

56. Türk Neonataloji Derneği. Prematüre ve hasta term bebeğin beslenmesi rehberi. http://www.neonatology.org.tr/neonatoloji/tani-ve-tedavi-protokolleri. 1 Nisan 2022.

57. World Health Organization, UNICEF. Capture The Moment- Early initation of breast feeding: The best start of every newborn. New York: WHO, UNICEF, 2018:8-12.

58. Gökduman M, Akdolun Balkaya N. Anne sütünü artırmaya yönelik bitkisel çay kullanımı ve etkileyen faktörler, Dokuz Eylül Üniversitesi, *Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi,* 2010, 3(4):187-194.

59. Edmond KM, Zandoh C, Quigley MA. Delayed breastfeeeding initation increases risk of neonatal mortality, *Official Journal of the American Academy of Pediatrics,* 2006, 117(3):380-386.

60. Arabiat DH, Whitehead L, Al Jabery MA, Darawad M, Geraghty S, Halasa S. Newborn Care Practices of Mothers in Arab Societies: Implication for Infant Welfare, *Journal of Transcultural Nursing*, 2018, 30:260–26.

61. Hosseinzadeh M, Mirghafourvand M, Sahebihagh M, Aghajari P, Denson VL Golsanamloo S. Donor breast milk banking: knowledge and attitudes of İranian mothers, *Journal of TransculturalNursing*, 2023, 34(1):47-58.

62. Kennaugh J, Lockhart-Borman L. The increasing importance of human milk banks, *EJ Neonatol Res*, 2011, 1(3):119-26.

63. World Health Organization. Infant and young child feeding: model chapter for textbooks for medical students and allied health professionals. 2009.

64. Onat T. (ed). Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları, Eksen Yayın, İstanbul, 1996.

65. Behrman R, Kliegman R. Nelson Essentials of Pediatrics, Philadelphia, 1990.

66. Aydemir H. Anne sütü bankaları, *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2021, 1(3):186-193.

67. Larroque B, Ancel PY, Marret S, Marchand L, Andre M, Arnaud C, Kaminski M. Neurodevelopmental disabilities and special care of 5-year-old children born before 33 weeks of gestation (the EPIPAGE study): a longitudinal cohort study, *The Lancet*, 2008, 371(9615):813-820.

68. Miller J, Tonkin E, Damarell R.A, McPhee AJ, Suganuma M, Suganuma H, Collins CT. A systematic review and meta-analysis of human milk feeding and morbidity in very low birth weight infants, *Nutrients*, 2018, 10(6):707.

69. Quigley M, Mcguire W. Formula versus donor breast milk for feeding preterm or low birth weight infants, *Cochrane Libr*, 2014.

70. Roze JC, Ancel PY, Lepage P, Martin-Marchand L, Al Nabhani Z, Delannoy J, Picaud JC, Lapillonne A, Aires J, Durox M, Darmaun D, Neu J, Butel MJ, Chollat C. Nutritional strategies and gut microbiota composition as risk factors for necrotizing enterocolitis in very-preterm infants, *Am J Clin Nutr*, 2017, 106(3):821–830.

71. Labiner-Wolfe J, Fein SB, Shealy KR, Wang C. Prevalence of breast milk expression and associated factors, *Pediatrics*, 2008, 122(2):63-68.

72. Pechlivani F, Matalas AL, Bakoula C. Infant feeding and professional advice in the first half of the 20th century in Greece, Breastfeed Rev, 2008, 16(3):23–8.

73. Parkes P. Milk kinship in southeast Europe: alternative social structures and foster relations in the Caucasus and the Balkans, *Social Anthropol*, 2004, 12(3):341–58.

74. Ghaly M. Milk banks through the lens of Muslim scholars: one text in two contexts, *Bioethics*, 2012, *26*(3):117-127.

75. Fortier C. Blood, sperm and the embryo in Sunni Islam and in Mauritania: Milk kinship, descent and medically assisted procreation, *Body & Society*, 2007, 13(3): 15-36.

76. Sardoueinasab M. Child adoption from Iranian law view, *Int J Liberal Art Soc Sci*, 2013, 1:29-38.

77. Altorki S. Milk-kinship in Arab society: An unexplored problem in the ethnography of marriage, *Ethnology*, 1980, *19*(2):233-244.

78. Yakın lafızlarla bkz. Müslim, "Radâ"24-25, Ebu Davud, "Nikah"10, Tirmizî, "Radâ"3, Nesâî, "Nikah"51, Dârimî, "Nikah"49, Muvatta, "Radâ"18. https://sorularlaislamiyet.com/kaynak/sut-akrabaligi-hisimligi-sut-kardesligi. 7 Eylül 2023.

79. Bertino E, Giuliani F, Occhi L, Coscia A, Tonetto P, Marchino F, Fabris C. Benefits of donor human milk for preterm infants: current evidence, *Early human development*, 2009, 85(10):9-10.

80. McGuire W, Anthony M. Donor human milk versus formula for preventing necrotising enterocolitis in preterm infants: systematic review, *Archives of Disease in Childhood-Fetal and Neonatal Edition*, 2003, 88(1):11-14.

81. Wills ME, Han VEM, Harris DA, Baum JD. Short-time low-temperature pasteurisation of human milk, *Early Human Development*, 1982, 7(1):71-80.

82. Updegrove K. Human milk banking in the United States, *Newborn and Infant Nursing Reviews*, 2005, *5*(1):27-33.

83. Jones F. History of North American donor milk banking: One hundred years of progress, *Journal of Human Lactation*, 2003, doi:10.1177/0890334403255857.

84. Infant Feeding Action Coalition Canada. Fact Sheets: Human Milk Banking. http://www.infactcanada.ca/human%20milk%20banking.pdf. 17 Kasım 2022.

85. Infant Feeding Joint Working Group. Food and Nutrition: Nutrition for healthy Term Infants: Recommendations from Birth to Six Months: A joint statement of Health Canada, Canadian Pediatric Society, Dietitians of Canada, and Breastfeeding Committee for Canada. http://www.hc-sc.gc.ca/fn-an/nutrition/infant-nourisson/recom/index eng.php#a3. 10 Mayıs 2022.

86. Human Milk Banking Association of North America. Guidelines for the Establishment and Operation of a Donor Human Milk Bank, 2015, 10 Mayıs 2022.

87. Jones F. Donor milk banking. In: Wambach K, Riordan J (eds). *Breastfeeding and Human Lactation.* Boston, MA: Jones and Bartlett Learning, 2016:523–550.

88. Haiden N, Ziegler EE. Human Milk Banking, *Annals of Nutrition and Metabolism*, 2016, 69(2):7-15.

89. Azema E, Callahan S. Breast milk donors in France: a portrait of the typical donor and the utility of milk banking in the French breastfeeding context, *Journal of Human lactation*, 2003, 19(2):199-202.

90. Shaw R, Bartlett A (eds). *Giving breastmilk: Body ethics and contemporary breastfeeding practice*, Toronto: Demeter Press, 2010: 151-161.

91. Moro GE, Arslanoglu S.. Heat treatment of human milk, *Journal of pediatric gastroenterology and nutrition*, 2012, *54*(2):165-166.

92. Arnold LD. The ethics of donor human milk banking, *Breastfeeding Medicine*, 2006, 1(1):3-13.

93. EMBA (European Milk Banking). http://europeanmilkbanking.com/map. 15 Nisan 2023.

94. Sahin BM. Views of Muslim mothers in Turkey on breast milk donation and human milk banks, *Nursing Practice Today*, 2020, *7*(2):114-120.

95. Mecelletü Mecma'ı'l-Fıkhi'l-İslamî, ed-Devratü's-sâniye, sy.2/1 (1407/1986), Cidde, s. 424-425. https://islamansiklopedisi.org.tr/mecmaul-fikhil-islami. 4 Şubat 2023.

96. Diyanet İşleri Başkanlığı. https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/516/23-ayet-tefsiri. 20 Aralık 2022.

97. KütübüSitte.HadisAnsiklopedisi16.Cilt.https://hadis.resulullah.org/index.php?s=oku&id=2808. 20 Şubat 2023.

98. Espina-Jerez, B, Romera-Álvarez L, de Dios-Aguado M, Cunha-Oliveira A, Siles-Gonzalez J, Gómez-Cantarino S. Wet Nurse or Milk Bank? Evolution in the Model of Human Lactation: New Challenges for the Islamic Population. International Journal of Environmental Research and Public Health, 2022, 19 (15):9742.

99. Ozkan H, Tuzun F, Kumral A, Duman N. Milk kinship hypothesis in light of epigenetic knowledge, *Clin Epigenetic*, 2012: 4–14. doi: 10.1186/1868-7083-4-14.

100. Irmak M, Oztas Y, Oztas E. Integration of maternal genome into the neonate genome through breast milk mRNA transcripts and reverse transcriptase. Theor Biol Med Model, 2012, 9(1):1-8.

101. AL-Naqeeb NA, Azab A, Eliwa MS, Mohammed BY. The introduction of breast milk donation in a Muslim country, *Journal of Human Lactation*, 2000, 16(4):346-350.

102. Hsu HT, Fong, TV, Hassan NM, Wong HL, Rai JK, Khalid Z. Human milk donation is an alternative to human milk bank, *Breastfeeding Medicine*, 2012, *7*(2):118-122.

103. Alnakshabandi K, Fiester A. A worrisome misappropriation of “mukallaf” in life-sustaining treatment, *The American Journal of Bioethics*, 2015, *15*(1):25-27.

104. Chagwena DT, Mugariri F, Sithole B, Mataga SF, Danda R, Matsungo TM, Maponga CC. Acceptability of donor breastmilk banking among health workers: a cross-sectional survey in Zimbabwean urban settings, *International breastfeeding journa*l, 2020, 15:1-11.

105. Soner G, Avci İA. Savunmasız gruplar, risk yönetimi ve halk sağlığı hemşiresinin rolü, *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2019, 4(1):14-22.

106. Rector C. Working with Vulnerable People. In: Allender JA, Rector C, Warner KD (eds). Community Health Nursing Promoting and Protecting the Public’s Health, 7 th Edition, 2010:712-730. 87.

107. https://www.medhesap.com/orneklem-boyutu-hesaplama. 10 Ekim 2022.

108. Yazıcıoğlu Y, Erdoğan S. SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri, Ankara: Detay Yayıncılık, 2004.

109. Collins KMT, Onwuegbuzie AJ, Jiao QG. Prevalence of mixed-methods sampling designs in social science research, *Evaluation & Research in Education*, 2006, 19 (2):83-101.

110. Onwuegbuzie AJ, Leech NL. A Call for qualitative power analyses, *Quality & Quantity*, 2007, 41:105-121.

111. Kıral B. Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi, Siirt Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2020, 8(15):170-18.

112. Denzin NK, Lincoln YS. The landscape of qualitative research: Theories and issues. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

113. DeMarchis A, Israel-Ballard K, Mansen KA, Engmann C. Establishing an integrated human milk banking approach to strengthen newborn care, *Journal of Perinatology*, 2017, 37(5):469-474.

114. Zhang N, Li JY, Liu XW, Jiang YL, Redding SR, Ouyang YQ. Factors associated with postpartum women's knowledge, attitude and practice regarding human milk banks and milk donation: a cross-sectionalsurvey, *Midwifery*, 2020, 9:102837.

115. Leung JCY, Yau SY. Perceptions of breastfeeding mothers on breast milk donation and establishment of human breast milk bank in Hong Kong: a qualitative study, *International Journal of Nursing*, 2015, 2(2):72-80.

116. Yıldız İ, Gölbaşı Z, Erenel AŞ. 18-49 yaş grubu evli kadınların anne sütü bankalarına ilişkin bilgi ve görüşlerinin belirlenmesi, *Çocuk Dergisi*, 2021, 21(2):183-190

117. Hukum Penubuhan Bank Susu. http://www.e-fatwa.gov.my/fatwa-kebangsaan/hukum-penubuhan-bank-susu. 2011. 10 Mayıs 2022.

118. Al Naqeeb N, Tolba A, Elhassanin AF, Adel Ata S, Azab A. Ambulatory human milk donors: An innovative solution for human milk banking in Muslim countries, *Journal of Human Lactation*, 2021, 37(4):730-73.

119. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. http://www. hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/TNSA_2018_anarapor.pdf. 30 Mart 2023.

120. Yılmaz B, Dibek Büyükdinç M, Kaynak Türkmen M, Başak O. Süt çocukluğu döneminde çocukların anne sütü alma özellikleri ve ilişkili faktörler: Birinci basamak tabanlı kesitsel bir çalışma, *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 2022, 26(2):43-52.

121. Senarath U, Dibley MJ, Agho KE. Factors associated withnon exclusive breast feeding in 5 east and southeast Asian countries: a multi level analysis, *Journal of Human Lactation*, 2010, 26(3):248-257.

122. Yurtsal ZB, Kocaglu G. The effects of antenatal parental breast feding education and counseling on the duration of breastfeeding, and maternal and paternal attachment, *NutrMetab*, 2015, 2(4):222-30

123. Varer Akpinar C, Mandiracioglu A, Ozvurmaz S, Adana F, Koc N, Kurt F. Attitudes towards human milkbanking among native turkish and refugee women residing in a ruralregion of Turkey: a mixed-methodsapproach. *International Breastfeeding Journal*, 2022, 17(1):1-10.

124. Grassley J, Eschiti VS. Two generations learning together: Facilitating grandmothers' support of breastfeeding, *International Journal of Childbirth Education*, 2007, 22(2):23–26.

125. Davies-Adetugbo AA. Sociocultural factors and the promotion of exclusive breastfeeding in rural Yoruba communities of Osum State, Nigeria, *Social science & medicine*, 1997, 45(1):113–125.

126. Bolat F, Uslu S, Bolat G, Bülbül A, Arslan S, Çelik M, Nuhoğlu A. İlk altı ayda anne sütü ile beslenmeye etki eden faktörler, Çocuk Dergisi, 2011, 11(1):5-13.

127. Huang C, Han W, Fan Y. Knowledge and attitude on donation of breast milk in hospitalized mothers, *GacetaSanitaria*, 2021, 35(3):213-215.

128. Grassley J, Eschiti V. Grandmother breastfeeding support: what do mothers need and want?. Birth, 2008, 35(4):329-335.

129. Quigley MA, Henderson G, Anthony MY, McGuire W. Formula milk versus donor breast milk for feding preterm or low birth weight infants. Cochrane Database Systematic Review, 2007, 4: CD002971.

130. Hannan A, Li R, Benton-Davis S, Grummer-Strawn L. Regional variation in public opinion about breastfeeding in the United States, *Journal of human lactation*, 2005, 21(3), 284-288.

131. Bier DM. Safety standards in infant nutrition: A United States perspective. *Annals of Nutrition and Metabolism*, 2012, 60(3):192-195.

132. Tran HT, Mannava P, Murray JC, Nguyen PTT, Anh TH, Pham TQN, Sobel HL. Early essential new born care is associated with reduced adverse neonatal out comes in a tertiary hospital in Da Nang, Viet Nam: a pre-post-intervention study, *EClinicalMedicine,* 2018, 6:51-58.

133. Kair LR, Flaherman VJ. Donor milk or formula: a qualitative study of postpartum mothers of healthy newborns, *Journal of Human Lactation*, 2017, 33(4):710-716.

134. McGee M, Unger S, Hamilton J, Birken CS, Pausova Z, Kiss A, O'Connor DL. Adiposity and fat-freemass of children born with very low birth weight do not differ in children fed supplemental donor milk compared with those fed preterm formula. *The Journal of Nutrition*, 2020, 150(2):331-339.

135. Esquerra-Zwiers A, Rossman B, Meier P, Engstrom J, Janes J, Patel A. "It's some body else's milk" Unravelingthetension in mothers of preterminfants who provide consent for pasteurized donor human milk, *Journal of Human Lactation*, 2016, 32(1):95-102.

136. Yılmaz M, Aykut M, Şahin H, Ongan D, Balcı E, Gün İ, Öztürk A. Kayseri ilinde sütannelik ve anne sütü bankacılığı ile ilgili bilgi, tutum ve uygulamalar, *Erciyes Tıp Dergisi*, 2018, 40(4):204–209.

137. Lam EY, Kecskes Z, Abdel-Latif ME. Breast milk banking: Current opinion and practice in Australian neonatal intensive care units, *Journal of Paediatrics and Child Health*, 2012, 48(9):833-839.

138. Ekşioğlu A, Yeşil Y, Turfan EÇ. Annelerin süt bankası hakkındaki görüşleri: İzmir örneği, Türk Pediatri Arşivi, 2015, 50:83-9.

139. Aykut M, Yılmaz M, Balcı E, Sağıroğlu M, Gün İ, Öztürk A. Annelerin sütannelik ve anne sütü bankacılığı konusunda bilgi tutum ve yaklaşım/Annelerin sütannelik ve anne sütü bankacılığı hakkındaki bilgi, tutum ve davranışları, 15. Türkiye Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Kitabı, Bursa, 2–6 Ekim 2012.

140. O'Sullivan, EJ, Geraghty SR, Rasmussen KM. Awareness and prevalence of human milk sharing and selling in the United States, *Maternal & Child Nutrition,* 2018, 14:e12567.

141. Norsyamlina CAR, Salasiah Hanin H, Latifah AM, Zuliza K, Nurhidayah MH, Rafeah S, Noor Ani A. A cross-sectional study on the practice of wet nursing among Muslim mothers, *BMC Pregnancy and Childbirth*, 2021, 21:1-10.

142. Ghaly M. Human milk-based industry in the Muslim world: Religioethical challenges, *BreastfeedingMedicine,* 2018, 13(1):28-29.

143. Al-Khin M, Al-Bugha M, Al-Syarbaji A. Al-Fiqh al-Manhaji. Enakmen Pentadbiran Agama Islam (NegeriSelangor) 2003. Damsyiq: DarulFalah, 2019.

144. Can HO, Yesil Y, Eksioglu A, Turfan EC. Women's views on wet nursing and milk siblinghood: an example from Turkey, *BreastfeedMed*, 2014, 9(10):559-60.

145. Mortazi A. Research on the history and necessity of establishing breast milk banks and related jurisprudential and legal challenges, *IJME*, 2016, 8(5):55–68.

146. Walker M. Breastfeeding Management for the Clinician, Burlington, USA: Jones and Bartlett Publisher, 2011.

147. Wambach K, Bateson T, Matheny P, Easter-Brown K. A descriptive study of the attitudes, perceptions, and experiences of human milk donation, *Advances in Neonatal Care*, 2019, 19(6):441-451.

148. Welborn JM. The experience of expressing and donating breast milk following a perinatalloss, *Journal of Human Lactation*, 2012, 28(4):506-510.

149. Gelano TF, Bacha YD, Assefa N, Motumma A, Roba AA, Ayele Y, Tsige F. Acceptability of donor breast milk banking, its use for feeding infants, and associated factors among mothers in eastern Ethiopia, *International breastfeeding journal*, 2018, 13(1):1-10

150. u H, Li P, Zhu L, Quan X, Fan S, Wang Z. Postpartum women'sviews on human milk banking in a city in Southeast China: A cross-sectional survey, *International BreastfeedingJournal*, 2022, 17(1):1–12.

151. Qin Y, Wang Q, Guo Y, Zhang J. The investigation and analysis of knowl- edge and attitude of donor milk in hospitalized postpartum women, *Chin. J. Nurs*, 2016, 51 (3):304–306.

152. Wang S. Constructing and using the questionnaire for the knowledge, atti- tude, practice of human milk donation in hospital puerperants, Master'sthesis, Available from CNKI Dissertation and thesis database, 2017, Classification number: R473.71.

153. Gürol A, Özkan H, Çelebioğlu A. Türk kadınının anne sütü bankacılığına ilişkin bilgi ve görüşleri. Collegian, Avustralya Hemşirelik Koleji, 2014, 21(3):239–244.

154. Wambach K, Campbell SH, Gill SL, Dodgson JE, Heinig MJ. Clinical lactation practice: 20 years of evidence, *Journal of Human Lactation*, 2005, 21(3):245-258.

155. Meneses TM, Oliveira MI, Boccolini CS. Prevalence and factors associated with breast milk donation in banks that receive human milk in primary health care units, *J. Pediatr*, 2017, 93(4):382–388, doi: 10.1016/j.jped.2016.09.004.

156. Büyükcan T. Anne sütü bankacılığı ve çeşitli ülke uygulamaları, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Aylık Bülteni*, 2013, 189:28-30.

157. O'Sullivan EJ, Geraghty SR, Rasmussen KM. Informal human milk sharing: A qualitative exploration of the attitudes and experiences of mothers, *Journal of Human Lactation*, 2016, 32(3):416-424.

158. Gribble KD. Perception and management of risk in Internet-based peer-to-peer milk-sharing, *Early Child Development and Care*, 2014, 184(1):84-98.

159. Perrin MT, Goodell LS, Allen JC, Fogleman A. A mixed-methods observational study of human milk sharing communities on Facebook, *Breastfeeding Medicine*, 2014, 9(3):128-134.

160. Thorley V. Mothers' experiences of sharing breastfeeding or breastmilk, Part 2: The Early 21 St Century, *Nursing Reports*, 2012, 2(1): e2.

161. MalaymailOnline.http://www.themalaymailonline.com/projekmmo/berita/article/kaut-rm5000-sebulan-wanita-jual-200-botol-susu-badan-sebulan. 14 Nisan 2022.

162. Smith JP. "Lost milk?" counting the economic value of breast milk in gross domestic product, Journal of Human Lactation, 2013, 29(4):537-546.

163. https://www.anneysen.com/bebek/soru-cevap/emzirme-kanser-hastasi-babam-icin-anne-sutu-ariyorum-20230322_264135. 15 Nisan 2023.

164. https://www.anneysen.com/bebek/soru-cevap/emzirme-annesutu-alinir-20230302_261960. 15 Nisan 2023.

165. Peso JI, Vasquez SM, Gajardo KA. Experiences, beliefs and attitude on do-nation of human milk in women of Araucoprovince, Revistachilena de pedi- atría, 2018, 9 (5):592–599.

166. Coutsoudis I, Petrites A, Coutsoudis A. Acceptability of donated breast milk in a resource limited South African setting, Int. Breastfeed, 2011, J.6(1):3.

167. Şenol DK, Aslan E. Women's opinions about human milk donation and human milk banking, *BiomedicalResearch*, 2017, 28(15):6866-6871.

168. Zülkifli MA. Irsyad fetva-153: Hukummenjualsusuibu. Pejabat Müftüsü Vilayeti https://muftiwp.gov.my/artikel/irsyad-fatwa/irsyad-fatwa-umum/1407-irsyad-al fatwa-ke-153-hukum-menjual-susu-ibu. 25 Mart 2022.

169. Clarke M, Williams T, Butt M, Mohinuddin S, Ogilvy-Stuart A, Weaver G, Shafi M. Donor human milk for muslim infants in the United Kingdom, *Archives of Disease in Childhood*, 2016.

170. Pekyigit A, Yildiz D, Fidanci BE, Calik B, Dehmen O, Kocak T. Mothers' views on donor milk and human milk banks/Annelerin donör süt ve süt bankalarına ilişkin görüşleri, *The Journal of CurrentPediatrics*, 2019, 17(3):325-37.

171. Can Ş, Ünülü M. Knowledge of mother regarding wet nursery and breast milk banking, *Ankara Medical Journal*, 2019, 19(1):60-70.

172. Pal A, Soontarapornchai K, Noble L, Hand I. Attitudes towards donor breast milk in an innercity population, *International Journal of Pediatrics*, 2019, doi:10.1155/2019/3847283.

173. Goodfellow HE, Reimers P, Israel-Ballard K, Coutsoudis A. Perceptions of community-based human milk banks before and after training in a resource-limited South African setting, *South African Journal of Child Health*, 2016, 10(1):83–86.

174. Perrin, MT, Goodell LS, Fogleman A, Pettus H, Bodenheimer AL, Palmquist AE. Expanding the supply of pasteurized donor milk: Understanding why peer-to-peer milk sharers in the United States do not donate to milk banks. Journal of Human Lactation, 2016, 32(2):229-237.

175. American Academy of Pediatrics. Policy statement, breastfeeding and the use of human milk, *Pediatrics,* 2012, 129(3):e827–e841, doi:10.1542/peds.2011-3552.

176. Ellsworth L, Sturza J, Stanley K. An alternative to mother's own milk: maternal awareness of donor human milk and milk banks, *Journal of Human Lactation*, 2021, 37(1):62–70.

177. Jahan Y, Rahman S, Shamsi T, Sm-Rahman A. Attitudes and views concerning human milk banking among mothers residing in a rural region of Bangladesh, *Journal of Human Lactation*, 2022, 38(1):108-117.

178. Hagadorn JI, Brownell EA, Lussier MM, Parker MG, Herson VC. Variability of criteria for pasteurized donor human milk use: a survey of U.S neonatal intensive care unit medical director, *Journal of Parenteral and Enteral Nutrition*, 2016, 40(3):326–333, doi:10.1177/0148607114550832.

179. Kaplan Ö. Türkiye'de ve Dünya'da anne sütü bankacılığı, VI.Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Konferansı, Adana, Türkiye, 2021, 326-7.

180. Fonseca-Machado M, Miranda Parreira BD, Aparecida Dias F. Characterization of nursing mothers from a human milk bank, Ciencia Cuidado E Saude, 2013,12:531–540, doi:10.4025/cienccuidsaude.v12i3.18192.

EK-3. Bilgilendirilmiş Onam Formu

"ANNE SÜTÜ MERKEZLERİ ve ANNE SÜTÜ BAĞIŞINA YÖNELİK TOPLUMSAL YAKLAŞIMIN BELİRLENMESİ" İSİMLİ ÇALIŞMANIN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu araştırma anne sütü merkezleri ve anne sütü bağışına ilişkin toplumdaki bireylerin yaklaşımlarını ortaya koymak amacıyla yapılmaktadır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Bu araştırmadan elde edilecek veriler sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır. Forma herhangi bir kimlik bilgisi yazmanıza gerek yoktur. Çalışmaya katılmamayı tercih edebilirsiniz. Soruları dikkatle okuyup/dinleyip cevaplamanız araştırmanın başarısı açısından önem taşımaktadır.

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Çalışmaya katılmayı kabul ediyorsanız aşağıdaki kutucuğu X ile işaretleyiniz ve devam ediniz.

Kabul ediyorum ☐

- Danışman/ Doç. Dr. Esma ATASOY
  Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği A.B.D Tel:
  E posta:

- Yüksek lisans öğrencisi/ Hemş. Rabia GÜRKAN
  Polatlı Duatepe Devlet Hastanesi
  Tel: E posta:

EK-4. Tanıtıcı Bilgi Formu

1. **Yaşınız:** 1) 19-24 2) 25-30 yaş 3)31-36yaş 4)37-40yaş 5)41-45 yaş 6)46-65 yaş

2. **Cinsiyetiniz:** 1.Kadın ☐ 2**.** Erkek ☐

3. **Medeni Durumunuz**:1) Evli 2) Bekar

4. **Eğitim Durumunuz:** 1) Okur-Yazar değil 2) Okur-Yazar 3) İlkokul Mezunu 4) Orta Öğretim Mezunu 5) Lise Mezunu 6) Lisans Mezunu 7) Yüksek Lisans 8) Doktora

5. **Çalışma Durumunuz**: 1) Çalışıyor ☐ 2) Çalışmıyor ☐

6. **Yaşadığınız şehir :**

7. **Çocukluk yaşantınızın geçtiği il:**

8. **Hangi meslek sınıfında yer alıyorsunuz?**
   1)Ev hanımı 2) Memur 3) İşçi 4) Serbest Meslek 5) Mühendis 6) Tekniker 7) Hukuk 8) Din görevlisi 9) Sağlık Sektörü 10) Öğretmen 11) Hizmet sektörü 12) Silahlı Kuvvetler 13) Diğer, belirtiniz.....

9. **Aylık aile gelir durumunuzu nasıl tanımlarsınız?**
   1)Gelirim giderimden az 2) Gelirim giderime eşit 3) Gelirim giderimden çok

   <u>Aşağıda yer alan soruları çocuğunuz varsa lütfen cevaplayınız. Şayet çocuğunuz yoksa 10. sorudan sonra 19. soruya geçiniz</u>

10. **Çocuk sayınız ve yaşlarını belirtiniz?**
    ☐Hiç çocuğum yok ☐1 çocuk…….yaşında ☐2 çocuk (yaşlarını araya virgül koyarak belirtiniz)
    ☐3 çocuk (yaşlarını araya virgül koyarak belirtiniz) ☐4 çocuk (yaşlarını araya virgül koyarak belirtiniz)
    ☐5 ve üzeri(yaşlarını araya virgül koyarak belirtiniz)

11. **Çocuk(lar)ınızı sırasıyla sadece anne sütü ile kaç ay beslendi?**
    1. çocuk .....ay beslendi
    2. çocuk .....ay beslendi
    3. çocuk .....ay beslendi
    4. çocuk .....ay beslendi
    5. çocuk ve üzeri belirterek.....ay beslendi

12. **Şayet çocuğunuza ilk 6 ay sadece anne sütü verilmediyse, nedeni nedir? Lütfen kaçıncı çocuğunuz olduğunu belirterek yazınız.**
    .....

EK-4. (devam) Tanıtıcı Bilgi Formu

13. Çocuk/çocuklarınıza ilk 6 ay anne sütü hariç mama/inek sütü/ verdiniz mi?
☐Evet (ise kaçıncı ayda, ne kadar süre, ne ile beslendi belirtiniz.....)
☐Hayır

14. 0-2 yaş döneminde vefat eden (düşük, ölü doğum v.b) çocuğunuz oldu mu?
☐Evet (Bu dönemde anne sütünü ne yaptığınızı yazar mısınız.....)
☐Hayır

15. Çocuk/çocuklarınıza ait (yarık damak, yarık dudak, erken doğum (prematüre), doğumsal anomali, kuvözde kalma, memeyi reddetme v.b)emme ile ilgili problem oldu mu?
☐Evet (Kaçıncı çocuk/çocuklarda hangi problemi yaşadığınız ve anne sütüyle beslenme durumunu açıklayınız……..)
☐Hayır

16. Çocuk(lar)ınızın emme döneminde anneye ait bir sorun (meme başı çökmesi, ilaç kullanma meme ameliyatı, çocuğu reddetme vb) nedeniyle emzirememe sorunu yaşandı mı?
☐Evet (Lütfen emzirme problemi ve çocuğunuzu anne sütüyle beslemeye dair süreci açıklar mısınız?.....)
☐Hayır

17. Çocuk(lar)ınızın emme döneminde ruhsal problemler (lohusa depresyonu, depresyon, bağlanma problemi, bebeği istememe vb.) yaşandı mı?
☐Evet (Lütfen hangi ay/ne kadar süre sürdüğünü ve bu sürecin bebeğinizin emmesine etkisini açıklar mısınız?.....)
☐Hayır

18. Çocuğunuza sütannelik yapan ya da anne sütü bağışında bulunan birileri oldu mu?
☐Evet (ise kimin ne kadar süre-sıklıkta hangi yöntemi uyguladığını (sütannelik-süt bağışı) belirtiniz.....)
☐Hayır

19. Siz/eşiniz veya çevrenizdeki kişiler sütannelik ya da süt bağışı (annenin sütünü emzirmeden sağıp başkasına vermesi) yaptı mı?
☐Evet (Lütfen, kime, ne kadar süreyle, sıklıkta, hangi yöntemle (sütannelik-süt sağıp verme) ve neden yapıldığını belirtiniz.....)
☐Hayır

20. Sütannelik ya da süt bağışı yapılan bebek tanıdığınız bir bebek miydi?
☐Evet (ise belirtiniz.....)
☐Hayır

EK-4. (devam) Tanıtıcı Bilgi Formu

21. Süt kardeşliği hakkında bilgi sahibi misiniz? Lütfen açıklar mısınız?

☐Evet(.....)
☐Hayır

22. Süt kardeşi evlilikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

.....

23. Çevrenizde süt kardeşi evliliği yapan kişiler var mı?

☐Evet (ise kimler arasında gerçekleşti, herhangi bir sağlık problemi yaşandı mı belirtiniz.....)
☐Hayır

24. Anne sütü alamayan bir bebeğin beslenmesi için öncelikle hangi yolu önerirsiniz? Lütfen açıklayınız.

.....

25. Türkiye'de anne sütü alamayan bebekler için devlet kontrolünde anne sütünün bağışlanacağı bir merkez kurulması ile ilgili görüşlerinizi açıklar mısınız?

.....

26. Türkiye'de anne sütü bağışının yapıldığı bir merkez olsaydı bu merkezin adının ne olmasını önerirsiniz?

1) Anne Sütü Merkezi 2) Sütanne Merkezi 3)Süt Bankası 4)Diğer (belirtiniz.....)

27. Neden bu ismi uygun gördüğünüzü belirtir misiniz?.....)

28. Türkiye'de anne sütü bağışı yapılan merkezlerin kurulmasını destekler misiniz?

☐Evet (nedenini belirtiniz.....)
☐Hayır (nedenini belirtiniz.....)

29. Türkiye'de anne sütü bağışı yapılan bir merkez olsa kendiniz veya çevreniz için süt bağışını teşvik edici tavsiyelerde bulunur musunuz?

☐Evet (nedenini belirtiniz.....)
☐Hayır (nedenini belirtiniz .....)

EK-5. Anket Formu

Bu anket formunda yer alan sorular anne sütü bağışına yönelik bilgi ve tutum ifadeleri içermektedir. Lütfen size en uygun seçeneği işaretleyiniz.

	KATILIYORUM	KATILMIYORUM	KARARSIZIM	BİLMİYORUM
1. Anne sütü bebekler açısından önemlidir.				
2. Prematüre (erken doğan) ve doğum ağırlığı düşük olan bebeklerde anne sütü ilk tercih edilmesi gereken besindir.				
3. Anne sütü alamayan bebeklerde gelişimsel problemler görülmekte, hastalığa yakalanma riski artmakta ve bağışıklık sistemi zayıflamaktadır.				
4.Anne sütü alamayan bebeklerin hayata tutunması diğer bebeklere göre daha zordur.				
5. Bir annenin sütünü bir başka bebeğe vermesini doğru bulurum.				
6.Anne sütü alamayan bir bebeğin **tanıdık** (akraba, v.s) bir kişi tarafından emzirilmesini doğru bulurum.				
7.Anne sütü alamayan bir bebeğin **tanıdık olmayan** bir kişi tarafından emzirilmesini doğru bulurum.				

EK-5. (devam) Anket Formu

	KATILIYORUM	KATILMIYORUM	KARARSIZIM	BİLMİYORUM
8. Anne sütü ile ilgili, süt bankası, anne sütü merkezi, dönor (bağışçı) gibi kavramlar hakkında bilgi sahibiyim.				
9.Anne sütü bağışında sütün verileceği bebeğin cinsiyeti benim için en önemli faktördür.				
10.Anne sütünün bağışlanmasında sütün sterilizasyonu ve annenin beslenmesi önemlidir.				
11.Başka bir anne tarafından bağışlanmış anne sütü hazır mama veya inek sütüne göre daha faydalıdır.				
12. Sütü kendi bebeğine yeten ve artan bir annenin fazla gelen sütünü çöpe atmak yerine başka bir bebeğe **bağışlamasını** doğru bulurum.				
13.Sütü kendi bebeğine yeten ve artan bir annenin fazla gelen sütünü başka bir bebeğe **satmasını** doğru bulurum.				
14.Anne sütünün internet sitesi veya başka yollarla satılmasını doğru bulmuyorum.				

EK-5. (devam) Anket Formu

	KATILIYORUM	KATILMIYORUM	KARARSIZIM	BİLMİYORUM
15. Anne sütünün bağışlandığı yada satıldığı yerlere süt bankası denilir.				
16. Bir annenin sütü, bebeğine yetersiz gelirse süt bankasından anne sütü almasını doğru bulurum.				
17. Anne sütü alamayan bebekler için süt bankasından anne sütü almak yerine bir sütanne bulunmasını doğru bulurum.				
18. Anne sütü merkezlerinden bağışlanan sütü almak yerine bebeğin mama/inek sütü ile beslenmesi doğru bulurum.				
19. Anne sütünü bağışlayan kişinin kimliği sütü alan bebeğin ailesi tarafından bilinmelidir.				
20. Bağış olarak alınan anne sütünde virüs olabilir ve bebeklere o anneden hastalık yayılabilir.				
21. Anne sütü bağışlayan kişinin genetik özellikleri bebeğe geçer.				

EK-5. (devam) Anket Formu

	KATILIYORUM	KATILMIYORUM	KARARSIZIM	BİLMİYORUM
22. Anne sütü merkezlerinden alınan süt ile alıcı -verici anne bebekleri süt kardeşi olmaktadır.				
23. Anne sütü bağışını süt kardeşliği nedeni ile dini açıdan sakıncalı bulurum.				
24. İslam dinine göre süt kardeşleri arasında evlilik haramdır.				
25. Anneler, anne sütü bağışlamadan önce sağlık taramasından geçmelidir.				
26. Yurt dışında anne sütünün bağışı veya satışı yapıldığı süt bankaları bulunmaktadır.				
27.Bazı Müslüman ülkelerde İslami esaslara göre anne sütü bankaları desteklenmektedir.				
28.Türkiye'de şu an faaliyette olan anne sütü merkezi vardır.				
29. Türkiye'de anne sütü merkezleri kurulursa, çalışan, emzirme sorunu yaşayan yada estetik kaygı taşıyan annelerin bebeklerini emzirme yerine bağış anne sütü almayı tercih eder.				

Tarih:

Saat:

EK-6. Emziren Kadınlara Yönelik Nitel Görüşme Formu

1) Çocuğun ilk 6 ay sadece anne sütü ile beslenmesine yönelik düşüncelerinizi açıklar mısınız?

2) Dünyadaki süt bankası (anne sütünün belirli bir ücretle satılması ya da bağışlanması) uygulamaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

3) Anne sütü bağışı hakkında ne düşünüyorsunuz?

4) Süt kardeşliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

5) Türkiye'de sütanne merkezi ile ilgili yapılan girişimler hakkında ne düşünüyorsunuz?

6) Anne sütü bağışlanan bir merkez kurulursa, süt bağışında bulunması hakkında ne düşünürsünüz?

7) Anne sütü bağışlanan bir merkez kurulursa, kendi bebeğinize ihtiyaç durumunda bağışlanan sütten verilmesi hakkında ne düşünürsünüz?

8) Anne sütü bağışlanmasına yönelik söylemek istediğiniz başka hususlar var mı?

Tarih:

Saat:

EK-7. Emziren Kadın Eşleri (Babalara) Yönelik Nitel Görüşme Formu

1) Çocuğun ilk 6 ay sadece anne sütü ile beslenmesine yönelik düşüncelerinizi açıklar mısınız?

2) Dünyadaki süt bankası (anne sütünün belirli bir ücretle satılması ya da bağışlanması) uygulamaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

3) Anne sütü bağışı hakkında ne düşünüyorsunuz?

4) Süt kardeşliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

5) Türkiye'de sütanne merkezi ile ilgili yapılan girişimler hakkında ne düşünüyorsunuz?

6) Anne sütü bağışlanan bir merkez kurulursa, süt bağışında bulunması hakkında ne düşünürsünüz?

7) Anne sütü bağışlanan bir merkez kurulursa, kendi bebeğinize ihtiyaç durumunda bağışlanan sütten verilmesi hakkında ne düşünürsünüz?

8) Anne sütü bağışlanmasına yönelik söylemek istediğiniz başka hususlar var mı?

Tarih:

Saat:

EK-8. Emziren Kadınların Kayınvalide (Annelerine) Yönelik Nitel Görüşme Formu

1) Çocuğun ilk 6 ay sadece anne sütü ile beslenmesine yönelik düşüncelerinizi açıklar mısınız?

2) Dünyadaki süt bankası (anne sütünün belirli bir ücretle satılması yada bağışlanması) uygulamaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

3) Anne sütü bağışı hakkında ne düşünüyorsunuz?

4) Süt kardeşliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

5) Türkiye'de sütanne merkezi ile ilgili yapılan girişimler hakkında ne düşünüyorsunuz?

6) Anne sütü bağışlanan bir merkez kurulursa, gelininizin/kızınızın süt bağışında bulunması hakkında ne düşünürsünüz?

7) Anne sütü bağışlanan bir merkez kurulursa, torununuza ihtiyaç durumunda bağışlanan sütün verilmesi hakkında ne düşünürsünüz?

8) Anne sütü bağışlanmasına yönelik söylemek istediğiniz başka hususlar var mı?

Tarih:

Saat:

EK-9. Din Görevlilerine Yönelik Nitel Görüşme Formu

1) Çocuğun ilk 6 ay sadece anne sütü ile beslenmesine yönelik düşüncelerinizi açıklar mısınız?

2) Dünyadaki süt bankası (anne sütünün belirli bir ücretle satılması yada bağışlanması) uygulamaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

3) Anne sütü bağışı hakkında ne düşünüyorsunuz?

4) Süt kardeşliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

5) Türkiye'de sütanne merkezi ile ilgili yapılan girişimler hakkında ne düşünüyorsunuz?

6) Anne sütü bağışlanan bir merkez kurulursa, süt bağışında bulunulması hakkında ne düşünürsünüz?

7) Anne sütü bağışlanan bir merkez kurulursa, kendi bebeğinize/bebeklere ihtiyaç durumunda bağışlanan sütten verilmesi hakkında ne düşünürsünüz?

8) Anne sütü bağışlanmasına yönelik söylemek istediğiniz başka hususlar var mı?

Tarih:

Saat: